

ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

นายวสุ สกุรัตน์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EFFECT OF NON-FORMAL EDUCATION ACTIVITY MANAGEMENT
USING THE COOPERATION OF PEOPLE FROM DIFFERENT AGES IN THE ART ACTIVITIES
ON INTERPERSONAL RELATIONSHIP ENHANCEMENT

Mr. Wasu Sakulrat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้
ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต
อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
โดย นายวสุ สุกุรัตน์
สาขาวิชา การศึกษาอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปัญญา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.บัญชา ชลาภิรมย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปัญญา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร)

วสุ สกฤรัตน์ : ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (EFFECT OF NON-FORMAL EDUCATION ACTIVITY MANAGEMENT USING THE COOPERATION OF PEOPLE FROM DIFFERENT AGES IN THE ART ACTIVITIES ON INTERPERSONAL RELATIONSHIP ENHANCEMENT) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร.วีรฉัตร สุปัญญา, 272 หน้า.

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 2) เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้อิทธิพลของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และ ภายใต้อิทธิพลของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง แบบทดลองกลุ่มเดียว จำนวน 43 คน สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้เวลา 8 วัน รวมทั้งสิ้น 60 ชั่วโมง ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลภายหลังจากการทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดการกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยร่วมกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการทดลอง คือ แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนตามลักษณะของข้อมูล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนากิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยที่มุ่งเน้นถึงการประสานความร่วมมือระหว่างวัยและการรวมกลุ่มทางสังคม นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ 1) มีเนื้อหาที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 2) ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ 3) มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย 4) การสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ 5) การสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม 6) กระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความร่วมมือในการแสวงหาความรู้ไปสู่การค้นพบคำตอบร่วมกัน 7) การเตรียมความพร้อมจากความร่วมมือในการเผชิญต่อปัญหา 8) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มจากการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกัน

2. ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจากการทดลองกิจกรรมในภาพรวมทั้ง 2 พื้นที่ พบว่า กิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะส่งผลต่อระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลองในระดับที่มากที่สุด

ภาควิชา การศึกษาตลอดชีวิต

ลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา การศึกษาอนุกระบบโรงเรียน

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2557

5683383027 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS: NON-FORMAL EDUCATION ACTIVITY MANAGEMENT / THE COOPERATION OF PEOPLE FROM DIFFERENT AGES / THE ART ACTIVITIES / INTERPERSONAL RELATIONSHIP ENHANCEMENT

WASU SAKULRAT: EFFECT OF NON-FORMAL EDUCATION ACTIVITY MANAGEMENT USING THE COOPERATION OF PEOPLE FROM DIFFERENT AGES IN THE ART ACTIVITIES ON INTERPERSONAL RELATIONSHIP ENHANCEMENT.
ADVISOR: ASST. PROF. WEERACHAT SOOPUNYO, Ph.D., 272 pp.

The purposes of this study were ; 1) to develop non-formal education activity management using the cooperation of people from different ages in the art activities on interpersonal relationship enhancement 2) to study the experiment group's satisfaction toward non-formal education activity management using the cooperation of people from different ages in the art activities on interpersonal relationship enhancement. The purposes of this study were research in two areas in the context of the community who have different cultural is The Kadeejeen community is located on the Thonburi, context of the community residents live with differences of the population is The Kohklang community is located on the Khlong Toei, Bangkok. In each area, This study based on the research design of a quasi-experimental with the single group post-test only design. The research experimental group was 43 population. Study of the process that take place within a period of trial activities. Activities were organized for 8 days totally 60 hours. The research instruments were the learning plan of non-formal education activity management using the cooperation of people from different ages in the art activities on interpersonal relationship enhancement, data were collected during the experiment is the observation the cooperation of people from different ages with the tools used in the data collection after the experiment is the scale of the interpersonal relationship of people from different ages. The analysis of data is 2 parts according to the characteristics of data include data quantitative with qualitative analysis.

The research results were as follow ; 1) the results of development activities found that the non-formal education activity management using the cooperation of people from different ages in the art activities according to strengthen interpersonal relationship enhancement by focusing on the cooperation of people from different ages and social integration that consists of elements 8 appropriate components as follows, the content corresponds to strengthen interpersonal relationship enhancement on the cooperation of people from different ages, the different ages is not hinder to learning, a learning process focused on the cooperation of people from different ages, creating the atmosphere of the relationship, to build trust to participate as part of the group, motivate to learn to use cooperation to seek knowledge to discover the answer success together, the preparation of the development of cooperation in the face of problems and analysis of the process to exchanging ideas.

2) The results effect of non-formal education activity management using the cooperation of people from different ages in the art activities on interpersonal relationship enhancement. The overview in 2 areas revealed that during the trial. The difference between the ages of students with the cooperation of people from different ages in collaborative learning as well and the results of activities with the cooperation of people from different ages at this time. Affecting the interpersonal relationship of students in different ages group level. In conclusion, the results from the activity of overall to confirm the results of the development of this activity can be used with a group of students with the difference between the ages with the learning process to strengthen the culture of synergism in response to the development of human resources in all the life is going on direction. Proper, which is beneficial to the relationship of the life style that links to improve the quality of life to human beings.

Department: Lifelong Education
Field of Study: Non-Formal Education
Academic Year: 2014

Student's Signature
Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยคำปรึกษา การถ่ายทอดความรู้และการส่งเสริมกำลังใจจากทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระฉัตร สุปัญญา อาจารย์ที่ปรึกษา

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษา ตลอดชีวิต ผู้ร่วมประสาทวิชา กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญ วัฒนา ประธานกรรมสอบวิทยานิพนธ์และ ศาสตราจารย์ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร ที่ให้เกียรติเป็น กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ กราบขอบคุณผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่สละเวลามาร่วม ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจนมีความสมบูรณ์และช่วยให้การดำเนินงานวิจัยสามารถสำเร็จลุล่วง อย่างราบรื่น

ขอขอบคุณ คุณปิ่นทอง วงษ์สกุล ประธานชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี และคุณจุไรรัตน์ เครือพิมาย เลขานุการชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย ที่สนับสนุนข้อมูลในการลงพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยศรัทธาในพลังแห่งความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยทุกท่าน ผู้วิจัยได้ ตระหนักและซาบซึ้งในคุณงามความดีอยู่ตลอดเวลา ทั้งในส่วนของสถาบันการศึกษา คณาจารย์ กัลยาณมิตร และผู้เมตตากรุณาทุกท่านที่ไม่สามารถกล่าวไว้ได้หมด ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

“ เมื่อเปิดใจยอมรับในความแตกต่าง ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงนำไปสู่การพัฒนา ”

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นเสียงสะท้อนกลับคืนสู่ สังคมในวงกว้างเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูล

ข้อบกพร่องสิ่งใดอันอาจเกิดขึ้นในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นั่นคือความรับผิดชอบของผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามของการวิจัย.....	7
สมมติฐานการวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	8
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	12
1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน	13
1.2 หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	14
1.3 ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	15
1.4 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับพัฒนาการชีวิตมนุษย์.....	17
1.5 หลักการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย.....	23

ตอนที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย	25
2.1 แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ.....	26
2.2 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบปฏิบัติ.....	27
2.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ	28
2.4 แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ.....	31
2.5 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ.....	33
2.6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ	36
2.7 ความสำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ	37
ตอนที่ 3 หลักการจัดกิจกรรมศิลปะ.....	39
3.1 ความหมายของศิลปะ	39
3.2 ประเภทของศิลปะ	41
3.3 คุณค่าทางสุนทรียภาพในศิลปะ	45
3.4 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ	46
3.5 รูปแบบของกิจกรรมศิลปะ	48
ตอนที่ 4 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	50
4.1 ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	51
4.2 คุณลักษณะและองค์ประกอบที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	52
4.3 แนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	54
ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
5.1 งานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยภายในประเทศ	56
5.2 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	56
5.3 การเรียนรู้แบบร่วมมือ	57
5.4 การจัดกิจกรรมศิลปะ.....	60

5.5 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	62
ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	66
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	72
ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคล ต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	72
ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	74
2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 1.....	74
2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	81
ระยะที่ 2 การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือ ระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัย	84
ขั้นตอนที่ 1 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	84
1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 1.....	85
1.2 การคัดเลือกกลุ่มประชากร.....	85
1.3 วิธีออกแบบการทดลอง.....	86
ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	87
ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง	89
3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 2.....	89
3.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	91
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	91
ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการทดลอง	92

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 3.....	92
4.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	94
4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
ระยะที่ 1 ผลของการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	97
ระยะที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่าง บุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	101
บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	139
สรุปผลการวิจัย.....	147
อภิปรายผลการวิจัย.....	153
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	168
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	171
ภาคผนวก.....	172
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญแยกตามสาขาวิชา	173
ภาคผนวก ข การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	174
ภาคผนวก ค	240
จดหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	240
ภาคผนวก ง บรรยายภาพการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือ ระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	249
รายการอ้างอิง.....	266
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	272

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	75
ตารางที่ 2 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่าง บุคคล.....	76
ตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	99
ตารางที่ 4 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่าง บุคคล.....	100
ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการฟังพาท้ายและเกื้อกูลกันระหว่าง ผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง).....	102
ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่าง ผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง).....	103
ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง).....	104
ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง).....	105
ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (ประเมิน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง).....	106
ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจาก องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการฟังพาท้ายและเกื้อกูลกันระหว่าง ผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)	107

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกฐีจิ้น)	129
ตารางที่ 32 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกฐีจิ้น)	130
ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกฐีจิ้น)	131
ตารางที่ 34 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกฐีจิ้น)	132
ตารางที่ 35 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนเกาะกลาง).....	133
ตารางที่ 36 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนกฐีจิ้น)	134
ตารางที่ 37 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการทดลองจากชุมชนเกาะกลาง.....	136
ตารางที่ 38 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการทดลองจากชุมชนกฐีจิ้น.....	137
ตารางที่ 39 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย.....	141
ตารางที่ 40 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	142
ตารางที่ 41 การออกแบบวิธีการและเครื่องมือประเมินผล	145
ตารางที่ 42 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย.....	146
ตารางที่ 43 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล.....	147

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	71
แผนภูมิที่ 2 แสดงลำดับการดำเนินงานวิจัยเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล	95

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2538) ตรัสว่า “ สังคมใดก็ตามถ้ามีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันด้วยความมุ่งดีเจริญต่อกัน สังคมนั้นย่อมเต็มไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุขน่าอยู่ ” เนื่องด้วยมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมมีชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยเกี่ยวพันด้วยระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกช่วงวัยภายใต้บริบทของสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันต่อลักษณะโครงสร้างทางประชากรแบบพหุวัย การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจของประชากรในแต่ละช่วงวัยต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสมผสานกลมกลืนร่วมกันภายใต้บริบทสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างราบรื่น

จากสถานการณ์ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรในสังคมอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนผ่านประชากรที่ส่งผลโดยตรงต่อจำนวนประชากร และโครงสร้างอายุของประชากร สังคมไทยเป็นสังคมที่มีมิติที่หลากหลาย โดยมีลักษณะทางประชากรแบบพหุวัยซึ่งประกอบด้วยประชากรที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยที่ดำเนินชีวิตภายใต้บริบททางสังคมร่วมกันจากการสำรวจวิถีชีวิตเยาวชนที่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า เยาวชนมีระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวในลักษณะที่ห่างเหิน โดยใช้เวลาว่างทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวลดลง เยาวชนส่วนใหญ่มักใช้เวลาว่างเพื่อการสนทนาผ่านช่องทางโทรศัพท์มือถือ การเล่นเกมคอมพิวเตอร์ และการใช้คอมพิวเตอร์ (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2556) ความหลากหลายของช่วงวัยระหว่างประชกรนั้นย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งทางเจตคติของบุคคลในแต่ละช่วงวัยซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นและพบบ่อยครั้งในทุกสังคม จากประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันรวมถึงบริบททางสังคมที่มีความหลากหลายนั้นย่อมนำไปสู่ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย (Generation gap) ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

ลิจิต ซีรเวคิน (2553) กล่าวว่า “ ความแตกต่างย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสังคม ” หากทุกสรรพสิ่งบนโลกล้วนเหมือนกัน ทุกอย่างล้วนเป็นอุดมคติที่มีความสมบูรณ์เพียบพร้อมปราศจากความแตกต่างในสรรพสิ่งที่ปรากฏ คงมีความหมายเพียงแค่ผลิตภัณฑ์ไร้ชีวิต หากแต่ในมวลมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพศ ช่วงวัย ศาสนาและวัฒนธรรม ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งเป็นเหตุปกติ ทว่าหากการหลอมรวมความแตกต่างเหล่านั้นไว้ร่วมกันอันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์แล้ว นั่นคือ พลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อมวลมนุษย์และสังคมให้พัฒนาต่อเนื่องสืบไป

มนุษย์สัมพันธ์เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม การมีปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธ์ภาพของบุคคลมนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งในสังคม ล้วนมีความต้องการเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน นั่นคือ ความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for inclusion) ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับยกย่องและนับถือรวมถึงการเป็นที่รักจากบุคคลรอบข้าง (Affection) ในขณะเดียวกัน มนุษย์นั้นต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่นหรือความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for control) และมนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่น (Interpersonal need for openness) โดยกล่าวถึงลักษณะเฉพาะที่มนุษย์แสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งความสัมพันธ์อาจเป็นไปในลักษณะที่เข้ากันได้ (Compatibility) หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) นั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่เชื่อมโยงเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัวซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ การเสริมสร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเป็นพื้นฐานช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อพฤติกรรมการรับรู้ถึงสาเหตุประกอบกับความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ (Schutz, 1998) มนุษย์สัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษย์โดยมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ในสังคมจากการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจาและใจ เพื่อโน้มนำไปสู่ความผูกพันทางอารมณ์ต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคม เป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ในสังคมจากการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ดังคำกล่าวในพุทธสุภาษิต “ วิชาสปรมาญาติ ” โดยกล่าวว่า ความรักใคร่ผูกพันก่อให้เกิดความรู้สึกเหมือนญาติมิตรในเรือนตน หากมวลมนุษย์เข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างกันแล้วนั้นย่อมช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอันเป็นปัญหาที่พบบ่อยครั้งในทุกสังคม (พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา, 2542) จากการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยของบุคคลในสังคมสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยอันนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์สู่วัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลในสังคม

“ มนุษย์นั้นแสวงหาความรู้ตลอดเวลาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาเพราะมนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมในทุกขณะ ” (UNESCO, 1985) การศึกษาและการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ในทุกยุคสมัยและมนุษย์ทุกคนควรได้รับการศึกษาหรือโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตพร้อมเผชิญต่อความเปลี่ยนแปลงต่างๆในทุกช่วงชีวิตของมนุษย์ การศึกษานั้นมีความจำเป็นต่อทุกช่วงชีวิต มนุษย์ควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตการศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญในชีวิตมนุษย์ต่อการพัฒนาความรู้และประสบการณ์พร้อมเผชิญกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ทุกขณะ (Cropley and Dave, 1978) กิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นแนวทางการจัดการศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมที่มุ่งเน้นถึงการทำงานร่วมกันโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยอันเนื่องด้วยมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยเกี่ยวพันด้วยระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายใต้บริบทของสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันต่อลักษณะโครงสร้างทางประชากรแบบพหุวัยเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจของประชากรในแต่ละช่วงวัยต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (Expected behavior) ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสมกลมกลืนร่วมกันภายใต้บริบทสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย(Intergenerational learning programme : ILP) บนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จากคำกล่าวของ สุมาลี สังข์ศรี (2543) “ มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่วินาทีแรกที่เริ่มหายใจและเรียนรู้ต่อเนื่องไปจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต ” การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายมิได้จำเป็นเฉพาะในช่วงวัยเรียนเท่านั้น การเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้เกิดทักษะในแต่ละด้านโดยเฉพาะการพัฒนาความรู้และทักษะชีวิตรวมถึงการศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย (Selfhood)

การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างหลากหลายและทั่วถึงโดยเฉพาะสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเท่าเทียมกันด้านการศึกษา โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละช่วงวัย กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่แต่ละคนนั้นมีลักษณะที่เฉพาะ (Unique) ทั้งนี้จากประสบการณ์มนุษย์เป็นผลผลิตในช่วงชีวิตที่ผ่านมาโดยสภาวะความเป็นผู้ใหญ่เป็นส่วนหนึ่งกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuing process) จุดมุ่งหมายการจัดกิจกรรมทางการศึกษาควรตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัย

ที่มุ่งสอดแทรกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน อันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

“ *I hear I forget, I see I remember, I do I understand* ” คำกล่าวของขงจื้อ กล่าวว่า ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ขึ้นเกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ การพัฒนากิจกรรมผ่านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดและลงมือกระทำเพื่อการแก้ไขปัญหาจากการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากผู้รับความรู้ (Receivers) ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Co-creators) ดังนั้นการพัฒนากระบวนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน ควรมุ่งเน้นความสำคัญต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตโดย Piaget (1960) ได้มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงประสบการณ์และความต่อเนื่องของประสบการณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ใหม่ของผู้เรียนต้องมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การถ่ายโอนประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะของการประมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวันเข้าสู่การเรียนรู้ที่ช่วยตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลายได้ดี เป็นวิธีการเรียนรู้สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับใช้พัฒนากระบวนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพร่วมกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ซึ่งเป็นวิทยาการหนึ่งด้านการจัดการศึกษาจากการพัฒนาหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ องค์ประกอบพื้นฐานการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ (Brown & Ciuffetelli, 2009) และ (Siltala, 2010) ประกอบด้วย

- 1) การฟังพาและเกื้อกูลกัน
- 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ ทักษะการทำงาน และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ดังนั้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยหลอมรวมสัมพันธภาพของมนุษย์ จากการสร้างความร่วมมือร่วมใจต่อการเรียนรู้ร่วมกันล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์ในการดำรงชีวิตประจำวันร่วมกัน นับเป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อการปรับตัวเข้ากับบุคคลที่มีความแตกต่างระหว่างวัยเพื่อช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัย การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย (Learning style) ที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน รวมถึงการศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยที่เกิดขึ้นตามวิถีทางธรรมชาติ การศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนากิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ทางสุนทรียะที่ส่งเสริมให้บุคคลมีส่วนร่วมจากการพัฒนาการเรียนรู้อยู่โดยใช้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างระหว่างวัย

“ Art is the universal language and that we can open windows for all to see that we are ” ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลจากการสื่อความหมายร่วมกันของมวลมนุษยชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงเข้าสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายเชิงบวกอย่างสร้างสรรค์ *“ The state of difference areas or group being joined together to form a single country or organization ”* คือ การรวมกันเป็นหนึ่งเดียวนั้นก่อให้เกิดเอกภาพขึ้นภายในในกลุ่มหรือสังคม โดยศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสังคมหนึ่ง (John M. Eger, 2011) ดังเห็นได้จากการดำเนินกิจกรรมประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio - cultural community : ASCC) ที่รวบรวมสมาชิกทั้ง 10 ประเทศภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ไมตรีของแต่ละประเทศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างกันศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายของมวลมนุษยชาติจากทั่วทุกภูมิภาค ซึ่งผ่านการรังสรรค์ขึ้นตั้งแต่ในอดีตกาลจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของการแสดงออกทางอารมณ์ผ่านความงามพุทธิปัญญาอันเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์ผ่านกระบวนการทางสุนทรียภาพสื่อถึงในรูปแบบลักษณะต่างๆ ประดุจความงามซึ่งก่อให้เกิดสุนทรีย์ขึ้นในชีวิตมนุษย์ จากที่กล่าวไว้ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงสู่เอกภาพผสมผสานความร่วมมือร่วมใจอันก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวสู่การสร้างความสำเร็จต่อความสามัคคีในระดับประเทศชาติ สังคม ชุมชน และครอบครัว

กิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะเป็นการจัดประสบการณ์ทางสุนทรีย์ที่ส่งเสริมให้บุคคลมีส่วนร่วมจากการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้ความร่วมมือที่มุ่งพัฒนาทักษะทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมร่วมกัน กระบวนการทางศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยผ่านการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ที่มุ่งเน้นการร่วมมือร่วมใจของบุคคลที่มีความแตกต่างระหว่างวัย การร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำไปสู่ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัยสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะสังคมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วงวัย

การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสู่การเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคมที่มีความแตกต่างในหลายด้าน อาทิ จากความแตกต่างทางโครงสร้างประชากรอันนำไปสู่ความแตกต่างระหว่างช่วงวัยหรือช่องว่างระหว่างวัย รวมถึงความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพศ ช่วงวัย ศาสนาและวัฒนธรรม ล้วนส่งผลนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งย่อมนำไปสู่ปัญหาทางสังคม และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในทุกสังคม จากปัญหาช่องว่างระหว่างวัยย่อมนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งนั้นส่งผลให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม หากมวลมนุษยชาติเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยแล้วนั้นย่อมช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอันเป็นปัญหาที่พบบ่อยครั้งในทุกสังคมจากการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยของบุคคลในสังคมสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยอันนำไปสู่การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์สู่วัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลในสังคม เพราะฉะนั้นแล้วการหลอมรวมความแตกต่างเหล่านั้นไว้ร่วมกันอันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์แล้ว นั่นคือ พลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อมวลมนุษยชาติและสังคมให้พัฒนาต่อเนื่องสืบไป สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคมเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมวลมนุษยชาติในสังคมจากการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยคาดว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนา กิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัยที่มุ่งสอดคล้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษยชาติไว้ร่วมกัน อันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
2. เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

คำถามของการวิจัย

1. การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ในกิจกรรมศิลปะสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยประกอบด้วยองค์ประกอบใดบ้าง
2. การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ในกิจกรรมศิลปะช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ในระดับดีขึ้นหรือไม่อย่างไร

สมมติฐานการวิจัย

การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ส่งผลต่อระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของกลุ่มทดลองในระดับที่ดี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่อาศัยภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยในชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร
- 2) กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่อาศัยภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมในชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

2. ตัวแปรที่ศึกษา

- 1) ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะ
- 2) ตัวแปรตาม คือ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

3. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์จากการทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

- 1) แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 2) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
 - 2.1) แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning)
 - 2.2) องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Basic elements of cooperative learning) (Brown & Ciuffetelli, 2009) และ (Siltala, 2010)
 - 2.3) แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) ร่วมกับหลักการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA Deming cycle (Deming, 1993)
 - 2.4) แนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP)
- 3) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities learning) ซึ่งครอบคลุมเนื้อหา จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม
- 4) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย (interpersonal relationships)

ข้อตกลงเบื้องต้น

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้คำนึงถึงเกณฑ์ความสามารถ หรือประสบการณ์ภูมิหลังทางด้านศิลปะของกลุ่มทดลองโดยผู้วิจัยพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองในการเรียนรู้แบบร่วมมือ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย หมายถึง การจัดประสบการณ์เรียนรู้จากการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติร่วมกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัยที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม และการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วงวัย

บุคคลต่างวัย หมายถึง กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ภายใต้บริบทของชุมชนหรือสังคม

กิจกรรมศิลปะ หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะจากการพัฒนากิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่มีความแตกต่างระหว่างวัยโดยมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมดังนี้ คือ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลจากการติดต่อสื่อสารเป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์อันเป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ซึ่งสะท้อนต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันต่อการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันในสังคมบนความต้องการอันเป็นผลมาจากพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ที่ส่งผลมาจากการติดต่อสื่อสารผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลอันเป็นคุณลักษณะของการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ประกอบด้วย

1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลต่อการเข้าร่วมปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างสมาชิกต่างวัยเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย ทักษะการเข้าสังคม การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม

3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ อันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย

ประโยชน์ที่ได้รับ

1) ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ตอบสนองต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลและสอดคล้องต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและเหมาะสมตามช่วงวัยจากการพัฒนาทุนทางสังคมเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

2) ผลที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมในครั้งต่อไปสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น รวมถึงสามารถนำแผนกิจกรรมไปพัฒนาให้สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพในรูปแบบอื่น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.4 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับพัฒนาการชีวิตมนุษย์
- 1.5 หลักการสอนผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัย

ตอนที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

- 2.1 แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ
- 2.2 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบปฏิบัติ
- 2.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ
- 2.4 แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- 2.5 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- 2.6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- 2.7 ความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

ตอนที่ 3 หลักการจัดกิจกรรมศิลปะ

- 3.1 ความหมายของศิลปะ
- 3.2 ประเภทของศิลปะ
- 3.3 คุณค่าทางสุนทรียภาพในศิลปะ
- 3.4 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ
- 3.5 รูปแบบของกิจกรรมศิลปะ

ตอนที่ 4 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

- 4.1 ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 4.2 คุณลักษณะและองค์ประกอบที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 4.3 แนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 5.1 งานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยภายในประเทศ
- 5.2 การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน
- 5.3 การเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
- 5.4 การจัดกิจกรรมศิลปะ
- 5.5 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในงานวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างทุนของประเทศขับเคลื่อนสู่กระบวนการพัฒนาประเทศจากการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อเตรียมความพร้อมของคนในสังคมสามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงสู่โลกในยุคศตวรรษที่ 21 เสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในเชิงสถาบันระบบโครงสร้างสังคมด้วยความเสมอภาค (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนสู่สังคมคุณภาพโดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยตลอดทุกช่วงวัยจากการศึกษาโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยทุกช่วงวัย พบว่า รัฐบาลไทยให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นต่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากการกำหนดบทบาทการดำเนินงานด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้กล่าวถึงหลักการจัดการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงผู้สูงอายุประชาชนทั่วไปมีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ในปัจจุบันวิถีการเรียนรู้ของมนุษย์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามวิวัฒนาการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร การขยายตัวทางสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้แผ่ขยายอย่างกว้างขวาง องค์ความรู้และวิทยาการใหม่ๆ ล้วนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนำไปสู่การเรียนรู้แทบทุกกิจกรรมทางสังคม วิถีการเรียนรู้ของมนุษย์นั้นขยายขอบเขตจากการศึกษาในระบบไปสู่การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาในสภาพสังคมปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาตามปรัชญาและแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542) สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน รวมถึงความรู้เพิ่มเติมสำหรับประชาชนเพื่อนำมาใช้ในการประกอบวิชาชีพและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งตอบสนองต่อการพัฒนาความรู้และประสบการณ์มุ่งสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตดังคำกล่าวว่า “ มนุษย์แสวงหาความรู้ตลอดเวลาและพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา เพราะมนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคมในทุกขณะ ” (UNESCO, 1985)

1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษาและการเรียนรู้มีความจำเป็นต่อมนุษย์ในทุกช่วงชีวิต พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ประสบการณ์ มุ่งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ให้พร้อมเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา มนุษย์นั้นจำเป็นต้องปรับตัวต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละวัย การได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยอาศัยการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่หลากหลายประเภทผสมผสานร่วมกัน

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้นหมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบหลักสูตร วิธีการจัด และระยะเวลาเรียนการฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

อุ้นตา นพคุณ (2543) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษา การจัดการเรียนรู้ที่จัดขึ้นโดยสถาบันในสังคมมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการเรียนรู้แก่ประชาชน สามารถระบุงกลุ่มเป้าหมายแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความรู้ทักษะ เจตคติ และค่านิยมที่ดีแก่ประชาชน

สุมาลี สังข์ศรี (2551) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่แต่เดิมนั้นจัดให้แก่ผู้ใหญ่ที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การจัดการประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ประชาชนก่อนวัยเรียน ประชาชนที่อยู่ในช่วงวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ และประชาชนที่พ้นในช่วงวัยเรียนในระบบโรงเรียนแต่ต้องการเพิ่มเติมทักษะความรู้

จากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตมีลักษณะและบทบาทที่เอื้อให้บุคคลทุกเพศและทุกช่วงวัยมีได้โอกาสเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน ความรู้เพิ่มเติมสำหรับประชาชนเพื่อการดำเนินชีวิตที่ตอบสนองต่อการพัฒนาความรู้และประสบการณ์ชีวิต ประชาชนควรได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2 หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 80 (3) บัญญัติถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกกระดับและทุกรูปแบบสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) การจัดกิจกรรมการศึกษามุ่งเน้นถึงกระบวนการพัฒนาพฤติกรรม สมรรถนะ และเจตคติของผู้เรียนให้เป็นที่ตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษาคุศลควรได้รับการศึกษาหรือโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่างๆ อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดย Cropley and Dave (1978) กล่าวว่า การศึกษานั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อทุกช่วงชีวิตของมนุษย์บุคคลควรได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตมนุษย์ที่มีต่อการพัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์ เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงสามารถเผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ทุกขณะเพื่อการเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยพ.ศ. 2551 มาตรา 4 ระบุว่า การศึกษานอกระบบมีความหมายว่า “ กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบหลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการ ศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย วิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้ ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (Expected behavior) การศึกษาเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 บัญญัติไว้ว่า “ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ”

ปรัชญาและแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิต การปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2551) หลักการเบื้องต้นสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบ คือ การจัดบริการทางการศึกษาสำหรับประชาชนทุกเพศและทุกช่วงวัยที่อยู่นอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเท่าเทียมกันด้านการศึกษา

การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างหลากหลาย และทั่วถึงโดยเฉพาะสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลต่อการปรับตัววิถีการดำเนินชีวิตของประชาชน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ในสถานการณ์ปัจจุบันจึงมิใช่เพียงแค่การจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเป็นการให้บริการ และโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่จากระบบโรงเรียนเป็นองค์ประกอบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วย ความรู้พื้นฐานเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการดำเนินชีวิต การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เปรียบเสมือนเครื่องมือ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมการแสวงหาข้อมูลเป็นแนวทางเพื่อการตัดสินใจต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ในสังคม

จากหลักการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ควรมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเท่าเทียมกันด้านการศึกษา โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละช่วงวัย กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่แต่ละคนนั้นมีลักษณะที่เฉพาะ (Unique) ทั้งนี้จากประสบการณ์มนุษย์เป็นผลผลิตในช่วงชีวิตที่ผ่านมาโดยสภาวะความเป็นผู้ใหญ่เป็นส่วนหนึ่งกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuing process) จุดมุ่งหมายการจัดกิจกรรมทางการศึกษาควรตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

1.3 ประเภทของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน

องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (2548) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์นั้นเปรียบเสมือนเสาหลักแห่งการเรียนรู้ประกอบด้วย

- 1) การเรียนเพื่อรู้ คือ การฝึกฝนให้รู้วิธีสร้างความหมายในการเรียนรู้
- 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติ คือ ความสามารถในการใช้ความคิดริเริ่มเพื่อสร้างสรรค์ต่อสิ่งต่างๆ จากสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว
- 3) การเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน คือ การพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์
- 4) การเรียนรู้เพื่อชีวิตสอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ (Education for all)

สมาลี สังข์ศรี (2545) แบ่งกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็น 3 หลักดังนี้ คือ

1) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยแบ่งตามประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐาน กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาความรู้ขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย อาทิเช่น ความรู้และทักษะการอ่านออกเขียนได้ ทักษะการคำนวณขั้นพื้นฐาน ทักษะการติดต่อสื่อสาร การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญระดับประถม

2) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแบ่งตามประเภทองค์ความรู้ การพัฒนาทักษะวิชาชีพในสาขาวิชาต่างๆ พัฒนาองค์ความรู้สู่การประกอบวิชาชีพหรือสร้างวิชาชีพใหม่ เช่น งานช่างอุตสาหกรรม งานคหกรรม และศิลปกรรม ด้วยวิธีการฝึกการอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น เป็นต้น

3) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่แบ่งตามประเภทการให้ความรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าถึงแหล่งข้อมูลขั้นพื้นฐานอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ความรู้ขั้นพื้นฐานด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ห้องสมุดประจำชุมชนหรือจากการอบรมผู้นำชุมชน เป็นต้น

การกำหนดลักษณะของกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดังนี้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548)

1) กิจกรรมการศึกษาด้านวิชาสามัญ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรู้ทางวิชาการสามัญ

2) กิจกรรมการศึกษาเกี่ยวกับโลกของการทำงาน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการประกอบสัมมาชีพ

3) กิจกรรมการศึกษาพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม

4) กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคม การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกิจการของชุมชนและสังคม

5) กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัยที่มีเป้าหมายด้านเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนรวมถึงการพัฒนาศักยภาพและการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

จากนิยามประเภทการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีต่อการส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างหลากหลาย เท่าทันต่อสภาพการณ์ปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ความเจริญด้านเทคโนโลยี และสารสนเทศ การจัด

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมุ่งเน้นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ทั้งด้านความรู้ สมรรถนะและเจตคติต่อการดำเนินชีวิตและการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สอดคล้องต่อความต้องการในชีวิตขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกช่วงวัย

1.4 การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับพัฒนาการชีวิตมนุษย์

Thorndike (1912) กล่าวว่า “อายุของบุคคลนั้นมิได้เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการเรียนรู้เลย ทั้งหญิงและชายสามารถเรียนรู้ได้เสมอ” สอดคล้องกับการสรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสติปัญญา และการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ Miles (1952) กล่าวว่า “อายุไม่สามารถขัดขวางการเรียนรู้ได้ไม่ว่าจะเป็น ในช่วงระยะใดของชีวิต” สอดคล้องกับ สุมาลี สังข์ศรี (2543) กล่าวว่า “มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่วินาที แรกที่เริ่มหายใจและเรียนรู้ต่อเนื่องไปจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต” การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิต มนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายมิได้จำเป็นเฉพาะในช่วงวัยเรียนเท่านั้นเพราะการเรียนรู้นั้นเป็นเครื่องมือ สำคัญในการพัฒนาคนให้เกิดทักษะในแต่ละด้านโดยเฉพาะการพัฒนาความรู้และทักษะชีวิตสามารถ ปรับตัวเตรียมความพร้อมต่อการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมีการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและสลับซับซ้อนซึ่งช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) จากการศึกษาโดยมาสโลว์และ โรเจอร์มีความเห็นสอดคล้องกันว่า “แต่ละบุคคลย่อมมีทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปจาก คนอื่น” (Similar and different from other) รวมถึงการพิจารณาทบทวนศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียน โดย Sullivan (1947) มุ่งเน้นถึงความสัมพันธ์ร่วมกันของบุคลิกภาพของมนุษย์ โดย มนุษย์มิได้มีบุคลิกภาพเพียงด้านเดียวเท่านั้น หากแต่บุคลิกภาพของมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยง กันระหว่างบุคคลรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพนั้นสัมพันธ์ ต่อการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์

จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการ ต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยที่เกิดขึ้นตามวิถีทางธรรมชาติ การศึกษาพัฒนาการของ มนุษย์ในแต่ละช่วงวัย สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการ สร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ บนพื้นฐานจิตวิทยาพัฒนาการบุคลิกภาพสามารถแบ่งช่วงวัยเป็น 8 ขั้นตอนตามทฤษฎี Erikson's stages of psychosocial development อายุที่กำหนดในแต่ละช่วงวัยเป็นอายุโดยเกณฑ์เฉลี่ย (Erikson's, 1950) ซึ่งกำหนดไว้ดังนี้

- 1) วัยก่อนคลอดหรือการเจริญเติบโตในครรภ์ (Prenatal growth)
- 2) วัยทารกตอนต้นและตอนปลาย (Infancy and babyhood)
- 3) วัยเด็กตอนต้น (Early childhood)
- 4) วัยเด็กตอนกลาง (Middle childhood)
- 5) วัยรุ่น (Adolescent)
- 6) วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early adulthood)
- 7) วัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (Middle adulthood)
- 8) วัยผู้สูงอายุ (Elderhood)

1) ประชากรวัยเด็กตอนกลาง (Middle childhood) เป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี ประชากรวัยนี้คาบเกี่ยวกับระยะก่อนช่วงวัยรุ่น ลักษณะทางพัฒนาการสำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงวัยนี้ การเตรียมความพร้อมพัฒนาการก่อนเข้าสู่วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ การให้ความรู้คำแนะนำที่เหมาะสมเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กในช่วงวัยนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเพื่อเตรียมความพร้อมต่อการดำเนินชีวิตในการก้าวไปสู่วัยอื่นได้อย่างเหมาะสม

1.1) พัฒนาการทางกายภาพ (Physical development) การเจริญเติบโตทางด้านกายภาพของเด็กในช่วงวัยนี้มีลักษณะคงที่และต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ การเปลี่ยนแปลงของกล้ามเนื้อและระบบประสาทซึ่งการทำงานประสานกัน โดยเด็กผู้หญิงเจริญเติบโตด้านสรีระร่างกาย วุฒิภาวะเร็วกว่าเด็กผู้ชายประมาณ 1-2 ปี โดยการเปลี่ยนแปลงของทั้งสองเพศสามารถอธิบายได้ดังนี้ คือ เด็กผู้หญิงช่วงอายุระหว่าง 8-12 ปี มีลักษณะเพศขั้นที่สองปรากฏขึ้น ได้แก่ สะโพกขยายตัวออก ทรวงอกขยายตัว มีขนขึ้นที่รักแร้และอวัยวะเพศ เริ่มมีประจำเดือนครั้งแรกซึ่งเกิดขึ้นในช่วงอายุระหว่าง 11-12 ปี การเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อความวิตกกังวลในภาพลักษณ์แห่งตน เด็กผู้ชายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงด้านสรีระร่างกาย ได้แก่ ไหล่กว้างมีและเท้าขยายใหญ่ขึ้น เริ่มมีขนขึ้นที่รักแร้และอวัยวะเพศ มีการหลั่งน้ำอสุจิเกิดขึ้นครั้งแรกในช่วงอายุระหว่าง 12-16 ปี ซึ่งแสดงถึงการมีวุฒิภาวะทางเพศที่เจริญสมบูรณ์จากลักษณะของการเจริญเติบโตทางด้านกายภาพ

1.2) พัฒนาการทางอารมณ์ (Psychological development) พัฒนาการทางด้านอารมณ์ของช่วงวัยนี้มีลักษณะคงที่ คือ เด็กในช่วงวัยนี้มีความคิดที่ละเอียดอ่อนสามารถเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นได้ดีต่อการควบคุมอารมณ์ โดยเรียนรู้ที่จะแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมในรูปแบบที่สังคมยอมรับได้ อย่างไรก็ตามเด็กช่วงวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความขัดแย้งทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจนบางครั้งทำตัวเป็นผู้ใหญ่และบางครั้งทำตัวเป็นเด็ก พัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการอบรมเลี้ยงดู และการเอาใจใส่จากสมาชิกในครอบครัว ล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความรู้สึกมั่นคงทางอารมณ์

1.3) พัฒนาการทางสังคม (Social development) พัฒนาการทางสังคมของเด็กในช่วงวัยนี้จะให้ความสำคัญต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในช่วงวัยเดียวกันในช่วงวัยนี้ต้องการเพื่อนชอบเข้าสังคมโดยแสวงหากลุ่มเพื่อน ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมของช่วงวัยนี้เป็นสังคมเฉพาะเพื่อนเพศเดียวกันจากการให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม โดยส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่เชื่อมโยงกับการใช้ชีวิตประจำวัน

1.4) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) พัฒนาการช่วงวัยนี้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหโดยพิจารณาจากหลักของเหตุผลมีความรับผิดชอบและตัดสินใจได้ด้วยตัวเองสามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้ดี กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆเพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอสำหรับการแก้ปัญหา นำเสนอความคิดเห็นและมีบทบาทในการช่วยเหลืองานกลุ่มตลอดจนการมีส่วนร่วมในการคิดค้นสร้างสรรค์ โดยพฤติกรรมดังกล่าวนี้นำมาซึ่งความรู้สึกเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง

2) ประชากรวัยรุ่น (Adolescence) เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคม ในสภาพสังคมปัจจุบันเป็นยุคของการรับรู้ข่าวสารไร้พรมแดนซึ่งล้วนส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความรู้สึกนึกคิดของวัยรุ่นมากขึ้น ด้วยระยะวัยรุ่นเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิตเป็นช่วงวัยวิกฤต (Critical period) หรือวัยพายุบุแคม (Storm and stress) เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำเนินชีวิต ล้วนส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมวัยรุ่นเป็นวัยที่มีพัฒนาการจากวัยเด็กเข้าสู่ผู้ใหญ่โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงอายุระหว่าง 12-13 ปี จนกระทั่งถึงช่วงอายุประมาณ 20 ปี

2.1) พัฒนาการทางกายภาพ (Physical development) ลักษณะทุติยภูมิทางเพศ (Secondary sex characteristic) ลักษณะทางเพศอันเป็นลักษณะการแบ่งแยกความเป็นเพศหญิงและชายจากภาวะการเจริญพันธุ์ในช่วงวัยแรกรุ่น

2.2) พัฒนาการทางอารมณ์ (Psychological development) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis theory) โดย Freud (1940) กล่าวว่า วัยรุ่นอยู่ในขั้นความพึงพอใจในเพศตรงข้าม (Genital stage) ความพึงพอใจและความสุขเป็นแรงขับมาจากวุฒิภาวะทางเพศและเริ่มสนใจเพศตรงข้ามมีแรงจูงใจที่จะรักผู้อื่นต้องการความเป็นอิสระ พัฒนาการทางร่างกายทั้งภายในและภายนอกมีอิทธิพลต่อแบบแผนทางอารมณ์ของเด็กวัยแรกรุ่น ระดับความเข้มข้นทางอารมณ์นั้นขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพภายในตัวเด็กที่มีต่อสิ่งเร้าที่มากกระทบให้เกิดอารมณ์ สาเหตุของความสับสนทางอารมณ์ในช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านของช่วงวัย การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงออกทางอารมณ์อันเนื่องมาจากฮอร์โมนมีการเจริญเติบโตหลังสารเคมีที่ส่งผลทางอารมณ์การส่งเสริมวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถกระทำได้โดยที่ผู้ปกครองควรหมั่นให้เวลาดูแลเอาใจใส่โดยการเป็นแบบอย่างที่ดีสามารถเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ และรู้จักควบคุมอารมณ์สามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

2.3) พัฒนาการทางสังคม (Social development) พัฒนาการทางสังคมของช่วงวัยรุ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยเป็นไปโดยธรรมชาติการเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยแนวนิยมแบบบุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจสังคมในครอบครัว รวมถึงจากความสนใจค่านิยมสติปัญญาความมุ่งหวังในชีวิตกล่าวได้ว่าการคบเพื่อนร่วมวัยเป็นพฤติกรรมทางสังคมของวัยรุ่น โดยทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน Erikson's (1950) กล่าวว่า วัยรุ่นนั้นอยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 5 ความมีเอกลักษณ์ประจำตัวหรือความสับสนต่อบทบาทของตนเอง (Identity vs. Identity diffusion) เป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์แห่งตน

2.4) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) ในช่วงระยะวัยนี้มีพัฒนาการเจริญเติบโตของสมองอย่างเต็มที่ การพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นไปอย่างรวดเร็วสามารถเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมได้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พยายามแสวงหาความรู้ มีจินตนาการและมีความเชื่อมั่นในตนเอง โดย Piaget (1960) กล่าวว่า ในช่วงวัยรุ่นมีพัฒนาการความคิดแบบรูปธรรมสู่กระบวนการพัฒนาความคิดแบบเชื่อมโยงตามหลักการของเหตุผล (Cognitive thought phase)

3) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early adulthood) เมื่อผ่านระยะพัฒนาการของวัยรุ่น บุคคลเริ่มเข้าสู่ระยะวัยผู้ใหญ่ (Adulthood) คือ ช่วงอายุระหว่าง 18-59 ปี เป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องและมีช่วงระยะเวลาที่ยาวนาน นักจิตวิทยาแบ่งช่วงระยะพัฒนาการของช่วงวัยผู้ใหญ่ออกเป็นช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Early adulthood) คือ บุคคลที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี และช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือช่วงวัยกลางคน (Middle adulthood) คือ บุคคลที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 36-59 ปี

3.1) พัฒนาการทางกายภาพ (Physical development) พัฒนาการของบุคคลในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นทั้งเพศชายและเพศหญิงมีพัฒนาการทางสรีระร่างกายที่อุดมสมบูรณ์เป็นช่วงวัยที่ร่างกายมีพลังความสามารถคล่องแคล่วว่องไว การรับรู้สัมผัสต่างๆ มีความสมบูรณ์เต็มที่

3.2) พัฒนาการทางอารมณ์ (Psychological development) สำหรับพัฒนาการทางอารมณ์ วัยผู้ใหญ่มีความมั่นคงทางอารมณ์ และจิตใจ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีกว่าช่วงวัยรุ่น โดยคำนึงถึงความรู้สึกของคนรอบข้าง มีพัฒนาการทางด้านอารมณ์รัก (Love) ในหลายรูปแบบ ได้แก่ รักแรกพบ (Infatuation) รักแบบโรแมนติก (Romantic love) ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีความรู้สึกที่แตกต่างจากช่วงวัยรุ่นโดยมีความรู้สึกปรารถนาถึงการใช้ชีวิตคู่

3.3) พัฒนาการทางสังคม (Social development) ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน Erikson's (1950) กล่าวว่า บุคคลช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นอยู่ในขั้นพัฒนาการในขั้นที่ 6 ความใกล้ชิดสนิทสนมหรือการแยกตัว (Intimacy and solidarity vs. Isolation) สังคมของบุคคลวัยนี้ประกอบด้วยเพื่อนรักและคู่ครอง บุคคลพัฒนาความรักความผูกพันแสวงหามิตรรอบตัวจากการสร้างความไว้วางใจการยอมรับนับถือต่อกัน บุคคลช่วงวัยนี้โดยให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนร่วมวัยลดลงจำนวนสมาชิกในกลุ่มเพื่อนลดลงแต่สัมพันธ์ภาพในกลุ่มเพื่อนที่ใกล้ชิดหรือเพื่อนรักดำรงอยู่มีความผูกพันลักษณะของคู่รักมักพบในเพศเดียวกัน ความสัมพันธ์กับบุคคลภายในครอบครัวเพิ่มขึ้นเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวโดยมีการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม

3.4) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) พัฒนาการทางด้านความคิดและสติปัญญาตามแนวคิดของ Piaget (1960) กล่าวถึงพัฒนาการช่วงวัยผู้ใหญ่มีพัฒนาการด้านความคิดสติปัญญาในระดับ Formal operations เป็นการพัฒนาที่อยู่ในระดับขั้นสูงสุดซึ่งมีความสามารถด้านสติปัญญาที่สมบูรณ์มีระบบการคิดเชิงคุณภาพ ความคิดวิเคราะห์ที่เป็นระบบ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างนามธรรมและรูปธรรม

4) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (Middle adulthood) ช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือช่วงวัยกลางคน (Middle adulthood) คือ บุคคลที่มีช่วงอายุระหว่าง 40-60 ปี

4.1) พัฒนาการทางกายภาพ (Physical development) ช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือวัยกลางคนทั้งเพศชายและเพศหญิง ร่างกายเริ่มมีความเสื่อมถอยในเกือบทุกระบบของร่างกาย

4.2) พัฒนาการทางอารมณ์ (Psychological development) สำหรับบุคคลที่ผ่านความสำเร็จในชีวิตการทำงาน มีระดับวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง พึงพอใจในช่วงชีวิตที่ผ่านมาและมองเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีลักษณะของบุคลิกภาพค่อนข้างคงที่ แสดงออกทางอารมณ์ที่แปรปรวนง่ายบางคนมีอาการซึมเศร้าจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักหรือความผิดหวังจากบุตรหลาน

4.3) พัฒนาการทางสังคม (Social development) ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพอีริคสัน Erikson's (1950) กล่าวว่า บุคคลในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือช่วงวัยกลางคนจัดอยู่ในพัฒนาการขั้นที่ 7 การส่งเสริมหรือการพะวงเฉพาะตัว (Generativity vs. Self-absorption) บุคคลที่มีพัฒนาการอย่างสมบูรณ์ในช่วงวัยนี้เป็นผู้มีจิตใจเอื้ออาทรต่อบุคคลอื่นโดยเฉพาะกับบุคคลที่เยาว์วัย พัฒนาการทางสังคมในช่วงวัยนี้มาจากสถานที่ทำงานและเพื่อนบ้านกลุ่มเพื่อนที่สำคัญ ได้แก่ เพื่อนร่วมงานและเพื่อนบ้าน ระดับความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นไปในลักษณะเฝ้าดูความสำเร็จทางการศึกษาและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของบุตรหลาน ระยะเวลาของช่วงวัยนี้เมื่อเข้าสู่ช่วงวัยใกล้เกษียณอายุการทำงานเป็นช่วงที่สำคัญต่อการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมการปรับตัวยอมรับต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิต

4.4) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) ระยะเวลาช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือช่วงวัยกลางคน มีพัฒนาการทางสติปัญญาใกล้เคียงกับช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีระบบความคิดที่เชื่อมโยงตามหลักของเหตุผลสามารถคิดแบบประสานข้อขัดแย้งและความแตกต่าง รับรู้ถึงสิ่งที่เป็นข้อขัดแย้งต่างๆ มีความอดทนสามารถจัดระเบียบทางสังคมมีระบบการจัดการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์รอบตัว

5) ประชากรวัยผู้สูงอายุ (Oldenly age) เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนเนื่องจากมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (Physiological) สภาวะทางอารมณ์ (Emotional) สติปัญญา (Cognitive) เศรษฐกิจ (Economic) จากปัจจัยส่วนบุคคล (Interpersonal) ต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการความสูงอายุเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อสภาพการดำรงชีวิตในสังคมของผู้สูงอายุ

5.1) พัฒนาการทางกายภาพ (Physical development) เมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางอวัยวะต่างๆไม่สามารถทำงานได้ปกติรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงต่อการทำงานระบบสมองส่งผลโดยตรงต่อสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่เสื่อมถอย

5.2) พัฒนาการทางอารมณ์ (Psychological development) ชีวิตที่ยืนยาวจึงไม่เพียงพอสำหรับผู้สูงอายุในอนาคตต้องมีคุณภาพชีวิตที่ดีดังคำกล่าวที่ว่า “ *แก่อย่างมีคุณค่า ชราอย่างมีสุข* ” คุณภาพชีวิตที่ดีตามนัยวัฒนธรรมไทยและพุทธศาสนา คือ อิศรภาพและการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิต (Well being) คือ กาย (Physical) จิต (Mental) สังคม (Social) และ จิตวิญญาณ (Spirit) ผู้สูงอายุที่มีจิตใจรื่นเริงต่อความรู้สึกร่วมสัมผัสกับความงามของสิ่งแวดล้อมรอบตัว สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคมผู้สูงอายุจากการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในสังคม (ประเวศ วรรสี, 2543)

5.3) พัฒนาการทางสังคม (Social development) บทบาททางสังคมของผู้สูงอายุจากอดีตจนถึงปัจจุบันผู้สูงอายุมีบทบาทต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานภายใต้บริบทของวัฒนธรรมในสังคมไทยมีบทบาทสำคัญต่อผู้สูงอายุเมื่อเริ่มต้นเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุควรมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุมีพัฒนาการความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลในครอบครัวและสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความสุขอายุ กำหนดถึงสถานภาพและบทบาททางสังคมของแต่ละบุคคลในระดับช่วงชั้นอายุ กล่าวได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุคือการเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของสูงอายุถือเป็นบทบาทใหม่ทดแทนบทบาททางสังคมจากเดิมที่ต้องสูญเสียไปในกิจกรรมประเภทต่างๆ ล้วนส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ จากการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุเป็นการแสดงศักยภาพของตนเองเพื่อความพึงพอใจในชีวิต

5.4) พัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual development) เมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงทางอวัยวะต่างๆ ไม่สามารถทำงานได้ปกติรวมถึงการเปลี่ยนแปลงต่อการทำงานในระบบสมองส่งผลโดยตรงต่อสภาพร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุในระดับที่เสื่อมถอย

จากการศึกษานอกระบบโรงเรียนกับพัฒนาการชีวิตมนุษย์ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่าบุคลิกภาพของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยามนุษย์ทุกช่วงวัยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าที่เหมาะสมตามช่วงวัยหากมนุษย์เข้าใจถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัย สามารถจัดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นโดยวิถีทางธรรมชาติให้พัฒนาอย่างสร้างสรรค์ เข้าใจถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ทุกช่วงวัยของชีวิตสามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ต่อรูปแบบการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

1.5 หลักการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย

กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต บุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การเรียนรู้เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ต่อเนื่องและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยนั้นมีธรรมชาติในการเรียนรู้ที่ต่างกัน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายนั้นควรผสมผสานวิธี และกระบวนการสอนที่หลากหลาย โดยมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ประสบการณ์ของผู้เรียนนั้นเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า และสอดคล้องต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์เข้ากับชีวิตประจำวัน วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัยที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายหรือความแตกต่างระหว่างช่วงวัย โดยอาศัยหลักการสอนผู้ใหญ่ (5 assumptions of adult learner : andragogy) (Malcolm S. Knowles, 1980) อาศัยัญญา รัตนอุบล (2542) ได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็น “ศาสตร์และศิลป์ในการช่วยให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้” หลักการสอนผู้ใหญ่สอดคล้องต่อธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ และผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย โดยนำเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัย ไว้ดังนี้

1) มโนทัศน์ของผู้เรียน (Self – concept) ประกอบด้วย

1.1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ การจัดสภาพการณ์ทางกายภาพให้สอดคล้องต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน ขณะเดียวกันผู้สอนควรปรับเปลี่ยนบทบาทสู่ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้(Facilitator)

1.2) การวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ ควรคำนึงถึงความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน (Learning style)

1.3) การวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยพิจารณาถึงความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรู้ (Learning Content and Activities) การวางแผนการดำเนินการร่วมกันเป็นการกำหนดทิศทางไปสู่การเรียนรู้ร่วมกัน

1.4) การนำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ร่วมกับวิธีการสอน ประสบการณ์ของผู้เรียน คือ แหล่งความรู้ที่มีคุณค่า การเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ร่วมกับวิธีการสอนให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียน

1.5) การประเมินผลการเรียนรู้ การตรวจสอบและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการบันทึกจากสัญญาการเรียนรู้

2) ประสบการณ์ของผู้เรียน (Adult learner experience) ประกอบด้วย

2.1) ความสำคัญของการนำประสบการณ์ของผู้เรียนร่วมกับวิธีการสอน ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่งทรัพยากรที่ทรงคุณค่าต่อการเรียนรู้ โดยผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ในแต่ละคนนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวเอง ทั้งนี้เพราะว่า มนุษย์นั้นเป็นผลผลิตของชีวิตที่ผ่านมา นอกจากนั้นแล้วสภาวะผู้ใหญ่ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเชื่อมโยงประสบการณ์

ความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

2.2) ความสำคัญของการนำประสบการณ์ไปใช้สำหรับการปฏิบัติงาน แนวโน้มในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มุ่งเน้นเพื่อชีวิตประจำวัน วิชาชีพ การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ การจัดหลักสูตรสถานการณ์ต่างๆ รอบตัวของผู้เรียน

2.3) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์การเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ไปสู่การค้นพบคำตอบ

3) ความพร้อมในการเรียนรู้ (Readiness to learn)

3.1) เวลาในการเรียนรู้ เวลาในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความพร้อมในการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนที่มีผลต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคม

3.2) การจัดกลุ่มผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างความต้องการในการเรียนรู้ของที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน (Learning style)

4) แนวทางการเรียนรู้ (Orientation to learning)

4.1) แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ การจัดการเรียนรู้ควรยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง

4.2) แนวทางการจัดหลักสูตรและเนื้อหาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวโน้มในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มุ่งเน้นเพื่อชีวิตประจำวัน วิชาชีพ การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ การจัดหลักสูตรสถานการณ์ต่างๆ รอบตัวของผู้เรียน

4.3) การออกแบบประสบการณ์เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ โดยคำนึงถึงความแตกต่างความต้องการในการเรียนรู้ของที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน (Learning style)

5) แรงจูงใจในการเรียนรู้ (Motivation to learn)

5.1) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning environment) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้รวมทั้งสอดคล้องต่อบรรยากาศแห่งสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนรวมถึงการสร้างแรงจูงใจจากการปฏิบัติงานร่วมกัน การจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกลุ่มผู้เรียนโดยมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์จากการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อโน้มนำไปสู่ความผูกพันทางอารมณ์ต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคม

5.2) การสร้างความไว้วางใจ (Trust) และการให้เกียรติผู้เรียน (Respect) การยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มรวมถึงบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากการศึกษาหลักการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตบุคคลสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การเรียนรู้เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ที่ต่อเนื่องและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยนั้นมีธรรมชาติในการเรียนรู้ที่ต่างกัน การจัดการศึกษาที่สอดคล้องต่อผู้เรียนที่มีความหลากหลายนั้น ควรผสมผสานวิธีและกระบวนการสอนที่หลากหลาย โดยมุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ประสบการณ์ของผู้เรียนนั้นเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่า และสอดคล้องต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์เข้ากับชีวิตประจำวัน วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัยที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัย

ตอนที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

การเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือ เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางสังคม การพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงมุ่งเน้นถึงการฝึกทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะการบันทึกความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการจัดการกับความรู้อื่น ทักษะทางสังคม ทักษะการแสวงหาความรู้ใหม่ และทักษะการทำงานเป็นกลุ่มเป็นกระบวนการที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอนที่มีคุณภาพในปัจจุบันเพื่อให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนในลักษณะการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) คือการพัฒนาผู้เรียนโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการคิดและลงมือกระทำ การแก้ไขปัญหา โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ (Receivers) นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Co-creators) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของซงจื่อ ที่กล่าวว่า “ *I hear I forget, I see I remember, I do I understand* ” ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติ ดังนั้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบันควรมุ่งเน้นความสำคัญต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่รวมทั้งปลูกฝังความมีคุณธรรม ค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้และทักษะชีวิตแก่ผู้เรียน รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) รูปแบบการสอนที่ใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับทั้งการเรียนรู้แบบรายบุคคลและแบบรายกลุ่ม นอกจากนี้ Piaget (1960) มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์และความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อื่นเป็นลักษณะของการประมวลประสบการณ์จากชีวิตประจำวันเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย

โดย Slavin (1990) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าเป็นวิธีที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับชีวิตฝึกฝนทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการประสานความรู้ และทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม รวมถึงทักษะทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมต่อการจัดการศึกษา ร่วมกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นวิทยาพัฒนาการศึกษา โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือจากการพัฒนาหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นวิทยาการจัดการศึกษา หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อผู้เรียนร่วมกับองค์ประกอบของการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.1 แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 กล่าวว่า การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นถึงความสำคัญของผู้เรียน โดยผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพผ่านกระบวนการจัดการศึกษา ที่มีเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล วรรค 2 ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์จากการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ และวรรค 3 การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เชื่อมโยงผ่านประสบการณ์จากการคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542)

ในปัจจุบันแนวคิดและหลักการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Learning - centered approach) เนื่องจากผู้เรียนในแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นจำเป็นที่ผู้สอนต้องทราบบทบาท และหน้าที่ของตน โดยให้การสนับสนุนแก่ผู้เรียนจากการจัดเตรียมวางแผนข้อมูลการสอน โดยสอดแทรกกิจกรรมการนำสื่อการสอนมาประยุกต์และส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้ซึ่งช่วยให้ผู้สอนได้พัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์อีกทั้งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองพัฒนาทักษะความรู้ การวิเคราะห์สามารถวางแผนการดำเนินงาน ลงมือปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในสังคม

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learning - centered approach) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ และพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง รวมถึง การฝึกปฏิบัติงานในสภาพจริงจากการลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การประเมินผลและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ใช้การเชื่อมโยงองค์ความรู้ประยุกต์สู่เนื้อหาการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพ โดยสะท้อนจากสิ่งที่ผู้เรียนสนใจตาม

ขอบเขตเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ การประมวลความรู้เพื่อใช้ร่วมกับการปฏิบัติงานผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล

จากแนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ(Active learning) คือ การพัฒนาผู้เรียนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดลงมือกระทำและการแก้ปัญหาโดยผู้เรียนจะปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ (Receivers) นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ (Co-creators) การจัดการเรียนการสอนในลักษณะการเรียนรู้แบบปฏิบัติเป็นแนวทางจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ (Learning - centered approach)

2.2 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบปฏิบัติ

ณัชชน แก้วชัยเจริญกิจ (2550) กล่าวถึง บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ

- 1) การจัดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สะท้อนต่อความต้องการของผู้เรียนและมุ่งเน้นถึงการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน
- 2) การสร้างบรรยากาศแห่งการมีส่วนร่วม ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนที่ผ่านการติดต่อสื่อสารเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนหรือสมาชิกภายในกลุ่ม
- 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นพลวัต สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน
- 4) การจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในกลุ่มผู้เรียน
- 5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างความท้าทาย เพื่อเปิดโอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลาย
- 6) การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในส่วนเนื้อหาสาระการเรียนรู้
- 7) การเปิดใจยอมรับในศักยภาพของผู้เรียน การรับฟังข้อคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2552) อธิบายถึง องค์ประกอบสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) ประกอบด้วย

- 1) การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงการพัฒนาศักยภาพ ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์โดยสามารถนำความรู้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม
- 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

- 3) การสร้างองค์ความรู้และจัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 4) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผ่านความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกัน
- 5) การรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม
- 6) การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์
- 7) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
- 8) การกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนบูรณาการจากข้อมูลสารสนเทศ
- 9) ผู้สอนมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
- 10) องค์ความรู้เกิดจากประสบการณ์การแสวงหาความรู้และการสรุปทบทวนร่วมกัน

จากองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบปฏิบัติ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้สอนควรจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learning - centered approach) ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้และพัฒนาความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการฝึกปฏิบัติงานในสภาพจริงของการทำงาน การเชื่อมโยงองค์ความรู้ประยุกต์เข้ากับสังคมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพ โดยสะท้อนจากสิ่งที่ผู้เรียนสนใจตามขอบเขตเนื้อหาสาระการเรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผู้เรียนสามารถรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

2.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับ ทั้งการเรียนรู้รายบุคคลและการเรียนรู้แบบกลุ่ม โดย McKinney (2008) นำเสนอรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) ประกอบด้วย

1) การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think pair share) คือ การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดในเวลา 2-3 นาที (Think) จากนั้นให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกันในเวลา 3-5 นาที (Pair) พร้อมนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด (Share)

2) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) คือ การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นจากการจัดกลุ่มผู้เรียน 3-6 คน

3) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (Student - led review sessions) คือ การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทบทวนความรู้และพิจารณาถึงข้อสงสัยต่างๆ ซึ่งผ่านการลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้โดยครูผู้สอนคอยดูแลช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเมื่อเกิดปัญหา

4) การเรียนรู้ผ่านรูปแบบเกม (Game) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านรูปแบบเกม บูรณาการที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้รวมถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้

5) การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (Analysis or reactions to video) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนศึกษาเหตุการณ์สมมติจากในวิดีโอ 5-20 นาที จากนั้นให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นหรือสะท้อนความคิดเห็นโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันสรุปเป็นรายการกลุ่ม

6) การเรียนรู้แบบโต้วาที (Student debates) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

7) การเรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (Student generated exam questions) คือ การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่เรียนรู้หรือค้นคว้า

8) การเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย (Miniresearch proposals or project) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่อิงจากกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้จากการวางแผนการเรียนรู้พร้อมสร้างสรุปของความรู้หรือการสร้างสรรคผลงานสะท้อนความคิดในสิ่งที่เรียนรู้

9) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (Analyze case studies) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนศึกษาจากกรณีตัวอย่าง จากนั้นร่วมกันวิเคราะห์พร้อมกันแลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดเห็นรวมทั้งสร้างข้อสรุปร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม พร้อมทั้งนำเสนอความคิดเห็นต่อกลุ่มผู้เรียนทั้งหมด

10) การเรียนรู้แบบจดบันทึก (Keeping journals or logs) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวที่ได้ค้นพบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจดบันทึก

11) การเรียนรู้แบบการเขียนจดหมายข่าว (Write and produce a newsletter) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าวประกอบด้วยบทความข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสารและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ส่งต่อไปยังบุคคลอื่น

12) การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (Concept mapping) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอดสู่การเชื่อมโยงกรอบความคิดโดยการจัดกระทำแบบรายบุคคลหรือรายกลุ่มพร้อมนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนจากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

Edwards W. Deming (1993) การพัฒนางจร PDCA cycle จากแนวคิดวงจร Shewhart Cycle ของ Walter A. Shewhart (1950) จากหนังสือชื่อว่า Statistical Method from the Viewpoint of quality control (1939) โดย Deming เรียกวางจรนี้ว่า Walter A. Shewhart หรือ PDSA cycle ส่วนในประเทศญี่ปุ่นรู้จักในนาม Deming cycle โดยนิยมเรียกว่า PDCA cycle (Deming, 1993)

วงจร PDCA สอดคล้องต่อการดำเนินการจัดกิจกรรม โดยการเริ่มต้นทำกิจกรรมวงจร PDCA เป็นขั้นตอนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มต้นจากการตั้งเป้าหมายหรือการกำหนดวัตถุประสงค์จากการวางแผน (P) นำไปสู่การปฏิบัติงาน (D) การตรวจสอบประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน (C) และขั้นตอนสุดท้าย คือ นำผลที่ได้รับการประเมินไปดำเนินการต่อความเหมาะสม (A) หากผลของการปฏิบัติเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้สำหรับจัดทำเป็นมาตรฐานวิธีการดำเนินการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไป แต่หากผลการปฏิบัติไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้สามารถปรับเปลี่ยนแผนเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องต่อการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

Deming (1993) นำเสนอการพัฒนากิจกรรมเรียนรู้โดยใช้วงจร PDSA cycle ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

P = Plan หมายถึง การวางแผนเพื่อปรับปรุงคุณภาพ

D = Do หมายถึง การลงมือปฏิบัติงานตามแผนการดำเนินงาน

S = Study หมายถึง การประเมินผลย้อนกลับเพื่อยืนยันแผนหรือเพื่อพัฒนาแผน

A = Act หมายถึง การพัฒนาแผนการดำเนินงาน

Deming (1993) นำเสนอการพัฒนาวงจร PDCA cycle คือ วงจรการควบคุม คุณภาพซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

P = Plan หมายถึง การวางแผนการดำเนินงาน

D = Do หมายถึง การลงมือปฏิบัติจากแผนการดำเนินงาน

C = Check หมายถึง การตรวจสอบแผนการดำเนินงาน

A = Act หมายถึง การพัฒนาแผนการดำเนินงาน

Plan การวางแผน (Plan : P) เป็นส่วนประกอบของวงจรที่มีความสำคัญ เนื่องจากการวางแผนเป็นการวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ ครอบคลุมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน การลำดับความสำคัญในการดำเนินงาน การกำหนดระยะเวลาสำหรับใช้ในการดำเนินงาน การพัฒนาแผนการดำเนินงาน การกำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการ และการกำหนดงบประมาณ การดำเนินงานดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมตามลักษณะการดำเนินงาน การวางแผนช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าในอนาคต ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้การดำเนินงานในส่วนอื่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

Do การปฏิบัติงานตามแผน (Do : D) การลงมือปฏิบัติงานตามแผนที่กำหนดในตารางการปฏิบัติงาน ทั้งนี้สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องมีความเข้าใจถึงความสำคัญจากการวางแผนงาน ความสำเร็จของการนำแผนมาปฏิบัติต้องอาศัยการทำงานด้วยความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดีจากสมาชิกตลอดจนการจัดการทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานตามแผนงานที่กำหนด โดยขั้นตอนนี้ขณะดำเนินการลงมือปฏิบัติจะมีการตรวจสอบคุณภาพพร้อมด้วย หากการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผนการดำเนินงานสามารถปรับปรุงเพื่อพัฒนาแผนงานสามารถนำไปใช้เป็นแผนงานสำหรับปฏิบัติงานในครั้งต่อไป

Check การตรวจสอบ (Check : C) การตรวจสอบเพื่อการประเมินแผนการปฏิบัติงานหรือการแก้ปัญหาตามแผนงาน การตรวจสอบสภาพปัญหาที่ได้รับการแก้ไขปัญหาดังตรงตามวัตถุประสงค์ รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์จากการดำเนินงานเพื่อรวบรวมข้อมูลจากการตรวจสอบแผนงานที่กำหนดไว้สำหรับนำไปใช้ในการพัฒนาแผนการดำเนินงานในครั้งต่อไป

Action การดำเนินการอย่างเหมาะสม (Action : A) เป็นขั้นตอนหลังจากที่กระบวนการ 3 ขั้นตอนตามวงจรได้ดำเนินการเสร็จแล้ว ขั้นตอนนี้เป็น การนำเอาผลจากขั้นตอนการตรวจสอบ (C) มาเพื่อ การดำเนินงานให้เหมาะสมต่อไป วงจร PDCA ที่สมบูรณ์เมื่อนำผลที่ได้จากขั้นตอนการดำเนินงานที่เหมาะสม (A) มาดำเนินการให้เหมาะสมในกระบวนการวางแผนอีกครั้งหนึ่ง (P) และเป็นวงจรเช่นนี้พัฒนาจนกระทั่งสามารถปรับใช้วงจรกับแผนกิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายกันได้อย่างปกติ โดยเห็นได้ว่า วงจร PDCA ไม่ได้หยุดหรือจบลงเมื่อหมุนครบรอบแต่วงจร PDCA ดำเนินต่อไปข้างหน้าเรื่อยๆ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement)

จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) กระบวนการจัดการเรียนรู้สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนรวมทั้งสามารถใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับ ตั้งแต่การเรียนรู้รายบุคคลและการเรียนรู้แบบกลุ่มซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความสอดคล้องต่อการพัฒนาการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

2.4 แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

Piaget (1960) มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์ความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะการประมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย โดย Slavin (1990) กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าเป็นวิธีที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้

ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตจริง ผ่านการฝึกฝนทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ ทักษะการประสานความรู้ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม รวมถึงทักษะทางสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้สามารถนำมาประยุกต์เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาร่วมกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นวิทยาการพัฒนาศึกษาโดยใช้หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ จากการพัฒนาผ่านหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยนักการศึกษาหลากหลายท่าน ประกอบด้วย สลาวิน (Slavin, 1990) เดวิด จอห์นสันและโรเจอร์ จอห์นสัน (David W. Johnson and Roger T. Johnson, 1991) กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group dynamic) เป็นวิทยาการจัดการศึกษาโดยใช้หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อผู้เรียนร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Basic elements of cooperative learning)

นักวิชาการศึกษาหลายท่านให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้และสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันที่นำไปสู่การสร้างความร่วมมือที่ส่งผลให้ผู้เรียนและสมาชิกกลุ่มประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ตอบสนองต่อการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนบุคคลและส่วนรวมเพื่อให้เกิดผลการเรียนรู้ทั้งด้านความรู้และด้านจิตใจ ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าในความแตกต่างระหว่าง บุคคลของสมาชิกกลุ่ม ตลอดจนการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะสังคมผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (David W. Johnson and Roger T. Johnson, 1974) (อารี สันทรวี, 2543) (กรมวิชาการ, 2544) (ทีศนา แคมมณี, 2545)

จากกรณินิยามความหมายของนักการศึกษา ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือหมายถึง การจัดกิจกรรมผ่านประสบการณ์เรียนรู้สำหรับผู้เรียนตั้งแต่สองคนขึ้นไปโดยการแบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนทำกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่ม โดยประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถที่แตกต่างกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พัฒนาทักษะทางสังคมมีการช่วยเหลือพึ่งพาและเกื้อกูลกัน มีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งในส่วนตัวและส่วนรวมโดยมีเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกทุกคนมีบทบาทในการดำเนินงานของกลุ่มผ่านการติดต่อสื่อสารประสานงานและตัดสินใจร่วมกันเพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดเพื่อประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม

2.5 องค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ

David W. Johnson and Roger T. Johnson (1975) กล่าวถึง ลักษณะการเรียนรู้ต่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) ลักษณะของการแข่งขันในการศึกษาเรียนรู้โดยผู้เรียนในแต่ละคนจะพยายามเรียนให้ได้คะแนนดีกว่าผู้เรียนคนอื่นเพื่อได้รับการยกย่องหรือได้รับผลตอบแทนทางสังคมในลักษณะต่างๆ
- 2) ลักษณะต่างคนต่างเรียนโดยผู้เรียนแต่ละคนต่างดูแลรับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) ลักษณะการร่วมมือในการเรียนรู้โดยผู้เรียนแต่ละคนต่างดูแลรับผิดชอบในการเรียนรู้ด้วยตนเองและในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยเหลือสมาชิกผู้เรียนคนอื่น

David W. Johnson and Roger T. Johnson ชี้ให้เห็นถึงการจัดการศึกษาในปัจจุบันมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบแข่งขัน ส่งผลทำให้ผู้เรียนเคยชินต่อการแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์มากกว่าการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหา อย่างไรก็ตาม Johnson and Johnson ได้แสดงความคิดเห็นเสริมว่าควรให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้ง 3 ลักษณะ ในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์เนื่องจากการศึกษาในปัจจุบันที่มุ่งเน้นต่อการเรียนรู้แบบแข่งขันและแบบรายบุคคล ซึ่งจำเป็นต้องส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อช่วยส่งเสริมผู้เรียนเกิดการเรียนรู้รวมทั้งเรียนรู้ทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการดำรงชีวิต

Brown and Ciuffetelli (2009) และ Siltala (2010) ได้พัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (David W. Johnson and Roger T. Johnson, 1974) ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ ดังนี้

1) การพึ่งพาและการเกื้อกูลกัน (Positive interdependence) คือ ลักษณะการจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการสร้างความรู้สึกพึ่งพากันเชิงบวกให้เกิดขึ้นในกลุ่ม ผู้เรียนควรตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มกระบวนการทำงานเพื่อสามารถบรรลุตามเป้าหมาย โดยการกำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกลุ่มมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ดังนั้น สมาชิกแต่ละคนต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตน และช่วยเหลือสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกภายในกลุ่มทุกคนต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนมีเป้าหมายการเรียนรู้จากการมอบหมายและบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2) การปฏิสัมพันธ์ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (Face-to-face promotive interaction) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อซักถาม และข้อคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ความไว้วางใจ อันเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ร่วมกันและให้กำลังใจกันในการทำงานหรือการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายในกลุ่ม

3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบระหว่างบุคคล (Individual accountability and personal responsibility) สมาชิกภายในกลุ่มการเรียนรู้แสดงบทบาทและหน้าที่ต่อความรับผิดชอบต่อการทำกิจกรรมร่วมกันหรือปฏิบัติงานร่วมกันตามที่ได้รับมอบหมาย โดยสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เรียนตามศักยภาพการประเมินผลงานเป็นรายกลุ่มและบุคคล

4) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (Interpersonal relationships skill) การพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างบุคคล ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญหลายประการ เช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการปรับตัวทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล ทักษะการประสานความร่วมมือ การสร้างความไว้วางใจเปิดเผยตนเอง เรียนรู้ถึงลักษณะพฤติกรรม การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผลล้วนส่งผลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group processing) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มถึงการพิจารณาตรวจสอบข้อมูล จากการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่มการประเมินกระบวนการทำงานจากการประเมินพฤติกรรมของสมาชิกผ่านการจดบันทึกเพื่อการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของกลุ่ม

Kagan (1990) กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือประกอบด้วยโครงสร้างที่ชัดเจนโดยนำเสนอแนวคิดที่สำคัญ 6 ประการ สรุปไว้ดังนี้

1) กลุ่ม (Team) การจัดกลุ่มสำหรับการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความแตกต่างกันประมาณ 2-6 คน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนร่วมมือกันอย่างเท่าเทียมกัน

2) ความตั้งใจ (Willing) การแสดงออกถึงความร่วมมือในการเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในขณะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม

3) การบริหารจัดการ (Management) การกำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม

4) ทักษะ (Skills) เป็นทักษะทางสังคมรวมถึงทักษะการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล

5) ตัวชี้วัดต่อการเรียนรู้แบบกลุ่มหรือการเรียนรู้แบบร่วมมือที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

5.1) การพึ่งพาอาศัยเชิงบวก (Positive interdependence)

5.2) ความรับผิดชอบรายบุคคล (Individual accountability)

5.3) ความเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วม (Equal participation)

5.4) การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน (Simultaneous interaction)

6) รูปแบบการจัดกิจกรรม (Structures) รูปแบบการจัดกิจกรรมหรือเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือควรพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้

ทิสนา แคมมณี (2545) กล่าวถึง องค์ประกอบของการรวมกลุ่มที่มีลักษณะของการเรียนรู้หรือการทำงานแบบร่วมมือร่วมใจ ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันภายในกลุ่มเพื่อสร้างข้อตกลงระหว่างสมาชิกกลุ่ม
- 2) การมีส่วนร่วมในบทบาทและหน้าที่ต่อการดำเนินงานกลุ่มสู่เป้าหมายที่กำหนด
- 3) การติดต่อสื่อสารช่วยเหลือความหมายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินงาน
- 4) การประสานงานเพื่อขับเคลื่อนให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนด
- 5) การตัดสินใจในการดำเนินงานร่วมกัน
- 6) การจัดสรรผลตอบแทนที่กลุ่มจะได้รับจากการทำงานร่วมกัน

การรวมกลุ่มที่ประกอบด้วยปัจจัยทั้ง 6 ประการ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นนี้ เป็นคุณลักษณะของการสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันแบบกลุ่มหรือการประสานความร่วมมือ

David W. Johnson and Roger T. Johnson (1984) อ้างถึงใน Hilke (1990) กล่าวถึง การนำเสนอ 18 ขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ไว้ดังนี้

- 1) การกำหนดวัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้และการใช้ทักษะการร่วมมือ
- 2) การกำหนดขนาดของกลุ่ม
- 3) การจัดกลุ่มการเรียนรู้
- 4) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 5) การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- 6) การกำหนดบทบาทหน้าที่เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- 7) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
- 8) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้โดยการพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือกันระหว่างผู้เรียน
- 9) การเสริมสร้างความตระหนักต่อความรับผิดชอบของสมาชิกภายในกลุ่ม
- 10) การเสริมสร้างความตระหนักต่อการร่วมมือร่วมใจกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม
- 11) การอธิบายเกณฑ์การพิจารณาและประเมินความสำเร็จของชิ้นงาน
- 12) การระบุพฤติกรรมที่คาดหวัง
- 13) การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน
- 14) การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมช่วยเหลืองานระหว่างผู้เรียน
- 15) การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการร่วมมือร่วมใจ

- 16) การสรุปทบทเรียนร่วมกัน
- 17) การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ
- 18) การประเมินการทำงานกลุ่ม

จากองค์ประกอบที่สำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น โดยนักการศึกษาได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกันถึงการส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2.6 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Instructional model of cooperative learning) ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยอาศัยหลักการเรียนรู้แบบร่วมมือของ David W. Johnson and Roger T. Johnson (1974) ซึ่งให้เห็นว่าผู้เรียนควรร่วมมือกันในการเรียนรู้มากกว่าการแข่งขันเพราะการแข่งขันนั้นก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการแพ้-ชนะ ซึ่งต่างจากการร่วมมือร่วมใจซึ่งก่อให้เกิดสภาพการณ์ของการชนะ-ชนะ อันเป็นสภาพการณ์ที่ดีกว่าทั้งทางด้านจิตใจและสติปัญญา หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วย

- 1) การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน (Positive interdependence)
- 2) การปฏิสัมพันธ์ส่งเสริมกันระหว่างบุคคล (Face-to-Face promotive interaction)
- 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบส่วนบุคคล (Individual accountability and personal responsibility)
- 4) ทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal and small-group skills)
- 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group processing)

จากรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากความร่วมมือและการพัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยพัฒนาผู้เรียนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

2.7 ความสำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ

นักการศึกษากล่าวถึงประโยชน์ของกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะทางสังคมจากการทำงานร่วมกันโดยมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม ไว้ดังนี้

Adams and Hamm (1994) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางสังคมจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม การเรียนรู้แบบร่วมมือมีประสิทธิภาพมากกว่าการเรียนรู้ด้วยการแข่งขันและการเรียนรู้แบบปัจเจกบุคคล

Ornstein and Hunkins (1993) กล่าวถึง ความสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ไว้ดังนี้

- 1) การสร้างแรงจูงใจจากการปฏิบัติงานร่วมกัน
- 2) การพัฒนาทักษะเชิงวิชาการโดยร่วมกันสร้างกรอบแนวคิดจากการแสวงหาความรู้
- 3) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ไปสู่การค้นพบคำตอบร่วมกัน
- 4) การสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
- 5) การเพิ่มพูนทักษะการติดต่อสื่อสารจากการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม
- 6) การเตรียมความพร้อมจากความร่วมมือในการแก้ปัญหาร่วมกัน

Slavin (1990) กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมายร่วมกันของกลุ่ม (Group goals) การกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นของกลุ่มจากการกำหนดเป้าหมายร่วมกันนั้นคือการยอมรับในผลของการกระทำร่วมกันภายในกลุ่ม
- 2) การตอบสนองความรับผิดชอบ (Individual accountability) ความสำเร็จของกลุ่มซึ่งขึ้นอยู่กับผลการเรียนรู้รายบุคคลของสมาชิกกลุ่ม
- 3) โอกาสในความสำเร็จเท่าเทียมกัน (Equal opportunities for success) ผู้เรียนได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกันจากการร่วมมือในการเรียนรู้
- 4) การประสานความร่วมมือ (Team competition) การวางเงื่อนไขต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการแข่งขันระหว่างทีมเป็นวิธีการสร้างแรงจูงใจในการร่วมมือร่วมภายในกลุ่ม
- 5) งานพิเศษ (Task specialization) จากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งผู้เรียนมีบทบาทความรับผิดชอบร่วมกันเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือและสนับสนุนให้สามารถดำเนินงานสู่ผลสัมฤทธิ์โดยอาศัยการพึ่งพาอาศัยกัน

6) การประยุกต์ความต้องการในแต่ละบุคคล (Adaptation to individual need) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ตอบสนองต่อความต้องการส่วนบุคคล และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือบริบททางสังคม

กรมวิชาการ (2544) กล่าวถึง ประโยชน์ที่สำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยสรุปไว้ดังนี้

1) ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม การปฏิบัติงานกลุ่มมีโอกาสเท่าเทียมกันส่งผลต่อการพัฒนาเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

2) ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสคิดวิเคราะห์ การติดต่อสื่อสารของสมาชิกกลุ่มแสดงความคิดเห็นและร่วมมือปฏิบัติงานร่วมกัน

3) ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน เช่น เด็กเก่งช่วยเหลือเด็กที่เรียนไม่เก่ง ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจจากการรู้จักเสียสละขณะเดียวกันเด็กอ่อนเกิดความซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนสมาชิกด้วยกันเป็นการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

4) ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนรู้จักการรับฟังความคิดเห็นจากการแลกเปลี่ยนข้อมูล และการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในกลุ่ม โดยนำข้อมูลที่ได้รับพิจารณาร่วมกันเพื่อหาคำตอบที่เหมาะสมเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกช่วยกันค้นคว้าข้อมูลจากการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจ

5) ส่งเสริมทักษะทางสังคม ส่งเสริมให้สมาชิกเรียนรู้การปรับตัวอยู่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของสังคมจากการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

6) ส่งเสริมทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการปฏิบัติงานกลุ่ม สมาชิกสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักวิชาการศึกษาจากต่างประเทศและภายในประเทศหลายท่านให้ความเห็นสอดคล้องกันถึงความสำคัญต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทางสังคมโดยการใช้ปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ส่งเสริมทักษะทางสังคม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มการประสานความร่วมมือส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อมูล สะท้อนข้อคิดเห็นร่วมกันกระตุ้นให้ผู้เรียนยอมรับเกิดความไว้วางใจต่อบุคคลอื่น การเรียนรู้แบบร่วมมือส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเคารพและยอมรับนับถือ ตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและยอมรับในความแตกต่างระหว่างผู้เรียน มนุษยสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสังคมขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกันในสังคม เป้าหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการลงมือปฏิบัติงานซึ่งความรู้ที่ผู้เรียนได้รับเป็นความรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง ในด้านการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันเรียนรู้ร่วมกันการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน พัฒนากิจกรรมติดต่อสื่อสาร ทักษะการประสานความร่วมมือแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ

ตอนที่ 3 หลักการจัดกิจกรรมศิลปะ

“ *Art is the universal language, and that we can open windows for all to see that we are* ” จากคำกล่าวของ John M. Eger (2011) ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคล การสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายในเชิงที่สร้างสรรค์ “ *The state of difference areas or group being joined together to form a single country or organization* ” การรวมกันเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มหรือสังคมก่อให้เกิดเอกภาพขึ้นภายในกลุ่ม ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายของมนุษยชาติจากทุกภูมิภาคโดยผ่านการสร้างสรรค์ขึ้นมาตั้งแต่ในอดีตกาลจนกระทั่งในปัจจุบันมนุษย์สร้างสรรค์ผลงานศิลปะมากมาย ทั้งนี้สืบเนื่องจากเจตนาในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความงามทางพุทธิปัญญา อันเกิดจากสติปัญญาของมนุษย์โดยแสดงออกผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ศิลปะเปรียบตั้งความงามซึ่งก่อให้เกิดสุนทรียภาพขึ้นในชีวิตของมนุษย์ทุกคนในสังคม กล่าวคือ ศิลปะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดเอกภาพ (Unity) ประหนึ่งการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ความสมานฉันท์ทั้งในระดับประเทศชาติ สังคม ชุมชนและครอบครัว โดยกิจกรรมศิลปะนั้นก่อให้เกิดเอกภาพ (Unity) ขึ้นภายใต้บริบทสังคมที่มีความหลากหลาย

3.1 ความหมายของศิลปะ

ศิลปะได้รับการพัฒนาตามลำดับตั้งแต่สมัยคลาสสิกของกรีกช่วงระหว่าง 450-300 ปี ก่อนคริสตกาล โดยนักปรัชญาเริ่มให้ความสนใจต่องานศิลปะ และสุนทรียภาพอันเกี่ยวข้องกับความงาม นักปรัชญาและผู้ที่เกี่ยวข้องด้านศิลปะได้ให้คำนิยามคำว่า “ *ศิลปะ* ” สรุปไว้ดังนี้

Plato (427-347 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาชาวกรีกได้ให้คำนิยามว่า ศิลปะ คือ การจำลองแบบจากธรรมชาติ (Art as imitation) โดยเสนอความเห็นที่ว่าสิ่งต่างๆในโลกล้วนเป็นการเลียนแบบและเป็นเพียงความเชื่อซึ่งเปลี่ยนแปลงได้สำหรับความจริงนั้นมีอยู่เพียงในอุดมคติ

Aristotle (384-388 ก่อนคริสตกาล) อธิบายเพิ่มเติมจากเพลโตว่า ศิลปะไม่เพียงแต่การลอกเลียนแบบจากคุณลักษณะรูปทรงภายนอกเท่านั้น หากต้องสามารถแสดงออกถึงคุณลักษณะภายในของสิ่งนั้นด้วย เช่น การวาดภาพบุคคลมิใช่เพียงแต่วาดให้เหมือนต้นแบบแต่ต้องสามารถถ่ายทอดถึงบุคลิกภาพหรืออารมณ์ความรู้สึกของบุคคล (Art as representation)

Leo Tolstoy (1897) กล่าวว่า ศิลปะเป็นการแสดงออก (Art as expression) ด้านอารมณ์ และความรู้สึกเพื่อสื่อความหมายไปสู่ผู้ชมให้เกิดการรับรู้ร่วมกับศิลปิน ดังที่กล่าวไว้ “ *Art is one of*

the means of intercourse between man and man ; where as by road a man transmits his thought to another, by means of art transmits hid feeling ” สรุปไว้ว่า ศิลปะนั้นเป็นวิธีการสื่อสารระหว่างมนุษย์ขณะที่ภาษาสื่อสารเหมือนภาษาที่สื่อความรู้สึก

Clive Bell (1913) กล่าวว่า ศิลปะเพื่อศิลปะ (Art for art's sake) เพื่อยกระดับของสังคม ไม่ใช่เพื่อชีวิตและไม่ใช่เพียงแค่การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกเพียงเท่านั้น

Sigmund Freud (1928) อธิบายตามหลักจิตวิทยาว่า ความฝันเป็นจินตนาการชนิดหนึ่งซึ่งได้รับการกระตุ้นจากจิตใต้สำนึกมนุษย์ทุกคนล้วนมีความคิดฝันซึ่งบ่อยครั้งความฝันไม่สามารถสมหวังได้ในโลกแห่งความจริงสำหรับศิลปินนั้นสามารถถ่ายทอดความฝัน ผ่านการแสดงออกทางศิลปะโดยแปลความหมายของความฝันออกเป็นรูปทรงหรือสัญลักษณ์ ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นผลสืบเนื่องมาจากความฝันซึ่งเป็นการแสดงออกของความปรารถนาอันถูกเก็บซ่อนเร้นไว้ภายใต้จิตสำนึก

John Dewey (1934) นักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกากล่าวว่า ศิลปะ คือ ประสบการณ์ของศิลปิน (Art as experience) ศิลปินเป็นบุคคลที่สามารถสัมผัสชีวิตและเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยความรู้สึกที่ลึกซึ้งกว่ามนุษย์โดยทั่วไปเรียกว่าประสบการณ์แท้ คือ ประสบการณ์ที่ฝังใจมีความหมายมีความแจ่มชัดทางอารมณ์ ศิลปินสามารถนำประสบการณ์เหล่านั้นออกมาถ่ายทอดสื่อไปสู่ผู้ชมผ่านทางศิลปะ ผู้ชมงานศิลปะที่มีประสบการณ์ในชีวิตก็สามารถรับสารที่ศิลปินสื่อในผลงานได้ลึกซึ้งกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตที่น้อย

Roger Fry (1937) กล่าวว่า ศิลปะ คือ การแสดงออกซึ่งอารมณ์หรือสิ่งที่อยู่ภายในของชีวิตและธรรมชาติ เช่นเดียวกับ Leo Tolstoy (1897) เพิ่มเติมว่า ศิลปะเป็นการแสดงคุณค่าของรูปทรงองค์ประกอบทางศิลปะ ได้แก่ เส้น สี น้ำหนัก พื้นที่ว่าง และลักษณะพื้นผิว

Herbert Read (1977) กล่าวว่าศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติ “ *Art is not Imitation of nature* ” แต่หากว่าศิลปะเป็นเพียงการเลียนแบบธรรมชาตินั้น ศิลปินสามารถเขียนภาพได้เหมือนหรือใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุดคงได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าที่สุด แท้จริงแล้วเมื่อศิลปินวาดรูปทิวทัศน์ จุดมุ่งหมายของศิลปินไม่ได้ต้องการแสดงภาพท้องฟ้าที่เหมือนท้องฟ้าที่สุด หากแต่ต้องการสื่อความหมายหรืออารมณ์ในบางสิ่งบางอย่างที่ศิลปินได้สัมผัสเกี่ยวกับท้องฟ้าในช่วงขณะนั้น

Benedetto Croce (1992) กล่าวว่า ศิลปะเป็นทัศนวิสัย (Art is vision or intuition) หรือการหยั่งรู้นั้นคือศิลปะเป็นการแสดงออกของการสงเคราะห์อย่างสุนทรีย์ภายในจิตใจโดยศิลปะ

สำหรับประเทศไทย นักวิชาการศิลปะให้ความหมายสอดคล้องกันว่า “ ศิลปะ ” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์เชิงสุนทรียภาพอันเป็นผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์นั้นเปรียบประดุจภาษาสากล ศิลปะเป็นสื่อกลางที่ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางสุนทรียะประสบการณ์ทางสุนทรียะมีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตองค์ประกอบทางสุนทรียภาพต่อการรับรู้ทางประสบการณ์จากประสาทสัมผัสทั้งห้า ช่วยตอบสนองต่อความรู้สึกผ่านคลายจากโลกแห่งความเป็นจริงสัมผัสกับโลกแห่งความสุขทางอารมณ์ต่อความรู้สึกตอบสนองต่อสุนทรียะ ความประทับใจต่อประสบการณ์ทางสุนทรียะรวมซึ่งแสดงออกในรูปลักษณะที่ปรากฏต่อการแสดงออกเชิงสุนทรียภาพ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2527) (ชลุด นิมเสมอ, 2531) (อารี สุทธิพันธุ์, 2533) (ศิลป์ พีระศรี, 2553) (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2554) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556)

จากการนิยามความหมายของศิลปะ ที่นำเสนอไว้ข้างต้นโดยนักวิชาการด้านศิลปะทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า “ ศิลปะ ” หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์เชิงสุนทรียภาพอันเป็นผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะนั้นเป็นสื่อกลางที่ช่วยเสริมสร้างให้บุคคลสามารถแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางสุนทรียะซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับชีวิตอันเป็นองค์ประกอบทางสุนทรียภาพต่อการรับรู้ทางประสบการณ์จากประสาทสัมผัสทั้งห้า

3.2 ประเภทของศิลปะ

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2554) กล่าวถึง การจัดแบ่งประเภทของศิลปะสามารถจัดแบ่งได้หลากหลายแนวคิดสำหรับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในกลุ่มประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนมีการประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะมีการจัดแบ่งศิลปะตามกลุ่มที่มีลักษณะธรรมชาติที่คล้ายคลึงกันโดยจัดแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ไว้ดังนี้

1) ทัศนศิลป์ (Visual arts) การสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะเพื่อตอบสนองต่อการรับรู้ทางประสาทตา ประกอบด้วย

1.1) จิตรกรรม (Painting) คือ การสร้างสรรค์ศิลปกรรมสองมิติโดยใช้วิธีการวาดเส้นระบายสีเพื่อให้เกิดรูปร่างและรูปทรง ซึ่งในอดีตมีลักษณะเป็นผลงานสองมิติ โดยใช้กระดาษ ผ้าใบแปรงพู่กันและสี แต่ในปัจจุบันได้พัฒนาโดยมีลักษณะทั้งสองมิติและสามมิติ สีเป็นสื่อพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมโดยแบ่งออกเป็น สีน้ำซึ่งมีลักษณะที่โปร่งแสง ใช้ผสมและระบายลงบนกระดาษ สีฝุ่นต่างจากสีน้ำตรงคุณลักษณะ คือ สีฝุ่นมีลักษณะทึบแสงและใช้กาวเป็นส่วนผสมเพื่อการยึดติดลงบนวัสดุหรือพื้นผิวต่างๆที่นอกเหนือจากกระดาษ เช่น การระบายลง บนแผ่นไม้ ผ้าใบ หรือผนังปูน และสีน้ำมันมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับสีฝุ่นแต่มีความต่างกัน คือ ส่วนผสมเป็นน้ำมัน มีความคงทนมีสีสันทึบกว่าสีฝุ่นนอกจากนี้ยังมีสีชนิดต่างๆ เช่น สีไม้ สีอะคริลิก สีเทียน เป็นต้น

1.2) ประติมากรรม (Sculpture) คือ การสร้างสรรค์ศิลปกรรมสามมิติโดยใช้วิธีการปั้นการหล่อ การปะการเคาะเชื่อม หรือการผสมผสานด้วยวิธีการต่างๆเข้าด้วยกันโดยใช้สื่อวัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานสามมิตินั้นขึ้นอยู่กับวิธีการ เช่น การปั้นนิยมใช้ดินเหนียว ขี้ผึ้ง ปูนพลาสเตอร์หรือซีเมนต์ สำหรับการแกะสลักนิยมใช้ไม้ ปูน หินอ่อน สบู่ วิธีการหล่อนิยมใช้ทองเหลือง ทองแดงทองคำ ปูน เรซิน หรือไฟเบอร์ ในปัจจุบันการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมกล่าวได้ว่าสามารถใช้วัสดุที่มีอยู่ทุกชนิดในการสร้างสรรค์ผลงานประติมากรรม ลักษณะของงานประติมากรรมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ไว้ดังนี้

(1) ประติมากรรมนูนต่ำ การสร้างสรรค์ศิลปกรรมลักษณะนูนต่ำที่มองเห็นได้ด้านเดียวแสดงความตื้นลึกของภาพโดยมีความสูงต่ำหรือความหนาเล็กน้อย เช่น เหยี่ยูนูนิตต่างๆ

(2) ประติมากรรมนูนสูง การสร้างสรรค์ศิลปกรรมลักษณะนูนสูงที่มองเห็นได้ด้านเดียวแสดงความตื้นลึกของภาพโดยมีความหนาที่แตกต่างจากลักษณะนูนต่ำ เช่น ผลงานประติมากรรมบริเวณฐานรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เป็นต้น

(3) ประติมากรรมลอยตัว การสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่มีลักษณะภาพลอยตัวแสดงภาพรอบด้านที่ตั้งอยู่บนฐานรองรับ ได้แก่ รูปเคารพทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น

1.3) ภาพพิมพ์ (Printing) คือ การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมโดยใช้วิธีการออกแบบโดยใช้เส้นลวดลาย สี แสงเงา รูปแบบเพื่อถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ผ่านลงบนแม่พิมพ์จากนั้นจึงถ่ายทอดจากแม่พิมพ์ไปสู่กระดาษหรือพื้นวัสดุที่รองรับ การสร้างสรรค์ผลงานภาพพิมพ์ต่างจากผลงานจิตรกรรมซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากการแสดงออกโดยตรง ขณะที่ผลงานภาพพิมพ์เป็นการถ่ายทอดในขั้นที่สองจากแม่พิมพ์ลงสู่กระดาษหรือพื้นวัสดุที่รองรับสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการ ประกอบด้วย แม่พิมพ์กระดาษ แม่พิมพ์ไม้ แม่พิมพ์หิน แม่พิมพ์โลหะ แม่พิมพ์ตะกั่ว รางพิมพ์และแม่พิมพ์จากวัสดุธรรมชาติ การแบ่งประเภทตามลักษณะพื้นแม่พิมพ์ ไว้ดังนี้

(1) ภาพพิมพ์ผิวฉาบ จากการสร้างภาพจากแม่พิมพ์ที่แกะหรือขุดเนื้อวัสดุในส่วนที่ไม่ต้องการเพื่อให้หมึกติดลงไป เมื่อพิมพ์ภาพหมึกยึดติดจากส่วนที่เป็นพื้นผิวเดิมของแม่พิมพ์เช่น ภาพพิมพ์แกะไม้ แม่พิมพ์พื้นยาง เป็นต้น

(2) ภาพพิมพ์ร่องลึก การสร้างภาพจากแม่พิมพ์แผ่นโลหะหรือแผ่นทองแดงโดยการขุดแม่พิมพ์ให้เกิดเส้นร่องลึก โดยหมึกพิมพ์ยึดติดจากส่วนที่เป็นพื้นผิวของแม่พิมพ์ซึ่งตรงข้ามกับแม่พิมพ์ผิวฉาบ ภาพพิมพ์ลักษณะนี้มีหลายชนิดแตกต่างกันตามวิธีการ เช่น ภาพพิมพ์กั๊ดกรดโลหะ ภาพพิมพ์แกะลายเส้น ภาพพิมพ์จารเข้ม เป็นต้น

(3) ภาพพิมพ์พื้นราบ การสร้างภาพจากแม่พิมพ์ผิวเรียบไม่มีการขุดขีดหรือแกะลวดลาย ใช้หลักการพิมพ์โดยการเขียนไขเพื่อกันน้ำมันไม่ให้รวมตัวกับน้ำเมื่อใช้วัสดุผสมไข เช่นสีที่มีไขเขียนภาพลงบนแผ่นแม่พิมพ์จากนั้นทำให้พื้นแม่พิมพ์เปียกน้ำส่วนที่เปียกน้ำจะไม่จับภาพส่วนที่มีไขผสมอยู่จากนั้นจึงใช้หมึกสีกลิ้งลงบนแม่พิมพ์ หมึกยึดติดเฉพาะส่วนที่เขียนไขไว้เท่านั้น แต่เดิมวิธีนี้ใช้ร่วมกับแม่พิมพ์หิน ในปัจจุบันการพิมพ์พื้นราบโดยใช้แม่พิมพ์จากแผ่นสังกะสี แผ่นพลาสติกหรือแผ่นกระดาษ เป็นต้น

(4) ภาพพิมพ์ลายฉลุ การทำแม่พิมพ์กรรมวิธีแบบโบราณจากการฉลุลงบนแผ่นกระดาษ แผ่นไม้ หรือแผ่นโลหะ เพื่อสร้างลวดลายแล้วพ่นหรือระบายสีผ่านช่องที่ฉลุลงบนสื่อหรือพื้นวัสดุที่รองรับ เช่น กระดาษ ผ้า กำแพง การพิมพ์ในลักษณะนี้ต่อมาได้รับการพัฒนาเป็นกรรมวิธีภาพพิมพ์ตะแกรงไหม (Silk screen)

1.4) ภาพถ่าย (Photography) มาจากภาษากรีกสองคำ คือ Photo แปลว่า แสงสว่างและ Grapho แปลว่า จดบันทึก มีความหมายรวมกัน คือ การบันทึกภาพด้วยแสงสว่างสำหรับในความหมายของวิธีการถ่ายภาพ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดภาพถ่ายบนวัสดุไวแสงด้วยการทำให้วัสดุไวแสงนั้นรับแสงสว่างหากเปรียบเทียบภาพถ่ายกับผลงานจิตรกรรม สื่อที่ใช้ในจิตรกรรมคือแปรงพู่กัน สี และผ้าใบ ในขณะที่ภาพถ่ายใช้กล้องถ่ายรูปแผ่นฟิล์ม และเลนส์ เป็นต้น ลักษณะโดยทั่วไปของภาพถ่ายแบ่งออกเป็นแต่ละประเภท ประกอบด้วย

- (1) การถ่ายภาพทิวทัศน์ เป็นลักษณะการจัดองค์ประกอบภาพภูมิทัศน์
- (2) การถ่ายภาพบุคคล เป็นลักษณะการจัดองค์ประกอบภาพบุคคล
- (3) การถ่ายภาพแบบฉับพลัน เป็นลักษณะการถ่ายภาพที่แสดงออกถึงอารมณ์และความรู้สึกที่เป็นธรรมชาติ
- (4) การถ่ายภาพระยะใกล้ เป็นลักษณะการถ่ายภาพโดยโฟกัสเฉพาะจุดหรือตำแหน่งที่ถ่ายให้คมชัดโดยใช้เลนส์ชนิดพิเศษเพื่อเพิ่มกำลังการขยายภาพ
- (5) การถ่ายภาพเงาสะท้อน เป็นลักษณะการถ่ายภาพจากเงาสะท้อนบนพื้นผิวหรือวัสดุต่างๆ เช่น พื้นผิวน้ำ กระจกเงา หรือจากวัสดุที่มันวาวอื่นๆ การถ่ายภาพลักษณะนี้สามารถนำไปผสมผสานกับภาพอื่นเพื่อสื่อความหมาย เช่น ภาพถ่ายทิวทัศน์ที่มีเงาสะท้อนจากพื้นผิว
- (6) การถ่ายภาพย้อนแสง เป็นลักษณะการถ่ายภาพโดยแบ่งเป็นภาพเงาดำและภาพแสงหลัก โดยภาพเงาดำเป็นการถ่ายภาพบุคคลหรือวัตถุสถานที่ให้มีรูปทรงเป็นเงาดำแสดงอารมณ์ของภาพที่ลึกลับ เหงาและอ้างว้าง เช่น ภาพปราสาท เจดีย์โบราณ ขณะที่พระอาทิตย์กำลังตกดิน ภาพแสงหลังเป็นการถ่ายภาพย้อนแสงกำหนดให้สิ่งที่ต้องการถ่ายบังจุดกำเนิดแสง ผลปรากฏผลงานภาพถ่ายปัจจุบันได้รับการพัฒนาทั้งด้านแนวคิดและรูปแบบอย่างอิสระโดยมีการนำเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ มาใช้อย่างหลากหลาย

1.5) ศิลปะสื่อผสม (Mixed media) งานศิลปะสื่อผสมเป็นงานศิลปกรรมร่วมสมัยที่ผสมผสานระหว่างศิลปะหลายแขนงโดยใช้วัสดุเป็นสื่อรองรับหลายประเภทผสมผสานกันตามวิธีการและความประสงค์ของศิลปินเพื่อพัฒนาผลงานที่มีเนื้อหาสาระตามแนวคิดของผู้สร้างสรรค์ รวมถึงลักษณะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสมระหว่างจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์

2) ประยุกต์ศิลป์ (Apply arts) การสร้างสรรค์ศิลปกรรมที่มุ่งเน้นถึงเรื่องของประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรกลักษณะงานประยุกต์ศิลป์นั้นมีทั้งลักษณะงานสองมิติและสามมิติ นำเสนอไว้ดังนี้

2.1) มัณฑนศิลป์ (Decorate) การสร้างสรรค์ศิลปกรรมสำหรับออกแบบตกแต่งที่มุ่งเน้นถึงประโยชน์ใช้สอย เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์ การออกแบบตกแต่งภายใน และการออกแบบตกแต่งภายนอกอาคาร การออกแบบเครื่องประดับ เป็นต้น

2.2) อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial arts) การสร้างสรรค์งานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้โดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น การออกแบบเฟอร์นิเจอร์สำหรับใช้ตกแต่งบ้าน เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

2.3) พาณิชยศิลป์ (Commercial arts) การสร้างสรรค์งานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับการค้าพาณิชย เช่น การออกแบบป้ายโฆษณา การออกแบบตกแต่งหน้าร้านค้า เป็นต้น

2.4) หัตถศิลป์ (Craft) การสร้างสรรค์งานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมโดยใช้มือทำเป็นส่วนใหญ่ งานหัตถศิลป์มีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องปั้นดินเผา แกะสลักไม้ งานถักทอ งานหวาย รวมถึงงานช่างสิบหมู่ของไทย

2.5) งานออกแบบ (Design) การสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบต่างๆ ให้ลงตัวและมีความกลมกลืน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

2.6) สถาปัตยกรรม (Architecture) การสร้างสรรค์งานออกแบบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งก่อสร้างซึ่งมุ่งเน้นความงามหรือรูปแบบที่เฉพาะสามารถจัดอยู่ในทัศนศิลป์ อาทิ อาคารบ้านเรือน วัด โบสถ์ วิหาร สนามกีฬา และอนุสาวรีย์ ลักษณะงานสถาปัตยกรรมเป็นงานที่แสดงโครงสร้างการออกแบบคำนวณโครงสร้างจากวัสดุที่เลือกใช้ เช่น ไม้ ดิน อิฐ ปูน หิน เป็นต้น ร่วมด้วยการออกแบบตกแต่งเพื่อสร้างความสมบูรณ์ทั้งภายในและภายนอกตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน

3) ศิลปะการแสดง (Performance art) ศิลปะการแสดงเป็นการสร้างสรรค์ทางศิลปะที่สามารถรับรู้ได้จากลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว (Movement) และเสียง (Sound) เป็นสื่อสำคัญในการแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึกในเรื่องราวต่างๆ ประกอบด้วย

3.1) ดุริยางคศิลป์ (Music) หมายถึง เสียงมีอิทธิต่อความรู้สึกของมนุษย์ที่ผ่านการร้อยเรียงกลุ่มเสียงเข้าไว้ด้วยกันอย่างมีจังหวะลีลา มีทำนองหนึ่งหรือหลายทำนองประกอบซ้อนกัน อาจเป็นรูปการขับร้องประกอบการบรรเลงหรือในรูปแบบการบรรเลงด้วยดนตรี สื่อที่ใช้เพื่อการแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึก เรื่องราว รวมถึงมโนภาพโดยผ่านสื่อทางเสียง เช่น การบรรเลงและการขับร้องโดยอาศัยการรับรู้ผ่านโสตประสาท

3.2) นาฏยศิลป์ (Dance) การร่ายรำเคลื่อนไหวประกอบจังหวะซึ่งมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความปรารถนาเป็นการเคลื่อนไหวที่สวยงามสื่อความหมายสู่ผู้ชมเพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน ประกอบด้วย อารมณ์สะท้อนใจ สนุกสนาน และเพลิดเพลิน นาฏยศิลป์ใช้ลีลาจากการเคลื่อนไหว (Movement) เป็นสื่อในการแสดงออกทางอารมณ์ ความคิดและการบอกเล่าเรื่องราว เช่น การร่ายรำ

นาฏศิลป์ไทย ประกอบด้วยการใช้มือ สีหน้า แววตาและท่าทางประกอบบทร้องเพื่อสื่อความหมาย และอารมณ์ระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม

4) วรรณกรรม (Literature) เปรียบเสมือนศิลปกรรมที่มีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านการแสดงออกเป็นบทประพันธ์ต่างๆ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ประกอบด้วยศิลปะแห่งการนิพนธ์ที่ปราณีตบรรจงเนื้อเรื่องมีอำนาจดลใจให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก จินตนาการ และอารมณ์

จากประเภทของศิลปะ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปะสามารถจัดแบ่งได้ตามแนวคิดภายใต้บริบทของกลุ่มสมาชิกอาเซียนภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากการประสานความร่วมมือระหว่างกันโดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนทางศิลปกรรมและวัฒนธรรม

3.3 คุณค่าทางสุนทรียภาพในศิลปะ

สุนทรียภาพกล่าวทางศิลปะ หมายถึง ความรู้สึกโดยธรรมชาติของเราทุกคนซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งดงามเป็นระบบระเบียบร้อยเรียงผ่านถ้อยคำที่ไพเราะความงามที่เป็นสุนทรียภาพ ได้แก่ อินทรีย์ความรู้สึกของบุคคลซึ่งเจริญงอกงามได้ด้วยการฝึกฝน “ สุนทรียภาพ คือ ความงามซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติของศิลปกรรม พุทธิปัญญาทางรูปสมบัติโน้มนำสู่ความรู้สึกบันเทิงใจด้วย ความสมบูรณ์ของทัศนธาตุและแนวความคิดอันมีอยู่ในคุณสมบัติของสิ่งนั้น ” (ศิลป์ พีระศรี, 2553) ทฤษฎีปรัชญาศิลปะเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปิน โดยกล่าวถึง สาระสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกสาขาที่มีมนต์เสน่ห์ร่วมกันผ่านการแสดงออก (Expression) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556)

นักวิชาการศิลปะ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546) (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2549) กล่าวไว้ในทิศทางที่สอดคล้องกันถึงคุณค่าและความสำคัญทางสุนทรียภาพในงานศิลปะที่มีต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยสรุปประเด็นของคุณค่าทางสุนทรียภาพในงานศิลปะ ไว้ดังนี้

1) สุนทรียภาพตอบสนองทางอารมณ์ ผ่านการแสดงออกทางความรู้สึกผ่านคลายจากการระบายความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ภายในจิตใจ โดยใช้วิธีการแสดงออกทางความรู้สึกนึกคิดส่งผ่านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างอิสระ

2) ความสำคัญของสุนทรียภาพในงานศิลปะ ความสำคัญของสุนทรียภาพในแง่ของการพัฒนาจิตใจทำให้มนุษย์มีความคิดที่ละเอียดละออ จากการรับรู้และเข้าใจถึงความงาม ความปราณีต การสร้างสรรค์งานศิลปะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของมนุษย์ รวมถึงการยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล การสร้างสรรค์งานศิลปะร่วมกันในกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากบุคคลรอบข้าง

3) ศิลปะเพื่อการพัฒนาสังคม ศิลปะเป็นสื่อสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในกลุ่มสังคม ศิลปะเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม

4) ศิลปะเพื่อการบำบัด เป็นลักษณะของการจัดกิจกรรมศิลปะโดยใช้หลักจิตวิทยาเพื่อการวินิจฉัยถึงข้อบกพร่องของบุคคลที่มีปัญหาทางด้านร่างกาย อันมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของจิตใจ โดยใช้กิจกรรมที่มีความเหมาะสมช่วยฟื้นฟูสมรรถนะ ตอบสนองต่อความต้องการด้านจิตใจช่วยระบายปัญหาอารมณ์และความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในใจ

5) ศิลปะพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ วิทยาศาสตร์แบ่งการทำงานของสมองมนุษย์ออกเป็นสองซีก คือ สมองส่วนซีกซ้ายมีประสิทธิภาพด้านภาษาและการวิเคราะห์ ส่วนสมองซีกขวาตอบสนองต่อเรื่องของความรู้สึกสัมผัสต่างๆเป็นส่วนสำคัญในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมศิลปะเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อโลกการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของมนุษย์

จากคุณค่าทางสุนทรียภาพของศิลปะ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า คุณค่าจากการสร้างสรรค์เชิงสุนทรียภาพเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกต่อความประทับใจความงามเป็นองค์ประกอบทางสุนทรียภาพต่อการรับรู้และสัมผัสทางประสบการณ์จากประสาทสัมผัสทั้งห้า ศิลปะเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจที่แสดงออกต่อความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและอารมณ์ ศิลปะเป็นสื่อในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาสแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์เสมือนเครื่องมือที่เป็นสื่อในการแสดงออกทางอารมณ์อย่างอิสระ

3.4 ความหมายของกิจกรรมศิลปะ

สุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความงาม เป็นทั้งคุณศัพท์และกริยาวิเศษณ์ จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 อธิบายเพิ่มเติมถึงลักษณะสวยที่เห็นที่ฟังแล้วชวนยินดี ชวนฟังพอใจ เช่น ภาพและเสียงมีความหมายใกล้เคียงกับสุนทรียภาพ ความรู้สึกถึงคุณค่าของสิ่งซึ่งงามความรู้สึกฟังพอใจ อารมณ์จากความรู้สึกที่มีต่อการรับรู้ และสัมผัสทางประสบการณ์จากประสาทสัมผัสทั้งห้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ประสาทสัมผัส (Senses) เป็นสมรรถภาพในสรีระของสิ่งมีชีวิตที่ให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดการรับรู้ (Perception) มีความหมายสอดคล้องกับคำว่า “อายตนะ” ทางพุทธศาสนา หมายถึง เครื่องเชื่อมการรับรู้ของมนุษย์ในการรับรู้ต่อสรรพสิ่งการรับรู้เกิดจากประสบการณ์สัมผัส ทางจิตวิทยาการรับรู้ (Perception) หมายถึง การแปลความหมายจากการสัมผัสโดยเริ่มต้นตั้งแต่การมีสิ่งเร้า (Stimulus) กระทับกับอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้าส่งกระแสประสาทสัมผัสไปยังระบบประสาทส่วนกลางซึ่งมีศูนย์กลางคือ สมองนำไปสู่การแปลความหมายโดยอาศัยประสบการณ์ (Experience) ความทรงจำ (Memory) เจตคติ (Attitude) ต่อการตอบสนองต่อการรับรู้

ประสาทสัมผัสเป็นเครื่องมือในการรับรู้ของมนุษย์ที่มีต่อสุนทรียะในการสร้างสรรค์ศิลปะ (กัจจกร สุนพงษ์ศรี, 2556) ซึ่งประกอบไว้ด้วย

1) ตาหรือจักษุประสาทที่มีต่อการรับรู้ทางการเห็นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้อันเป็นแหล่งที่มาสำคัญของข้อมูลในการเรียนรู้ของมนุษย์ต่อการมองเห็นรูปร่างรูปทรง สี สันและสิ่งที่ปรากฏในธรรมชาติต่อการรับรู้เป็นแรงบันดาลใจต่อการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์เป็นการรับรู้ทางสุนทรียะ

2) หูหรือโสตประสาทที่มีต่อการรับรู้ทางเสียงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้เป็นแหล่งที่มาสำคัญของข้อมูลในการเรียนรู้ของมนุษย์ อันได้แก่ ดุริยางคศิลป์ (Music)

3) จมูกหรือฆานประสาทที่มีต่อการรับรู้กลิ่นยังไม่ปรากฏการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับศิลปะที่มีต่อการรับรู้ทางสุนทรียะในงานศิลปะ

4) ลิ้นหรือชีวหาประสาทที่มีต่อการรับรู้รส ยังไม่ปรากฏการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับศิลปะที่มีต่อการรับรู้ทางสุนทรียะในงานศิลปะ

5) กายประสาทต่อการรับรู้สัมผัส มีคุณค่าทางสุนทรียะจากการสัมผัสพื้นผิว (Texture) ของวัสดุที่มีคุณสมบัติเฉพาะตน เช่น ไม้ หิน โลหะ ผ้า ฯลฯ ซึ่งต่างให้ความรู้สึกสัมผัสที่แตกต่างกันในงานศิลปะสาขาทัศนศิลป์ ได้แก่ ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม

นักวิชาการศึกษาหลายท่านให้ความหมายสอดคล้องกันว่า กิจกรรมมีลักษณะเป็นแบบแผนการดำเนินการเรียนรู้ที่ได้รับการจัดเป็นระบบอย่างสัมพันธ์สอดคล้องกับทฤษฎี หรือหลักการเรียนรู้ การใช้รูปแบบวิธีการสอนในการจัดกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพและมีโครงสร้างที่เป็นระบบประกอบด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ โครงสร้างของเนื้อหาสาระวิชา หรือกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดประเมินผลทางพฤติกรรมของผู้เรียน (Stanley & and Hobkins, 1972) (สุภาพ วาดเขียน, 2553) (กรมวิชาการ, 2544) จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการศึกษาที่พัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามทิศทางที่พึงประสงค์สู่พฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดแก่ผู้เรียน (Expected behavior) ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้หรือความก้าวหน้าของผู้เรียนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหลากหลายมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมต่อผู้เรียนวิเคราะห์รายละเอียดพื้นฐานที่เกี่ยวกับผู้เรียนทั้งด้านบุคลิกภาพและความสนใจของผู้เรียนกิจกรรมศิลปะเป็นกระบวนการด้านสติปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องอาศัยความเชื่อมั่นในตนเอง ศิลปะเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาทักษะทางการสัมผัสและทรงตะนงที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ทางสุนทรียะจากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับกลุ่มเป็นแนวทางหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าในตนเองและสมาชิกภายในกลุ่มช่วยให้บุคคลเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง (Self awareness) สามารถแสดงออกถึงความเป็นตัวตนต่อการยอมรับและมองเห็นคุณค่าภายในตนเองและผู้อื่น

จากคำนิยามความหมายของกิจกรรมศิลปะ โดยนักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศให้ความหมายสอดคล้องกันว่า กิจกรรมศิลปะ หมายถึงการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะจากการพัฒนา กิจกรรมศิลปะเป็นกระบวนการด้านสติปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นทักษะที่จำเป็นต้องอาศัย ความเชื่อมั่นในตนเอง ศิลปะเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาผ่านการรับรู้สัมผัสและการมองเห็นเพื่อ ตอบสนองต่อประสบการณ์ทางสุนทรียะต่อการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า การจัดกิจกรรมศิลปะ สำหรับกลุ่มเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง

3.5 รูปแบบของกิจกรรมศิลปะ

ศิลปะมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์และสังคมในทุกด้านผ่านการแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ ศาสนา และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ศิลปะเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่กับวิถีชีวิต มนุษย์ เพราะฉะนั้นรูปแบบของกิจกรรมศิลปะควรมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตภายใต้บริบทของสังคม เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและการจัดประสบการณ์ทางสุนทรียะของมนุษย์

1) ศิลปะกับการดำรงชีวิตและพิธีกรรม ในยุคก่อนประวัติศาสตร์มนุษย์สร้างที่อยู่อาศัย โดยใช้ถ้ำหรือผิงผาที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เนื่องจากความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทำให้ต้องคิดค้นวิธี เพื่อการยังชีพโดยการสร้างเครื่องมือสำหรับประโยชน์ใช้สอย การสร้างเครื่องมือจากหินในการล่าสัตว์ นับเป็นนวัตกรรมการสร้างสรรคประเภทแรกของมนุษย์ ศิลปกรรมในยุคก่อนประวัติศาสตร์สร้างขึ้น ด้วยแรงบันดาลใจด้านความเชื่อและสัญชาตญาณในเบื้องต้นเป็นการเลียนแบบธรรมชาติและต่อมาได้ พัฒนาการคิดไปตามยุคสมัย เนื่องจากปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติเป้าหมายการ สร้างสรรคผลงานศิลปกรรมในยุคก่อนประวัติศาสตร์ถือคติความเชื่อจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น พาร่อง ฟาผ่า สร้างสัญลักษณ์เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจและแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อธรรมชาติที่เป็น คุณประโยชน์ในการดำเนินชีวิตพัฒนาการสร้างรูปเคารพ เพื่อบวงสรวงบูชาจากการแกะสลักไม้หรือ การแกะสลักหินลักษณะของงานประติมากรรม

2) ศิลปะกับความเชื่อทางศาสนา สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และความเชื่อ ทางศาสนา จากตัวอย่างเช่น ผลงานจิตรกรรมไทยบนฝาผนังมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยมีความผูกพันกับพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนังประกอบด้วยเรื่องราวที่ปรากฏ เป็นพุทธประวัติมีเป้าหมาย เพื่อส่งเสริมความเชื่อทางศาสนาสะท้อน เรื่องหลักธรรมเป็นสื่อภาพ ประกอบการสอนในพุทธศาสนา

3) ศิลปะกับการบันทึกประวัติศาสตร์ ในอดีตมนุษย์บันทึกเรื่องราวสิ่งที่พบเห็นผ่านการ จดบันทึกเหตุการณ์ลงบนผนังถ้ำโดยใช้วัสดุและสีจากธรรมชาติ เช่น ถ่านหิน เลือดสัตว์ ไขมันสัตว์ ผลงานศิลปกรรมถูกสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความพยายามเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในสังคมโดยผลงาน ภาพบนผนังถ้ำเป็นสื่อในการบอกเล่าเรื่องราวการถ่ายทอดสภาพความเป็นอยู่นอกจากนี้ในสมัยอียิปต์ โบราณมีการเขียนภาพและการประดับตกแต่งบนหลุมฝังศพของกษัตริย์ รวมถึงภาพจิตรกรรมฝาผนัง เป็นการจดบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ในขณะนั้น สำหรับประเทศไทยการแสดงออกทางศิลปกรรม ผ่านจิตรกรรมฝาผนังของไทยมีการสอดแทรกวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยนั้น ภาพจิตรกรรม

ฝาน้ำของไทย นอกจากนำเสนอความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา สอดแทรกเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในสังคมขณะนั้น โดยผ่านการสื่อความหมายที่มีลักษณะแตกต่างกันตามบริบทของลักษณะเชื้อชาติ ความเชื่อตามหลักทางศาสนา ศิลปะ อยู่คู่กับมนุษย์และช่วยจรรโลงจิตใจอันเป็นพื้นฐานทางศิลปกรรม ผลงานศิลปะในแต่ละยุคสมัยสามารถอธิบายสะท้อนถึงความเจริญทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

4) ศิลปะกับสันติภาพ ทุกสังคมล้วนปรารถนาสันติภาพและความผาสุก เป็นที่สิ่งจรรโลงสังคมให้เกิดความสงบสุขและร่มเย็น โดยเฉพาะจากสถานการณ์ของสังคมโลกในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งทางสังคม อันมีสาเหตุมาจากสภาพจิตใจของคนในปัจจุบันนั้นขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสร้างความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นภายในสังคม เพราะศิลปะเปรียบเสมือนภาษาสากลที่ใช้สื่อสารเป็นภาษาที่มวลมนุษยชาติพันธุ์สามารถรับรู้ร่วมกันได้ ศิลปะเป็นสิ่งจรรโลงทางจิตใจให้มนุษย์เกิดความรักและความสงบสุข ศิลปะถือเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดสันติภาพ ศิลปะช่วยขัดเกลาจิตใจมนุษย์ให้เกิดความองอาจด้วยปัญญาสู่ความสมดุลขึ้นในสังคม รูปแบบงานศิลปะมีเนื้อหาสาระต่อการรับรู้ที่กระตุ้นให้ผู้ชมเกิดจิตสำนึกต่อการรับผิดชอบแสดงออกถึงความเอื้ออาทรต่อสังคม

5) ศิลปะกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นำไปสู่การคิดค้นนวัตกรรมที่เกิดจากการบูรณาการความรู้ที่ได้จากประสบการณ์เชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่เป็นต้นว่า ศิลปะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาส่งเสริมให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการอย่างไม่สิ้นสุด

6) ศิลปะกับการพัฒนาทางจิตใจ มนุษย์ผู้สร้างสรรค์และผู้ชื่นชมศิลปกรรมล้วนตระหนักว่าผลงานศิลปกรรมทุกแขนงล้วนมีลักษณะเด่นและมีคุณค่าในตนเองหากทำความเข้าใจกับงานศิลปะ พบความสำคัญของศิลปะมีผลต่อการดำรงชีวิตของมวลมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ศิลปะเป็นสื่อในการผ่อนคลาย โดยระบายความรู้สึกหรือความคับข้องใจเพราะความรู้สึกของมนุษย์มีทั้งความสุขและทุกข์ ความเจ็บปวด ความฝัน และความหวัง ความรู้สึกเหล่านี้สามารถระบายออกผ่านสื่อทางศิลปะอย่างอิสระและเหมาะสมแล้วช่วยทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายในระดับหนึ่ง การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะช่วยให้เกิดความเพลิดเพลินรู้สึกสนุกสนานกับการสร้างสรรค์ เป็นประสบการณ์ทางการเรียนรู้ต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้เป็นอย่างดี การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตนความสามารถที่มีอยู่ในพัฒนาการของตนเอง ความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเป็นผลพลอยได้ให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง พบว่าผู้ที่มีสุขภาพจิตดีมีความสุขความพอใจ สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมได้ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ตลอดจนสามารถเผชิญกับเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีสติ

จากรูปแบบของกิจกรรมศิลปะ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีความละเอียดอ่อนในการรับรู้และเข้าถึงความงามทางสุนทรียะ มีความปราณีตมองเห็นสิ่งที่ละเอียดรอบคอบและใส่ใจกับความรู้สึกของผู้อื่น การทำงานศิลปะช่วยพัฒนากระบวนการคิดของมนุษย์ทำให้เกิดความยืดหยุ่นคิดรอบด้านสามารถมองสิ่งต่างๆ เป็นภาพรวมได้โดยพยายามทำความเข้าใจ

เข้าใจยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความเอื้ออาทรต่อสัมพันธภาพที่พึงมีต่อกันสามารถเป็นได้ ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดีสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพรู้จักช่วยเหลือแบ่งปันเสียสละ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงเพื่อแก้ไขมีความรู้สึกร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ตอนที่ 4 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

“ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติ ศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและ มโนธรรม ควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ ” (ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ ที่ 1) ซึ่งตามปฏิญญาสากลนี้เน้นให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนนั้นเกิดมามีพื้นฐานความเป็นมนุษย์เท่าเทียม กันควรได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคโดยต้องคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน

การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนิน ชีวิตที่ดีต่อกันในสังคม มนุษย์สัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ตั้งแต่ ชุมชนจนถึงครอบครัวมีบทบาทความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสถาบันทางสังคม การแสดงออกเชิง พฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจ โน้มนำให้เกิดความรักใคร่ผูกพันเกิดแรงจูงใจในการ ร่วมมือร่วมใจบรรลุถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์อย่างราบรื่น

มนุษย์สัมพันธ์มีบทบาทในการปฏิบัติงานของหน่วยงานหรือองค์กร ตลอดจนการอยู่ร่วมกัน ในสังคม การเสริมสร้างบรรยากาศทางมนุษยสัมพันธ์ช่วยจรรโลงบุคคลและกลุ่มไปในทิศทางเดียวกัน มนุษย์สัมพันธ์เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธสุภาษิตที่ว่า “ วิชาสปรมาญาติ ” คือความเป็นกันเองก่อให้เกิดความรู้สึกเสมือนญาติในเรือนตน ฉะนั้นมนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญต่อ มนุษย์อย่างยิ่ง มนุษย์สัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ตั้งแต่ชุมชนไป จนถึงครอบครัว มนุษย์สัมพันธ์มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสถาบันทางสังคมซึ่ง ส่งผลให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นยอมรับในความแตกต่างของบุคคลบนพื้นฐาน ของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังเช่น บุคคลที่มีความสามารถ สูงถ้าขาดมนุษยสัมพันธ์ก็กลายเป็นบุคคลที่เปล่าประโยชน์ เพราะไม่มีโอกาสแสดงปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม คนและแสดงความสามารถให้ปรากฏแก่สาธารณชน ความสามารถในบุคคลนั้นจะไร้คุณค่าและหมด ความหมายไปในที่สุดเพราะไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมและสังคมได้ดังนั้นมนุษย์สัมพันธ์จึง มีบทบาทอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์อย่างมีสันติสุข (ศิริวรรณบุศย์, 2541)

มนุษยสัมพันธ์เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคม เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม เป็นศาสตร์ที่ใช้ศิลปะของการอยู่ร่วมกันโดยการเสริมสร้างความพึงพอใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความศรัทธา ความเคารพนับถือ การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อโน้มนำให้เกิดความผูกพันความรู้สึกใกล้ชิดเกิดแรงจูงใจในการร่วมมือร่วมใจบรรลุถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์อย่างราบรื่นและอยู่ในสังคมอย่างสันติสุข ช่วยลดความขัดแย้งจากการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยมุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการติดต่อสื่อสารที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของบุคคลเป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4.1 ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

มนุษยสัมพันธ์เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคม นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม มนุษยสัมพันธ์เป็นกระบวนการทางศาสตร์ที่ใช้ศิลปะของการอยู่ร่วมกันโดยการเสริมสร้างความพึงพอใจ ความรักใคร่ ศรัทธาและความเคารพนับถือ การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อโน้มนำให้เกิดความผูกพัน ความรู้สึกใกล้ชิดเกิดแรงจูงใจในการร่วมมือร่วมใจบรรลุถึงเป้าหมายอันพึงประสงค์อย่างราบรื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ช่วยลดความขัดแย้งด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยมุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การติดต่อสื่อสารที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การสร้างแรงจูงใจของบุคคล โดยมีเป้าหมายสร้างความตระหนักแก่บุคคลในสังคมต่อการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์นั้นมีความหมายที่หลากหลายทั้งที่เป็นความหมายโดยทั่วไปในลักษณะวิชาและความหมายที่ใช้ในองค์การ สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษยสัมพันธ์ โดยสรุปจากนักวิชาการด้านสังคมสงเคราะห์ที่เสนอความหมายที่สอดคล้องกันว่า “มนุษยสัมพันธ์” (Human relationships) เป็นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นหมู่คณะหรือกลุ่มภายในสังคมหนึ่งโดยการติดต่อสื่อสารกันระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม อันเนื่องด้วยมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมดำเนินชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะ มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่ม การอยู่รวมกันทำให้รู้สึกปลอดภัยซึ่งเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์เพื่อทราบความต้องการของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม รวมถึงวิธีการจูงใจและประสานความต้องการของบุคคลและกลุ่มให้ผสมผสานกลมกลืนกันตามระบบที่สังคมต้องการ กล่าวได้ว่า มนุษยสัมพันธ์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลต่อการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งในสังคม (สมพร สุทัศน์ีย์, 2551) (ศิริวรรณบุศย์, 2541)

จากความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ที่นำเสนอไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นการสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการทำงานหรือการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมโดยมนุษย์สัมพันธ์เป็นกระบวนการทางศาสตร์ที่ใช้ศิลปะของการอยู่ร่วมกันจากการเสริมสร้างความพึงพอใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความศรัทธาและเคารพนับถือ โดยแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อโน้มนำให้เกิดความผูกพันมีความรู้สึกใกล้ชิดเกิดแรงจูงใจในการร่วมมือร่วมใจ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายที่พึงประสงค์อย่างราบรื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ช่วยลดความขัดแย้งด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มุ่งสร้างความสัมพันธ์ต่อกันจากการติดต่อสื่อสาร ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของบุคคลเป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจของบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความตระหนักให้แก่บุคคลในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น

4.2 คุณลักษณะและองค์ประกอบที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

มนุษย์สัมพันธ์เป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้การสร้างความเข้าใจจากการเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะการติดต่อสื่อสารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยสมพร สุทัศนีย์ (2551) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจรับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึกนั้นไม่ใช่สิ่งของ มนุษย์สัมพันธ์เป็นการศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ผ่านการติดต่อประสานความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล และ ศิริวรรณบุศย์ (2541) กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่ามนุษย์สัมพันธ์เป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจ เพื่อโน้มนำให้บุคคลมีส่วนร่วมขณะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับ อรุณ รักรธรรม (2527) กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ โดยกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าการปฏิบัติงานในองค์การถึงแม้ว่าผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีความสามารถสูงแต่หากบุคลากรนั้นขาดมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี และสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จย่อมเป็นไปได้ยาก สามารถอธิบายเพิ่มเติมว่า มนุษย์สัมพันธ์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการเสริมสร้างสัมพันธ์ต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นต้องอาศัยความรักและความเข้าใจล้วนเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ร่วมกัน โดย ทิศนา แชนมณี (2545) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ว่าผู้ที่มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นอย่างราบรื่น ไม่เป็นอุปสรรคปัญหาดังนั้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งความรักใคร่ นับถือ ด้วยเหตุนี้ความรู้ด้านมนุษย์สัมพันธ์จึงมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันต่อการดำรงชีวิตประจำวันเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจในศิลปะและวิธีการเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี มนุษย์สัมพันธ์นั้นมีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล เช่น ในทางประวัติศาสตร์ได้มีการศึกษาถึงวิวัฒนาการความเป็นมาของมนุษย์ช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทางวงการแพทย์ได้ศึกษาถึงสรีระของมนุษย์นั้นมีความสัมพันธ์กับความเป็นอยู่และจิตใจของมนุษย์อย่างไร ทางจิตวิทยาการศึกษาถึงพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อสร้างความเข้าใจถึงลักษณะเบื้องต้นของมนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ในทางการบริหารและการปกครองมีการศึกษาถึงวิธีการพัฒนาสมรรถนะของมนุษย์ที่มีต่อการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทางด้านศาสนามุ่งเน้นถึงหลักธรรมคำสั่งสอนให้มนุษย์สามารถปฏิบัติครองตนเพื่อการ ดำรงชีวิตประจำวันกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุขไม่

เบียดเบียนและก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคมเพื่อการดำรงตนที่ดีในสังคมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

วราภรณ์ ตระกูลสฤณี (2549) กล่าวว่า การศึกษาเรื่องมนุษยสัมพันธ์มีความสอดคล้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ไว้ดังนี้

1) พฤติกรรมมนุษย์ (Human behavior) การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2) แรงจูงใจ (Motivation) แรงจูงใจของมนุษย์ที่มีต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมอันเป็นแรงขับเคลื่อนต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์

3) ความเป็นพวกพ้อง (Team work) การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีต่อการปรับตัวเป็นเพื่อเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งโดยการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคม

4) การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การแสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลโดยมีแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ไว้ดังนี้

- 4.1) มนุษย์มีความแตกต่างกัน (Individual differences)
- 4.2) การพิจารณาบุคคลแบบองค์รวม (A whole person)
- 4.3) ความต้องการทางพฤติกรรมเกิดจากแรงจูงใจ (Motivation)
- 4.4) ศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์ (Human dignity)
- 4.5) มนุษยสัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ (Science and arts)

จากคุณลักษณะและองค์ประกอบที่เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ที่นำเสนอไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลรอบข้างเพื่อตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานโดยมนุษยสัมพันธ์เป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันและการเสริมสร้างความเข้าใจจากการเรียนรู้ร่วมกัน

4.3 แนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) เป็นการแสดงออกเชิงพฤติกรรมโดยมีแนวคิดพื้นฐานบนความต้องการของมนุษย์ อันเป็นผลมาจากพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ที่ส่งผลต่อการสื่อสารที่ผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรม

ทฤษฎีพื้นฐานสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Fundamental interpersonal relationships orientations) โดย Schutz (1998) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธภาพของบุคคล มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่เชื่อมโยงสัมพันธภาพต่อความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อันประกอบด้วย ความต้องการเป็นพวกพ้อง (Inclusion) ความต้องการที่จะได้รับการยอมรับและการยกย่องจากผู้อื่น และนอกจากนี้ยังต้องการเป็นที่รักของบุคคลอื่น (Affection) ขณะเดียวกันมนุษย์มีความต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่น หรือความต้องการมีอำนาจควบคุม (Control) มนุษย์มีความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่น (Openness) จากที่กล่าวมาเป็นลักษณะของมนุษย์ที่แสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มนุษย์มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสำหรับปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งความสัมพันธ์อาจเป็นไปในลักษณะที่เข้ากันได้ (Compatibility) หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และการปรับตัวของสมาชิกกลุ่ม การเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล จำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเป็นพื้นฐานช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อพฤติกรรมมนุษย์

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) คือ การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลจากการติดต่อสื่อสารเป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการด้านสัมพันธภาพโดยมีพื้นฐานบนความต้องการของมนุษย์อันเป็นผลมาจากพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ที่ส่งผลจากการติดต่อสื่อสารผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคล มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการเชื่อมโยงสัมพันธภาพระหว่างกัน ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมอันเป็นลักษณะต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องด้วยมนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีความต้องการได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นมนุษย์เรียนรู้ต่อการปรับตัวเพื่อสามารถอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นปกติสุขตามแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) สรุปไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

1) มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สำคัญไว้ 3 ประเด็น คือ

1.1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for inclusion) หมายถึงความสามารถในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อการพัฒนาและดำรงซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนเองและผู้อื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเป็นพวกพ้องขึ้นภายในกลุ่ม

1.2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for control) หมายถึงความสามารถในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อภาพลักษณ์กับบทบาทที่เหมาะสมต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่นอันเกิดจากการสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง และการสร้างความไว้วางใจจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายในกลุ่ม

1.3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for openness) หมายถึงความสามารถในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นผ่านการสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย เป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เกิดจากความเข้าใจในตนเองและคนรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2) พฤติกรรมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในเมื่อครั้งเยาว์วัย จากพื้นฐานชีวิตของมนุษย์ความสัมพันธ์ในชีวิตมนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องในครอบครัวแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์เริ่มต้นจากพื้นฐานความสัมพันธ์ในครอบครัว

3) การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและดำรงไว้ซึ่งมิตรภาพความกลมกลืนกันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

4) บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน ต้องอาศัยหลักพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามลำดับขั้น ประกอบด้วย ความต้องการเป็นพวกพ้อง ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความต้องการเปิดเผยตนเอง ตามลำดับ แต่เมื่อกลุ่มสิ้นสุดลงความต้องการที่ถดถอยกลับไปสู่การเปิดเผยตนเอง การมีอำนาจควบคุมและการเป็นพวกพ้องกันตามลำดับ

จากแนวคิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Schutz, 1998) ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม การมีปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธ์ภาพของบุคคล โดยมนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่จะเชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลองค์ความรู้สำหรับพัฒนา กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล นำเสนอไว้ดังนี้

5.1 งานวิจัยต่างประเทศและงานวิจัยภายในประเทศ

การวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยจากต่างประเทศและภายในประเทศ สำหรับประมวลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง ผลของจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยแบ่งการวิเคราะห์เอกสารวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องสำหรับ การพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะและการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

5.2 การจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2545) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างอุปนิสัย 7 ประการตามแนวคิดของ สตีเฟน อาร์ โควี สำหรับเยาวชนตอนปลาย โดยใช้หลักการของนีโอฮิวแมนนิสและจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน โดยการสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมเสริมสร้างอุปนิสัยทั้ง 7 ประการตามแนวคิดของ สตีเฟน อาร์ โควี ทดลองใช้โปรแกรมกับกลุ่มตัวอย่างจากเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 ตำบลบึงยี่โถ อำเภोधัญบุรี จังหวัดปทุมธานี จำนวน 36 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมและกลุ่มควบคุมแบ่งโปรแกรมเป็น 2 ส่วน เข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 20 ชั่วโมงและจัดโครงการค่ายอาสาพัฒนาเป็นเวลา 12 วัน ผลของการดำเนินงานวิจัยพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลองมีอุปนิสัย 7 ประการ ภายหลังจากทดลองสูงกว่าเยาวชนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงอุปนิสัย 7 ประการ ภายหลังจากทดลอง มากกว่าร้อยละ 80

วรรัตน์ อภินันท์กุล (2548) ศึกษาการพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิส เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่ประสบความสำเร็จตามกฎแห่งความสำเร็จของ นโปเลียน ฮิลล์ โดยนำโปรแกรมและคู่มือการศึกษาจากระบบโรงเรียนไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมและกลุ่มควบคุมเข้าร่วมโปรแกรมฝึกปฏิบัติการเป็นเวลา 15 ชั่วโมง พบว่า กลุ่มทดลองมีการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รุ่งรัตน์ ผลสวัสดิ์ (2554) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของเยาวชนพิการทางร่างกายใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experiment) ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มทดลองกลุ่มเดียว (One-group Pretest-posttest design) ทดสอบก่อนและหลังจากการจัดกระทำ การคัดเลือกกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายซึ่งเป็นเยาวชนผู้พิการทางร่างกายของสถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพ ปากเกร็ด บ้านนนทภูมิ อายุระหว่าง 15-18 ปี จำนวน 24 คน ใช้ระยะเวลาดำเนินการการจัดกิจกรรม 6 วัน

รวมทั้งสิ้น 52 ชั่วโมง ผลการวิจัย พบว่า ผลการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของเยาวชนพิการทางร่างกายที่เหมาะสมนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ

- 1) ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
- 2) เนื้อหาที่สอดคล้องกับแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 3) เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม
- 4) ไม่เป็นอุปสรรคแม้ร่างกายพิการ
- 5) เน้นการประเมินผลงานของกลุ่ม

โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องเน้นให้เยาวชนผู้พิการทางร่างกายเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมและควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการเข้าร่วมสังคม การสร้างความรับผิดชอบและความไว้วางใจ จากการสำรวจความต้องการต่อการจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มเยาวชนผู้พิการทางร่างกายจากสถานสงเคราะห์เด็กพิการและทุพพลภาพปากเกร็ดบ้านนนทภูมิมีความต้องการในระดับที่มากที่สุด

5.3 การเรียนรู้แบบร่วมมือ

Lewin (1945) นักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยาสังคมชาวเยอรมัน ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างพลังกลุ่มต่อการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มในสังคมที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของกลุ่มจากการสร้างทฤษฎีสถาน (Field theory) โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt theory) โดยเริ่มต้นใช้คำว่า “ พลวัตกรกลุ่ม ” หรือ “ กลุ่มสัมพันธ์ ” (Group dynamics) และต่อมาปี ค.ศ. 1945 ดำเนินจัดตั้งศูนย์วิจัยพลังกลุ่ม (Research center for group dynamics) ประเทศสหรัฐอเมริกา ศึกษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่มทำงานทดลองหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการฝึกทักษะมนุษย์สัมพันธ์และทักษะในการรวมกลุ่ม นับเป็นอีกก้าวหนึ่งในการนำพลังกลุ่มมาใช้ให้เกิดประโยชน์และต่อมาในปี ค.ศ. 1947 ได้จัดตั้งการประชุม T - Group หรือ Training group ขึ้นเป็นครั้งแรกเป็นกลุ่มที่จัดประสบการณ์ให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน โดยสมาชิกให้ข้อวิจารณ์ (Feedback) และแลกเปลี่ยนร่วมกันจากสมาชิกร่วมกลุ่มช่วยให้กลุ่มผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน นับเป็นความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญต่อการนำความรู้พลังกลุ่มมาใช้ประโยชน์ในการฝึกความเป็นผู้นำและทักษะทางสังคม Carl R. Roger (1946-1947) จัดตั้งศูนย์แนะแนวแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก (Counseling center of the University of Chicago) เพื่อฝึกบุคลากรสำหรับการแนะแนวแก่กลุ่มทหารผ่านศึกโดยโรเจอร์ได้จัดทำหลักสูตรการอบรมแบบเข้มข้น (Intensive training) สำหรับเตรียมบุคลากรเป็นผู้แนะแนวให้คำปรึกษาแก่ปัญหาให้กับทหารที่ผ่านการรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยหลักสูตรในการอบรมมุ่งเน้นการฝึกเพื่อให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจในตนเองและเข้าใจเกี่ยวกับกลไกการป้องกันตนเอง (Defense mechanism) รวมทั้งวิธีการสร้างความสัมพันธ์เพื่อช่วยเหลือผู้มารับคำปรึกษาซึ่งการฝึกที่มุ่งเน้นทั้งทักษะความรู้และการทดลองเพื่อให้

การบำบัดทางจิตแก่บุคคลเป็นการฝึกกลุ่มแบบเข้มข้น (Intensive group experiences) ซึ่งมุ่งเน้นพัฒนาการส่วนบุคคลและการปรับปรุงความสัมพันธ์จากการสื่อสารระหว่างบุคคล

Freud (1940) นักวิทยาศาสตร์จิตวิเคราะห์ชาวออสเตรีย ผู้ค้นพบทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic theory) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลังกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ โดยพรอยด์ใช้กลุ่มทางสังคม (Social group) ร่วมกับวิธีการบำบัดทางจิต (Psychotherapy) โดยจัดตั้งศูนย์วิจัยเกี่ยวกับพลังกลุ่มขึ้นภายในประเทศอังกฤษ

Cartwright and Zander (1968) กล่าวไว้ว่า ได้มีการนำเอาหลักการกระบวนการกลุ่มไปใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่ม 4 สาขาใหญ่ ประกอบด้วย

1) กระบวนการกลุ่มกับการรวมกลุ่มทางสังคม (Social work group) การจัดกิจกรรมสันทนาการ (Recreation group) สโมสร (Club) ค่ายพักแรม (Camps) โดยนำหลักการจัดประสบการณ์ให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน (Training group) ในการฝึกความเป็นผู้นำและผู้ตาม กระบวนการทำงานของกลุ่มสามารถช่วยเสริมสร้างเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มความเข้าใจเหล่านี้ล้วนส่งผลช่วยให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้อย่างดี

2) กระบวนการกลุ่มในวงการแพทย์ได้มีผู้นำวิธีการที่ใช้โดยนำหลักการจัดประสบการณ์ให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน (Training group) ร่วมกับกระบวนการบำบัดผู้ป่วยทางจิตอาศัยหลักการวิเคราะห์ทางจิตของ Sigmund Freud ปรากฏในหนังสือ “Group psychotherapy” และในหนังสือ “The analysis of Ego” เป็นผู้ริเริ่มนำกระบวนการกลุ่มใช้ร่วมกับการทำจิตบำบัดแบบกลุ่มแก่กลุ่มผู้ป่วยทางจิตที่สถาบัน “Tavistock Institute of Human Relations” ในประเทศอังกฤษและต่อมามีผู้นำเสนอวิธีการจิตบำบัดแบบกลุ่มไปใช้ เพื่อการวิเคราะห์ทางจิตแก่บุคคลปกติที่ไม่มีความผิดปกติทางจิตและในวงการอื่น เช่น วงการทหาร วงการธุรกิจ โดยการนำบทบาทสมมติ (Role play) และสังคมมิติ (Sociometry) มาใช้ร่วมกับการทำจิตบำบัดแบบกลุ่ม

3) กระบวนการกลุ่มในวงการบริหาร (Administration) กระบวนการกลุ่มมีประโยชน์ต่อวงการบริหารโดยเกี่ยวข้องกับการวางแผนประสานงานและมนุษยสัมพันธ์ เนื่องจากผู้บริหารงานต้องทำงานร่วมกับกลุ่มและบุคคลในวงกว้างได้นำผลการศึกษาค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับพลังกลุ่มนำมาใช้ในการบริหารการศึกษา ตัวอย่างเช่น Elton Mayo (1880-1949) นักวิชาการศึกษาออสเตรเลียน ได้จัดการฝึกอบรมที่มุ่งเน้นแก่ผู้บริหาร ศึกษานิเทศ และผู้รับการนิเทศ การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันจากการรวมกลุ่มของบุคลากรการศึกษาเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกตลอดจนสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม เจตคติ แรงจูงใจของสมาชิกต่อการทำงานร่วมกันสามารถช่วยให้การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น นอกจากนี้แล้ว Chester I. Barnard (1938) นักบริหารชาวอเมริกัน ซึ่งปรากฏในหนังสือ “The function of the executive” นำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงานอย่างเป็นระบบกล่าวถึงองค์ประกอบของการบริหารงานที่ดีกล่าวว่า ผู้บริหารงานต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การสื่อสารในองค์การ

เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างคุณภาพต่อความต้องการระหว่างบุคคลกับองค์กรเพื่อสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในองค์กร

4) กระบวนการกลุ่มในวงการศึกษ (Education) การจัดการกระบวนการกลุ่มเข้ามามีบทบาทการจัดการศึกษาบนฐานแนวคิดจากการปฏิรูปการศึกษาในสหรัฐอเมริกาของ John Dewey (1859-1952) นักวิชาการศึกษาชาวอเมริกัน กล่าวว่า “ โรงเรียนมีหน้าที่ในการเตรียมความพร้อมแก่ผู้เรียนสามารถเผชิญชีวิตในสังคมได้ไม่ใช่มีหน้าที่แต่เพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้เท่านั้น ” วิธีการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมจากการจัดการเรียนรู้ผ่านการกระทำ (Learning by doing) นำมาใช้เป็นหลักการที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาที่เน้นการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการให้นักเรียนปกครองตนเอง ดังนั้นครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องส่งเสริมและฝึกฝนทักษะการทำงานร่วมกันให้แก่ผู้เรียน เช่น ทักษะการมีมนุษยสัมพันธ์เชิงบวกผ่านการส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานความเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มต่อบทบาทการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รวมถึงบทบาทจากครูผู้สอนที่จำเป็นต้องสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการกลุ่ม สามารถวิเคราะห์กระบวนการทำงานกลุ่มของผู้เรียนได้ และต่อมาได้มีการนำกระบวนการกลุ่มไปเพื่อการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Adult education) โดยครูผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self - directed learning) ซึ่งบทบาทของผู้สอนจะต้องมีความรู้และความสามารถด้านวิชาการ การสร้างแรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว Herbert Thelen (1913-2008) นักวิชาการศึกษาชาวอเมริกัน (Professor Emeritus in Education at the University of Chicago) นำเสนอทฤษฎีการสอนเทคนิควิธีการสืบค้นแบบ รายกลุ่ม (Group investigation model) สำหรับใช้พัฒนาทักษะทางการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย กระบวนการที่มุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มการพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นทักษะในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตลอดจนส่งเสริมกระบวนการสืบสอบทางวิชาการ นำเสนอทฤษฎีการฝึก อบรมแบบใช้การทดลองในห้องปฏิบัติการซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการเสริมสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง (Self - awareness) การมีความยืดหยุ่น (Flexibility) โดย Carl Rogers (1902-1987) นักวิชาการศึกษาทฤษฎีมนุษยนิยมชาวอเมริกันนำเสนอรูปแบบการสอนแบบไม่ชี้แนะ (Non-directive teaching) เรียกว่า “ การสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ” เป็นวิธีการสอนที่ครูผู้สอนจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการค้นคว้าด้วยตนเองซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (Self - concept) การเสริมสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง โดย Schutz (1958) นักจิตวิทยาการศึกษาชาวอเมริกันนำเสนอรูปแบบการสอนโดยเรียกว่า “ Awareness Training Model ” หรือ “ Encounter group ” มุ่งเน้นการส่งเสริมบุคคลที่มีต่อการสำรวจตนเอง (Self - exploration) การตระหนักรู้ในตนเอง (Self - awareness) เป็นวิธีการเสริมสร้างความเข้าใจที่มีต่อตนเองและผู้อื่น

สำหรับในประเทศไทย “กลุ่มสัมพันธ์” เป็นชื่อที่ใช้กันในระยะหลังตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 เป็นต้นมา โดยศาสตราจารย์นายแพทย์ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ เป็นผู้ริเริ่มใช้เป็นครั้งแรกได้รับการยอมรับและใช้ต่อกันเรื่อยมาจนเป็นที่นิยมในระยะต้นมีการใช้ชื่อเรียกต่างๆกันไป เช่น กระบวนการกลุ่มพลวัตร และต่อมาภายในปี พ.ศ. 2517 ดร.สุธีร์พันธ์ กรลักษณ์ อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และดร.หลุย จำปาเทศ อาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาทดลองร่วมกับการสอนและการให้บริการแนะแนวให้คำปรึกษาแก่นิสิตนักศึกษา นอกจากนี้เพื่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กรธุรกิจต่างๆ รวมทั้งการฝึกอบรมด้านการบริหารงานภายในองค์กร และในปี พ.ศ. 2517 ศาสตราจารย์อ่ำไพ สุจริตกุล ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยโดยสนับสนุนให้ ดร. ทิศนา แคมมณี และคณะ ดำเนินโครงการวิจัย เรื่องการฝึกกลุ่มสัมพันธ์และการรับรู้สำหรับครูจากสถาบันฝึกหัดครูระดับประถมศึกษา โครงการวิจัยระยะยาว 3 ปี ได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) การวิจัยครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เรื่องกลุ่มสัมพันธ์แพร่หลายสู่การฝึกหัดครูและการศึกษาโดยกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ในขณะนั้นได้พิจารณาถึงประโยชน์ความสำคัญในวิชาการจึงได้บรรจุวิชาการกระบวนการกลุ่มเป็นวิชาบังคับในหลักสูตรฝึกหัดครู ซึ่งมีผลให้นิสิตนักศึกษาฝึกหัดครูทั่วประเทศมีโอกาสศึกษาและนำความรู้ไปใช้เป็นประโยชน์ต่อไปและสืบเนื่องจากโครงการ ทศนา แคมมณีและคณะ ได้ดำเนินงานโครงการสืบเนื่องต่อไปโดยดำเนินการสร้างเทปโทรทัศน์เพื่อใช้ในการฝึกอบรมเรื่องกลุ่มสัมพันธ์โดยการสนับสนุนจาก UNDP และในปี พ.ศ. 2528 ดำเนินงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการสอนและฝึกฝนทักษะการทำงานกลุ่มสำหรับนักศึกษาระดับประถมศึกษา

ข้อค้นพบจากการศึกษา พบว่า นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 เป็นต้นมา ได้มีผู้นำหลักการของการเรียนรู้แบบร่วมมือหรือกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ร่วมกับการฝึกมนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำเพื่อการแก้ไขปัญหาจากการสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มรวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพและเพื่อจุดประสงค์อื่นๆ ในวงการอย่างกว้างขวางรวมทั้งในวงการศึกษ

5.4 การจัดกิจกรรมศิลปะ

ลลิตา จิตต์การุญ (2553) วิจัยเรื่องการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการและคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย (Art for all) โดยใช้แบบแผนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ตามแนวทางปรัชญาและทฤษฎีปรากฏการณ์ (Phenomenalism) ที่มุ่งการตีความหมายประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารค่ายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ถึงปี พ.ศ. 2552 เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกับคนไม่พิการและคนพิการ โดยแบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) คนพิการทางการได้ยิน
- 2) คนพิการทางการมองเห็น
- 3) คนพิการทางแขนขา
- 4) คนพิการทางสติปัญญา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างสื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย (Art for all) ของศาสตราจารย์ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ ผู้ริเริ่มจัดค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย (Art for all) ให้มีความสำคัญกับการคัดเลือกและบริหารจัดการทรัพยากรค่ายในองค์ประกอบการสื่อสาร (S-M-C-R-E) ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่ 1 (ระยะก่อนริเริ่มจัดค่าย) เป็นการรวบรวมสื่อบุคคลและเครือข่ายในแต่ละด้านคือ ด้านศิลปะ ด้านคนพิการและด้านการจัดกิจกรรมค่าย ซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านผู้ส่งสาร (S-Senden) ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนโครงการจัดค่ายศิลปะสำหรับเยาวชนพิการและไม่พิการครั้งแรกในประเทศไทย ช่วงที่ 2 (ช่วงการจัดค่ายครั้งที่ 1-3) การพัฒนาต้นแบบสื่อกิจกรรมค่ายซึ่งเป็นองค์ประกอบด้านช่องทางการสื่อสาร (C-Chanel) เนื้อสาร (M-Message) การคัดเลือกจัดกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมค่ายองค์ประกอบด้านผู้รับสาร (R-Receiver) และช่วงที่ 3 (ช่วงการจัดค่ายครั้งที่ 4-11) การประเมินผลการจัดกิจกรรมภายในค่าย โดยคณะกรรมการทำงานค่ายเป็นองค์ประกอบด้านผลของกระบวนการสื่อสาร (E-Effect) และการประกันคุณภาพเปรียบเสมือนปฏิบัติการตอบกลับผ่านกระบวนการสื่อสาร (Feedback) การพัฒนาการจัดค่ายอย่างต่อเนื่อง สำหรับผลการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการและคนไม่พิการผ่านสื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษยโดยได้ข้อค้นพบทั้ง 4 มิติ โดยกล่าวคือ

- 1) คนพิการเข้าใจตนเอง
- 2) คนพิการเข้าใจคนไม่พิการ
- 3) คนไม่พิการเข้าใจตนเอง
- 4) คนไม่พิการเข้าใจคนพิการ

จากการวางแผนการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการจัดค่าย โดยใช้การสื่อสารแบบจำลองเชิงพิธีกรรมตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมค่ายฐานการเรียนรู้ศิลปะกลุ่มสัมพันธ์เป็นกระบวนการสื่อสารโดยใช้สื่อมากกว่าหนึ่งประเภทเพื่อเติมเต็มอวัยวะรับสารที่บกพร่องของคนพิการ ความสำเร็จของการจัดค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษยนั้นเกิดจาก “หัวใจที่ไม่พิการ” เป็นการแสดงออกผ่านความเข้าใจและความเอื้ออาทร

คานธีชา บุญยาว (2554) ศึกษาการออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัยใช้แผนการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น (Pre-experimental reseach) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค การคัดเลือกกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง ซึ่งเป็น

ผู้สูงอายุที่พักอาศัยในพัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุบ้านบางแค จำนวน 37 คน แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 4 ช่วงวัย ได้แก่ (ใช้ระยะเวลาในการทดลอง 5 สัปดาห์)

- 1) ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี
- 2) ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี
- 3) ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 80-89 ปี
- 4) ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 90-99 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย จำนวน 17 แผน ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีกระบวนการทำงานศิลปะของ John A. Michael และทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเองของ Coopersmith ผลของการดำเนินงานวิจัยและการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย พบว่าระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัยภายหลังการทดลองมีระดับที่สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสรุปว่า ผลของการจัดกิจกรรมสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย โดยผู้สอนควรมีพื้นฐานความเข้าใจในเรื่องศิลปะและการเห็นคุณค่าในตนเอง รวมถึงสมรรถภาพของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย เพื่อให้สามารถสร้างกิจกรรมที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องต่อความสนใจของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัยควรจัดบรรยากาศขณะปฏิบัติกิจกรรมศิลปะที่ผ่อนคลายเป็นกันเอง ผู้สูงอายุมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในขณะดำเนินกิจกรรม รวมถึงการจัดนิทรรศการศิลปะแสดงผลงานของผู้สูงอายุเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตนเองรู้สึกว่าคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

5.5 การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

Erikson's (1950) เสนอการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ยังคงมีสัมพันธภาพกับบุคคลรุ่นลูกหลาน (Intergenerational relationships) ทั้งบุคคลภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว ข้อค้นพบจากการศึกษาพบว่าการทำกิจกรรมร่วมกันมีผลต่อความสัมพันธ์ต่างวัย พัฒนาการทางอารมณ์ รวมถึงการมองเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุและเพิ่มความมีชีวิตชีวาให้แก่ผู้สูงอายุ

Whitley, Duncan, McKenzie, and Sledjeski (1976) นำเสนอรายงานผลการจัดโปรแกรมระหว่างวัยส่งเสริมประสบการณ์แก่เด็กอายุ 6-8 ปี จำนวน 30 คน และผู้สูงอายุที่มีอายุเฉลี่ย 77 ปีในสถานสงเคราะห์คนชรา จำนวน 13 คน ส่งเสริมความสัมพันธ์ในการดูแลเอาใจใส่และช่วยเหลือเกื้อกูลกันช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงของอายุ โดยให้เด็กเข้าเยี่ยมกลุ่มผู้สูงอายุที่บ้านพักคนชราทุกสัปดาห์ โดยการเขียนและอ่านจดหมายให้ผู้สูงอายุฟัง

ร่วมกับการทำกิจกรรมศิลปะหัตถกรรมร่วมกับกิจกรรมปลูกต้นไม้เป็นเวลา 1 ปีการศึกษา ข้อค้นพบจากการศึกษาพบว่าการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างวัยส่งผลต่อทัศนคติที่ดีของกลุ่มเด็กที่มีต่อผู้สูงอายุ

Lowenfeld and Brittain (1987) ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมวัยหรือบุคคลต่างวัย ข้อค้นพบจากการศึกษาพบว่า การสร้างสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้สูงอายุกับผู้ร่วมวัยหรือบุคคลต่างวัย ความสัมพันธ์อันเต็มไปด้วยเมตริจิตเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

Pinquart M., Wenzel S., and Sorensen S. (2000) ศึกษาการปรับเปลี่ยนทัศนคติของเด็กที่มีต่อผู้สูงอายุโดยการจัดกิจกรรมกลุ่มระหว่างวัย เป็นการทดลองกับเด็กอายุ 8-11 ปี จำนวน 32 คน และกลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน 20 คน เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มระหว่างเด็กและผู้สูงอายุเวลา 7 สัปดาห์ เข้าร่วมกิจกรรมประดิษฐ์หุ่นมือประกอบการเล่านิทาน ข้อค้นพบจากการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีเจตคติเชิงบวกสูงกว่าควบคุมที่ไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มผู้สูงอายุ

โครงการสามวัยสานสายใยรักแห่งครอบครัวในพระอุปถัมภ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีรัศมิ์วรชายาฯ เพื่อจัดตั้งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งเน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย การพบปะสังสรรค์กลุ่ม การทำกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกผู้สูงอายุร่วมกับบุคคลต่างวัย ดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรักผ่านกิจกรรมในโครงการแก่ประชาชนทุกเพศวัย สานความรักความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ดีร่วมกันอย่างมีความสุข โดยเริ่มต้นจากสถาบันครอบครัวมุ่งเน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยพ่อแม่ และ วัยปู่ย่าตายายผ่านการดำเนินงานจากแนวคิด “ คิดสร้างสรรค์แต่เยาว์วัย ” มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพัฒนาการของช่วงวัย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมร่วมกับแนวคิด “ ครอบครัวเสริมกายใจ ” มุ่งเน้นศีลธรรม ค่านิยมความสัมพันธ์ในครอบครัวและแนวคิด “ ผู้สูงวัยสานใยรัก ” ที่มุ่งเน้นการดูแลรักษาสุขภาพร่างกายจิตใจ ศักยภาพประสบการณ์ของผู้สูงอายุโดยใช้หลักจิตวิทยาของการเสริมสร้างคุณค่าในตนเอง การปรับเปลี่ยนทัศนคติค่านิยมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ (โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว, 2554)

เพ็ญแข ประจันปัจฉินีก และคณะ (2542) ศึกษาวิจัยสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เรื่อง “ ต่วมเตี่ยมเลี้ยงเตาะเตะ ” กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทย เป็นการศึกษาเชิงทดลองที่ผู้สูงอายุอาสาสมัครจำนวน 48 คน อาสาสอนเด็กปฐมวัยร่วมกับครูในชั้นเรียนทุกวัน(วันละประมาณ 3-5 คน) พบว่าแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการดูแลเด็กเล็ก ได้แก่ การให้ผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นผู้อบรมการถ่ายทอดทางสังคมด้านคุณธรรม

ค่านิยมความดีงาม วัฒนธรรมไทยแก่เด็กปฐมวัยผ่านการเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจบทบาทที่สำคัญในชุมชนต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก รูปแบบการสอนเพื่อการถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อวัฒนธรรมไทยแก่เด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ

รัตติกาล เจนจิต (2548) ศึกษาวิจัยเรื่องของเล่นพื้นฐานในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย (ระยะเวลา 2 เดือน) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ของเล่นพื้นบ้านร่วมกับการละเล่นพื้นบ้านป่าแดดเป็นสื่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกัน โดยปราศจากช่องว่างระหว่างวัยของเล่นพื้นบ้านร่วมกับการละเล่นพื้นบ้านทำหน้าที่เป็นสื่อในการเชื่อมโยงให้คนสองวัยทำกิจกรรมร่วมกันและเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสมาชิกในชุมชน

วีระพงษ์ กังวานนวกุล (2548) ได้จัดตั้งโครงการฟื้นฟูของเล่นพื้นบ้าน ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในเวลาต่อมา บทบาทของผู้สูงอายุในการฟื้นฟูของเล่นพื้นบ้านเนื่องจากผู้สูงอายุต้องรับบทบาทหน้าที่ในการเลี้ยงดูบุตรหลานแทนพ่อแม่ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้สูงอายุเป็นเพื่อนเล่นบุตรหลาน โดยการนำวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นของเล่นที่มีรูปแบบง่าย ๆ การมีส่วนร่วมในการละเล่นของเด็กได้เติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย ช่วยสานความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญา รวมทั้งความรักและความอบอุ่นให้กับเด็กของเล่นพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานผ่านของเล่นและการละเล่นที่ร้อยใจไปสู่ใจร้อยความรักความผูกพันของครอบครัว

วรรณลักษณ์ เมียนเกิด (2549) ศึกษาวิจัยเรื่องค่านิยมความคาดหวังของผู้สูงอายุและพหุวัย โดยกล่าวว่าผู้สูงอายุมักจะคาดหวังให้ตนเองมีบทบาทที่สำคัญ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานการเป็นผู้นำชุมชน ขณะที่เด็กและเยาวชนคาดหวังให้ตนเองมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ครอบครัวและสังคม ความคาดหวังดังกล่าวเป็นการคาดหวังของปัจเจกบุคคลต่างพยายามสู่เป้าหมายตามที่คาดหวังไว้แต่บุคคลที่อยู่ในสังคมมีได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวจำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ผู้สูงอายุมีความคาดหวังต่อบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายทางสังคมสามเครือข่าย ได้แก่ ความคาดหวังต่อบุตร ความคาดหวังต่อเครือญาติ ความคาดหวังต่อสมาชิกและเพื่อนบ้าน ความคาดหวังต่อชุมชนและรัฐ พบว่า การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับสมาชิกในครอบครัว โดยกิจกรรมที่มีบุตร บิดามารดา และสมาชิกในครอบครัวร่วมกันเป็นการสร้างความรักใคร่ผูกพันของสมาชิกในครอบครัว

วิลาวัลย์ คัดทะจันทร์ (2551) การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้และทักษิณาสายไยระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีต่อการส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุ การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้และทักษิณาสายไยระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีต่อการส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุ ได้แก่ พฤติกรรมการร่วมมือพฤติกรรม การแบ่งปันและพฤติกรรมความช่วยเหลือ โดยใช้แบบแผนการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experiment) ประชากรในการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กวัยอนุบาลโรงเรียนบ้านโนนสะอาดหนองหญ้าฆ่าโคกสี จำนวน 15 คน เป็นกลุ่มทดลอง และเด็กวัยอนุบาลโรงเรียนบ้านหนองเหล็กเป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 15 คน โดยเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุก่อนและหลัง การทดลองโดยใช้แบบทดสอบปฏิบัติการในสถานการณ์จำลอง เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย คือโปรแกรม การเรียนรู้และทักษิณาสายไยระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริม ผลของการดำเนินงานวิจัย พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมต่อผู้สูงอายุหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญ 0.05 ครูและผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการใช้โปรแกรมการเรียนรู้และทักษิณาสายไย ระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อ ผู้สูงอายุในระดับมาก และคู่มือการใช้โปรแกรมการเรียนรู้และทักษิณาสายไยระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรม พื้นบ้านเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุซึ่งเป็นแนวทางในการ ส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) การสร้างความเข้าใจ
- 2) การปฏิบัติการ
- 3) การสรุปผลการใช้โปรแกรมการเรียนรู้และทักษิณาสายไยระหว่างวัยผ่านวัฒนธรรม พื้นบ้านเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุ

สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2553) บทความวิจัย เรื่องคุณค่าผู้สูงอายุ ภาพสะท้อนมุมมองจากคนสองวัย เป็นผลการศึกษาจากโครงการศึกษาหาความรู้ และทัศนคติต่อ ผู้สูงอายุเป็นการศึกษานำร่อง (Pilot study) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติ ของประชากรสองกลุ่ม คือ ประชากรวัยทำงานและประชากรนักเรียนที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และ ปริมณฑล ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงอ้างอิงกับตัวบ่งชี้ทางอ้อมของสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม (Proxy socio-economic status) การสำรวจทัศนเชิงบวกและเชิงลบของประชากรทั้งสองวัย ต่อผู้สูงอายุสองช่วงอายุ คือ ผู้สูงอายุวัยต้นที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี และผู้สูงอายุวัยปลายที่มีอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (ซึ่งการศึกษาทัศนคติที่เน้นกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวยังมีอยู่น้อยมาก) จึงคาดว่าผล การศึกษาในครั้งนี้ ช่วยสะท้อนภาพเบื้องต้นว่าประชากรกลุ่มตัวอย่างมีความรู้และทัศนคติอย่างไรต่อ ผู้สูงอายุทั้งสองช่วงอายุ รวมถึงทัศนคติของคนต่างกลุ่มที่มีต่อผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัย พบว่า ประชากร ทั้งสองวัยมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุทั้งสองช่วงอายุแต่มีมุมมองที่ดีต่อผู้สูงอายุวัยต้นมากกว่า นอกจากนี้ ทั้งสองวัยยังเห็นด้วยอย่างยิ่งว่าผู้สูงอายุมีความสุขที่สุดเมื่อมีลูกหลานมาเยี่ยมในวันสำคัญ และเห็นว่า

ประสบการณ์ของผู้สูงอายุเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลังซึ่งเป็นการสะท้อนมุมมองเชิงบวกต่อผู้สูงอายุทั้งสองช่วงอายุ

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2556) ศึกษาวิจัย เรื่อง การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ ข้อค้นพบจากการศึกษา พบว่า คนไทยอายุ 18-59 ปี ราว 1 ใน 3 มีทัศนคติเชิงลบต่อผู้สูงอายุ เห็นว่าผู้สูงอายุตามโลกไม่ทันเป็นภาระของบุตรหลาน น่าเบื่อขี้บ่นและมีประโยชน์น้อยแต่หากลองเปิดใจมองความเป็นจริงของชีวิตและทำความเข้าใจต่อผู้สูงอายุจะทำให้รับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างช่วงวัยและการอยู่ร่วมกันด้วยความรักอย่างมีความสุขโดยเฉพาะครอบครัวที่มีบุคคลหลากหลายวัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน

ข้อค้นพบจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดกิจกรรมโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่มเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและบุคคลที่มีความต่างวัยและเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสมาชิกในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลต่างวัยช่วยสานสัมพันธ์และเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย โดยเฉพาะสมาชิกภายในครอบครัว การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวมุ่งเน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สามารถประมวลองค์ความรู้เพื่อนำมาสังเคราะห์สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยแสดงลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

6.1 ปัจจัยนำเข้า

ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวคิดในงานวิจัย เรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนนอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานดังนี้

1) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย (Interpersonal relationships) บนฐานแนวคิดของ (Schutz, 1998) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์เป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันบนความต้องการพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย

1.1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลต่อการเข้าร่วมปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างสมาชิกต่างวัยอันเป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย ทักษะการเข้าสังคม การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

1.2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม

1.3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ อันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย

2) องค์ประกอบพื้นฐานการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ช่วยพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli, 2009) และ (Siltala, 2010) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ ประกอบด้วย

2.1) การฟังพาและเกื้อกูลกัน

2.2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

2.3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

2.4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

2.5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

3) การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย (Intergenerational learning programme : ILP) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

4) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities) การพัฒนากิจกรรมศิลปะบนฐานแนวคิดของ John M. Eger (2011) กล่าวว่า “ ศิลปะเสมือนสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลผ่านการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพ ” เนื้อหาสอดคล้องด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

5) การพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) เชื่อมโยงกับขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Plan : การวางแผน

ขั้นตอนที่ 2 Do : การปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 4 Act : การพัฒนา

6.2 กระบวนการ

การแสดงขั้นตอนที่นำปัจจัยนำเข้าทั้งหมด กำหนดขั้นตอนสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติโดยใช้ขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้ วงจร PDCA cycle ของ (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบพื้นฐานการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ที่พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย

2.2) ชั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการปฏิบัติชิ้นงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ชั้นการปฏิบัติ

- (1) ผู้เรียนกลุ่มทดลองลงมือปฏิบัติงานโดยใช้ความร่วมมือขณะการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม
- (2) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการจดบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณางค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Brown & Ciuffetelli, 2009) และ (Siltala, 2010) ที่พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม

(2.1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน

(2.2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

(2.3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

(2.4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

(2.5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

2.4) ชั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง

- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

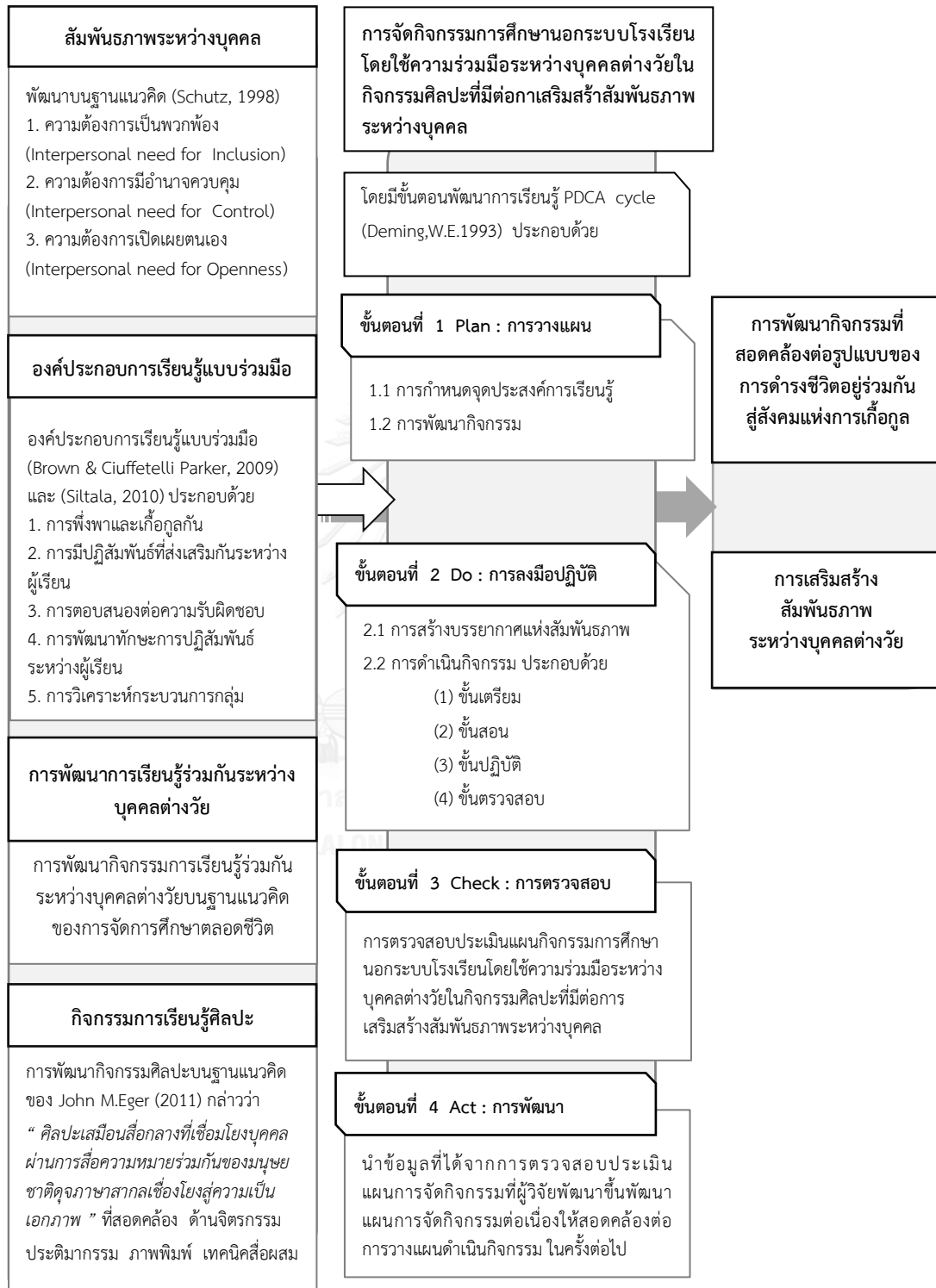
ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

6.3 ผลลัพธ์

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องสำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ที่สอดคล้องต่อรูปแบบของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันสู่สังคมแห่งการเกื้อกูลสามารถประมวลองค์ความรู้นำมาสังเคราะห์สร้างกรอบแนวคิดสำหรับใช้ในงานวิจัย โดยนำเสนอในแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สำหรับการวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล 2) เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านภูมิหลังจากถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Designs) แบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลภายหลังจากการทดลอง (The single group post-test only design) แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนตามลักษณะของข้อมูล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลองค์ความรู้สำหรับพัฒนาการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ประกอบด้วย

1) แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อการพัฒนาความรู้และประสบการณ์โดยมุ่งสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตจากคำกล่าวที่ว่า “ มนุษย์แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาเพราะมนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคมในทุกขณะ ” (World conference on adult education: UNESCO, 1986)

2) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ประกอบด้วย

2.1) แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) ร่วมกับองค์ประกอบ การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Element of cooperative learning) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ สำหรับพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ประกอบด้วย

- (1) การฟังและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

2.2) การพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) เชื่อมโยงกับขั้นตอนการพัฒนาแผนกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Plan	: การวางแผน
ขั้นตอนที่ 2 Do	: การปฏิบัติ
ขั้นตอนที่ 3 Check	: การตรวจสอบ
ขั้นตอนที่ 4 Act	: การพัฒนา

2.3) การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP) สำหรับพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

3) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities) การพัฒนา กิจกรรมศิลปะบนฐานแนวคิดของ John M.Eger (2011) กล่าวว่า “ ศิลปะเสมือนสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลผ่านการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดูภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพ ” เนื้อหาสอดคล้องด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

4) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย (Interpersonal relationships) บนฐานแนวคิดของ (Schutz, 1998) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์เป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันบนความต้องการพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย

(1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลต่อการเข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกต่างวัย เป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย ทักษะการเข้าสังคม การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

(2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม

(3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ อันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย

การประมวลผลความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Data analysis and conclusion) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา กิจกรรมการเรียนการสอนระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ผู้วิจัยได้รวบรวมและคัดเลือกกิจกรรมร่วมกับองค์ประกอบการพัฒนา กิจกรรม ที่มีเนื้อหา สาระสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 1

จากขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพัฒนา กิจกรรมโดยสร้างเครื่องมือชุดที่ 1 คือ แผนกิจกรรมการเรียนการสอนระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ผู้วิจัยนำเสนอการแสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	ตัวชี้วัดคุณลักษณะ
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง	การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม	ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง	ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง

จากตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self-esteem)

2) องค์ประกอบด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)

3) องค์ประกอบด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Truth)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness)

ตารางที่ 2 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	กิจกรรมที่สอดคล้อง
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง	สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ปันดิน
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย นิทรรศการศิลปะ

จากตารางที่ 2 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะโดยพิจารณาถึงความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรู้ (Learning Content and Activities) ที่มีเนื้อหาสาระการเรียนรู้สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมุ่งเน้นถึงการใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยอันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (Expected behavior)

แผนกิจกรรมการศึกษาอบรมระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

สาระการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความต้องการเป็นพวกพ้อง

ชื่อกิจกรรม	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	วิธีการประเมิน
สามเหลี่ยมสัมพันธ์	เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคล จากการเรียนรู้ร่วมปฏิสังสรรค์ทางสังคมร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย อันเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ที่กระทำการเข้าสังคม และการรู้จักคุณค่าในตนเอง	เรื่อง วงจรสี 1) วงจรสีขั้นที่ 1 2) วงจรสีขั้นที่ 2	แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย 1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม
ปันดิน		กิจกรรมปันดิน คือ การผสมคำระหว่าง การแบ่งปันและการปันดินมีความหมายที่สอดคล้องตามหลักของพุทธปรัชญา กล่าว ว่า ความสุขจากการแบ่งปัน คือ การส่งต่อ ความสุขมอบแก่เพื่อนมนุษย์ การปรับ สมดุลร่างกายเข้าสู่ธรรมชาติจากการ สัมผัสอุณหภูมิของดินและผู้วิจัยได้ เชื่อมโยงเข้าสู่หลักทางมนุษยปรัชญาผ่าน กระบวนการทางสุนทรียภาพ	

แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

สาระการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ความต้องการมีอำนาจควบคุม

ชื่อกิจกรรม	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	วิธีการประเมิน
<p>แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม</p>	<p>เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน "ได้รับความไว้วางใจการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และส่วนรวมสามารถควบคุมพฤติกรรมต่อการแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม</p>	<p>กิจกรรมการเรียนรู้จากกิจกรรมสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะ และวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริบทในชุมชน</p>	<p>แบบสังเกตพฤติกรรมการร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม
<p>ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์</p>		<p>การประมวลความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้วิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ ผ่านการแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านกระบวนการสุนทรียภาพลงบนกำแพงชุมชน</p>	

แผนกิจกรรมการศึกษาอบรมโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 สาระการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความต้องการเปิดเผยตนเอง

ชื่อกิจกรรม	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	วิธีการประเมิน
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน	เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคคลต่างวัย เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยอันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ ซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผูกพัน	การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแสดงออกที่บุคคลเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง การรับรู้ถึงเจตคติแห่งตน การเข้าใจและยอมรับในศักยภาพแห่งตนอันนำไปสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อความสัมพันธ์เชิงบวกเป็นคุณลักษณะที่บุคคลแสดงออกถึงการยอมรับและการไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม	แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย 1) การฟังพยางค์และเกือกลูก 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย			

แผนกิจกรรมการศึกษาอบรมโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
 สาระการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ความต้องการเปิดเผยตนเอง

ชื่อกิจกรรม	จุดประสงค์การเรียนรู้	เนื้อหา	วิธีการประเมิน
นิทรรศการศิลป์	เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคคลต่างวัย เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยอันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ ซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผู้พัน	การเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงการเผยแพร่ผลงานศิลปกรรมผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียภาพผู้สำรวจารณชน	แบบสังเกตพฤติกรรมการร่วมเมื่อระหว่างบุคคลต่างวัย 1) การฟังพาทและเกื้อกูลกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา

ผู้วิจัยนำแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย

- (1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
- (2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิจัยการศึกษา จำนวน 1 ท่าน

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) และผู้วิจัยได้นำแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ สำหรับการตรวจสอบพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะ มีค่ามากกว่า 0.5 หลังจากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือชุดที่ 2 ไปทดลองใช้งาน (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรจำนวน 17 คน (จากชุมชนภูผาเงิน เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558) เพื่อทดสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) ของแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะ โดยใช้ค่า KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson method) ในการตรวจสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งพบว่า ความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) มีค่าเท่ากับ 0.67 ซึ่งถือว่าแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง

2) การตรวจสอบตามความเที่ยง

สำหรับในขั้นตอนที่ 2) เป็นการทดลองใช้แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยคัดเลือกตัวอย่างกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาเพียงบางส่วนเท่านั้นโดยนำเสนอขั้นตอนการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มตัวอย่างสำหรับใช้ทดสอบกิจกรรม ผู้วิจัยคัดเลือกประชากรตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มทดลองมีลักษณะเทียบเคียงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษาจากชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย กรุงเทพฯ จำนวน 17 คน

(2) การทดลองใช้แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล สำหรับการ

ทดลองใช้แผนกิจกรรมการเรียนรู้ในครั้งนี้ เพื่อทดสอบถึงภาพรวมในการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นถึงการส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการสร้างความคุ้นเคยให้กับกลุ่มคนที่ไม่รู้จักกันที่ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมลักษณะที่ส่งเสริมให้บุคคลได้เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในขั้นต้นโดยกลุ่มผู้เรียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างราบรื่น

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมร่วมกับการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยเสนอขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตมีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย

2.2) ชั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการปฏิบัติชิ้นงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ชั้นการปฏิบัติ

- (1) ผู้เรียนกลุ่มทดลองลงมือปฏิบัติงานโดยใช้ความร่วมมือขณะการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม
- (2) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการจดบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ชั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

ภายหลังจากการทดสอบกิจกรรม ผู้วิจัยใช้การสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เรียนเพื่อตรวจสอบถึงภาพรวมของกิจกรรมต่อความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัย

ในระยะที่ 2 เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้กับผู้เรียนกลุ่มทดลอง โดยผู้วิจัยกำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนา กิจกรรมในระยะที่ 1 กับกลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียวสำหรับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมผู้วิจัยได้กำหนด ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติ ขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือที่พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 1 การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ในระยะที่ 2 ขั้นตอนที่ 1 คือ การทดลองจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Designs) แบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลหลังจากการทดลอง

1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 1

จากระยะที่ 1 ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยพัฒนากิจกรรมโดยสร้างเครื่องมือชุดที่ 1 คือ แผนกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการ เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

1.2 การคัดเลือกกลุ่มประชากร

การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกจากพื้นที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเขตเมืองหลวงที่มีจำนวน ประชากรหนาแน่นที่สุดในประเทศไทย คือ จำนวน 5,686,252 คน (สำนักงานการทะเบียน กรมการ ปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2557) เป็นศูนย์กลางการปกครอง 50 เขตของกรุงเทพมหานคร การ คัดเลือกตัวแทนประชากรแบบเจาะจง (Purposive sampling) การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกเข้ากลุ่มทดลอง ไว้ดังนี้

1) ประชากรที่อาศัยภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของ ประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย คัดเลือกประชากรเข้ากลุ่มทดลองจากการ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมในชุมชนและรับสมัครเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จำนวน 20 คน จาก การกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

1.1) เพศหญิงและเพศชาย

1.2) กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัย คือ กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ ร่วมกันภายในชุมชนเกาะกลาง การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนประชากรจาก ความสมัครใจเข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน โดยกำหนดเกณฑ์จากอายุในแต่ละช่วงวัยเป็นอายุโดย เกณฑ์เอริกสัน (Erikson's, 1950) แบ่งออกเป็น

- (1) ประชากรวัยเด็กตอนกลางที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 6-12 ปี จำนวน 9 คน
- (2) ประชากรวัยรุ่นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 13-17 ปี จำนวน 2 คน
- (3) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 18-35 ปี จำนวน 2 คน
- (4) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลางที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 36-59 ปี จำนวน 5 คน
- (5) ประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 60-69 ปี จำนวน 2 คน

2) ประชากรที่อาศัยภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี คัดเลือกประชากรเข้ากลุ่มทดลองจากการประชาสัมพันธ์กิจกรรมในชุมชน และรับสมัครเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จำนวน 23 คน จากการกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้

2.1) เพศหญิงและเพศชาย

2.2) กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัย คือ กลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายในชุมชนกุฎีจีน การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนประชากรจากความสมัครใจเข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 23 คน โดยกำหนดเกณฑ์จากอายุในแต่ละช่วงวัยเป็นอายุโดยเกณฑ์เฉลี่ย (Erikson's, 1950) แบ่งออกเป็น

- (1) ประชากรวัยเด็กตอนกลางที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 6-12 ปี จำนวน 10 คน
- (2) ประชากรวัยรุ่นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 13-17 ปี จำนวน 3 คน
- (3) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 18-35 ปี จำนวน 5 คน
- (4) ประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลางที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 36-59 ปี จำนวน 3 คน
- (5) ประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 60-69 ปี จำนวน 1 คน
- (6) ประชากรวัยผู้สูงอายุตอนกลางที่มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 70-79 ปี จำนวน 1 คน

1.3 วิธีออกแบบการทดลอง

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Designs) แบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรม และวัดผลเฉพาะภายหลังจากการทดลอง (The single group post-test only design)

E Group	X O _{2E}
---------	-------------------

โดยที่	E Group	หมายถึง กลุ่มทดลอง
	X	หมายถึง การจัดกระทำ (Treatment) การทดลอง
	O _{2E}	หมายถึง การวัดผลภายหลังการทดลอง

ขั้นตอนที่ 2 การดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย

2.2) ชั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการปฏิบัติชิ้นงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้

โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ชั้นการปฏิบัติ

- (1) ผู้เรียนกลุ่มทดลองลงมือปฏิบัติงานโดยใช้ความร่วมมือขณะการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม
- (2) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการจดบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ชั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนา

แผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการจดบันทึกเพื่อสำรวจพฤติกรรมของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำเสนอสำหรับรายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 2

การเก็บข้อมูลระหว่างการทดลอง โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือชุดที่ 2 คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) การเก็บข้อมูลระหว่างการทดลองในทุกกิจกรรม แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ประเมินผู้เรียนกลุ่มทดลองระหว่างการดำเนินกิจกรรม และ 2) ข้อมูลการประเมินตนเองจากผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรม โดยพิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ด้านการฟังพาและเกื้อกูลกัน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - ตัวชี้วัดที่ 1 การฟังพาอาศัย
 - ตัวชี้วัดที่ 2 การเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน
 - ตัวชี้วัดที่ 3 การแบ่งปัน
 - ตัวชี้วัดที่ 4 ความสามัคคี
 - ตัวชี้วัดที่ 5 ความรักใคร่ผูกพัน
- 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ
 - ตัวชี้วัดที่ 1 การติดต่อสื่อสาร
 - ตัวชี้วัดที่ 2 การติดต่อประสานงาน
 - ตัวชี้วัดที่ 3 การปฏิสังสรรค์ทางสังคม
 - ตัวชี้วัดที่ 4 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์
 - ตัวชี้วัดที่ 5 การเสริมพลังอำนาจ

3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ

ตัวชี้วัดที่ 2 ความไว้วางใจ

ตัวชี้วัดที่ 3 การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม

ตัวชี้วัดที่ 4 การพัฒนาบุคลิกภาพ

ตัวชี้วัดที่ 5 ความร่วมมือระหว่างสมาชิก

4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

ตัวชี้วัดที่ 1 การปรับตัวทางสังคม

ตัวชี้วัดที่ 2 การเปิดเผยตนเอง

ตัวชี้วัดที่ 3 ความเชื่อมั่นในศักยภาพ

ตัวชี้วัดที่ 4 การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตัวชี้วัดที่ 5 การเห็นคุณค่าในตนเอง

5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

ตัวชี้วัดที่ 1 การมีส่วนร่วม

ตัวชี้วัดที่ 2 การประสานความร่วมมือ

ตัวชี้วัดที่ 3 การอภิปราย

ตัวชี้วัดที่ 4 การสะท้อนความคิดเห็น

ตัวชี้วัดที่ 5 การนำเสนอชิ้นงาน

ตัวชี้วัดที่ 6 การสรุปทบทเรียน

แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาในระบบโรงเรียน 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยทางการศึกษา 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ 2 ท่าน ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) สำหรับการตรวจสอบพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ

สำหรับเกณฑ์พิจารณาคะแนน (Analytic rubrics) ระดับความสอดคล้องกับพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย มาก ปานกลาง และน้อย โดยเกณฑ์การให้คะแนนแยกตามองค์ประกอบพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยองค์ และนำองค์ประกอบของคุณลักษณะมารวมกันเป็นคะแนนรวม โดยใช้การแปลผลของค่าที่ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (Best & Kahn, 1993)

2.51-3.00 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับสูง

1.51-2.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

1.00-1.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

3.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา

ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย

- (1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
- (2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน

วิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) สำหรับรายละเอียดของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย พิจารณาการตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของผู้เรียน (Participant observation) ร่วมกับองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยใช้สถิติสำหรับการบรรยายข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้สำหรับบรรยายข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ (Post-test) ผู้วิจัยใช้แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองทำแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับรายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยชุดที่ 3

เครื่องมือชุดที่ 3 ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) คือแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จำนวน 40 ข้อ ใช้วัดระดับพฤติกรรมที่แสดงออกด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้ตอบเลือกระดับพฤติกรรมที่แสดงออกตามความคิดเห็นของตน แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลฉบับนี้ ผู้วิจัยได้แปลมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Fundamental Interpersonal Relationships Orientation Behavior) (Schutz, 1998) โดยปรับข้อความให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย รวมถึงได้นำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย

1) ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง ประกอบด้วยตัวชี้วัด คือ

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง

2) ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง

3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง

แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยฉบับนี้ได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยทางการศึกษา 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ 2 ท่าน ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้การตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) สำหรับการตรวจสอบพบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ หลังจากนั้นผู้วิจัยนำเครื่องมือชุดที่ 4 ไปทดลองใช้งาน (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มประชากรจำนวน 17 คน (จากเกาะกลาง เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558) เพื่อทดสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยใช้ค่า KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson method) ในการตรวจสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งพบว่า ความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) มีค่าเท่ากับ 0.62 ซึ่งถือว่าแบบวัดฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือในระดับที่สูง สำหรับรายละเอียดของเครื่องมือมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จำนวน 2 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จำนวน 40 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

สำหรับการประมาณค่า ใช้ตามแบบ Likert scale ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ตามลำดับของตัวเลข คือ 5 4 3 2 และ 1 โดยการใช้การแปลผลของค่าที่ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (Best & Kahn, 1993)

4.51-5.00 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1) การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา

ผู้วิจัยนำแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย

- (1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
- (2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยทางการศึกษา จำนวน 1 ท่าน
- (3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้งาน (Try out) กับกลุ่มประชากรที่มีความเป็นกลุ่มตัวอย่างโดยมีลักษณะเทียบเคียงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษาแบ่งตัวแทนประชากรตามช่วงวัย โดยไม่จำแนกเพศ จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่า KR 20 ของคูเดอริชาร์ดสัน (Kuder Richardson method) การตรวจสอบความเที่ยงหรือความเชื่อมั่น (Reliability)

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยใช้สถิติสำหรับการบรรยายข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้สำหรับบรรยายข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นแนวทางการดำเนินงานวิจัยโดยนำเสนอในแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงลำดับการดำเนินงานวิจัยเรื่องผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ประมวลความรู้จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

- 1) แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 2) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
 - 2.1) แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning)
 - 2.2) องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Basic elements of cooperative learning) (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010)
 - 2.3) แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) ร่วมกับการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA Deming cycle (Deming, 1993)
 - 2.4) แนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP)
- 3) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities learning) ครอบคลุมเนื้อหาด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม
- 4) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Interpersonal relationships) (Schutz, 1998)

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายในบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างด้านภูมิหลังถิ่นฐานอาศัยของประชากร ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายในบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลองแบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลหลังจากการทดลอง แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนตามลักษณะของข้อมูล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ประกอบด้วย

1) แนวคิดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) ร่วมกับการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA Deming cycle (Deming, 1993)

2) องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Basic elements of cooperative learning) (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010)

3) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities learning) ครอบคลุมเนื้อหาด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

4) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Interpersonal relationships) (Schutz, 1998)

การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง โดยใช้วิธีการสังเกตจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลหลังจากการทดลอง (Post-test) โดยให้กลุ่มทดลองทำแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังจบสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ผลของการพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ระยะที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ระยะที่ 1 ผลของการพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ระยะที่ 1 การประมวลผลความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Data analysis and conclusion) แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย บนปรัชญาและแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมที่มุ่งเน้นถึงการทำงานร่วมกันโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย อันเนื่องด้วยมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมมีชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยเกี่ยวพันด้วยระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายใต้บริบทของสังคมไทยที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบันต่อลักษณะโครงสร้างทางประชากรแบบพหุวัยเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจของประชากรในแต่ละช่วงวัยต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (Expected behavior) ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสมกลมกลืนร่วมกันภายใต้บริบทสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP) บนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จากคำกล่าวของ สุมาลี สังข์ศรี (2543) “ มนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่วินาทีแรกที่เริ่มหายใจและเรียนรู้ต่อเนื่องไปจนวินาทีสุดท้ายของชีวิต ” การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายมิได้

จำเป็นเฉพาะในช่วงวัยเรียนเท่านั้น การเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้เกิดทักษะในแต่ละด้านโดยเฉพาะการพัฒนาความรู้และทักษะชีวิตรวมถึงการศึกษาถึงลักษณะเฉพาะของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย (Selfhood) โดยมาสโลว์และโรเจอร์มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “ แต่ละบุคคลย่อมมีทั้งลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างไปจากคนอื่น ” (Similar and different from other) การพิจารณาทบทวนศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันซึ่งการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพนั้นมีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้ร่วมกันของมนุษย์ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างหลากหลายและทั่วถึงโดยเฉพาะสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเท่าเทียมกันด้านการศึกษา โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละช่วงวัย กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่แต่ละคนนั้นมีลักษณะที่เฉพาะ (Unique) ทั้งนี้จากประสบการณ์มนุษย์เป็นผลผลิตในช่วงชีวิตที่ผ่านมาโดยสภาวะความเป็นผู้ใหญ่เป็นส่วนหนึ่งกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuing process) จุดมุ่งหมายการจัดกิจกรรมทางการศึกษาควรตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัย ที่มุ่งสอดแทรกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยของบุคคลในสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน อันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

“ Art is the universal language, and that we can open windows for all to see that we are ” จากคำกล่าวของ John M. Eger (2011) ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายในเชิงที่สร้างสรรค์ สาระสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกสาขาที่มีมนต์เสน่ห์ร่วมกันผ่านการแสดงออก (Expression) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) รวมถึงการยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมกันในกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้นล้วนส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสังสรรค์ทางสังคมร่วมกัน กล่าวคือ ศิลปะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดเอกภาพ(Unity) ประหนึ่งการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ความสมานฉันท์ทั้งในระดับประเทศชาติ สังคม ชุมชนและครอบครัว ศิลปะเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจที่แสดงออกต่อความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างสรรค์ศิลปะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน เสริมสร้างความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง ศิลปะเป็นสื่อในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาส

แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์เสมือนเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมศิลปะนั้นก่อให้เกิดเอกภาพ (Unity) ขึ้นภายใต้บริบทสังคมที่มีความหลากหลาย

จากการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประมวลองค์ความรู้สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยนำเสนอผลของการพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ผู้วิจัยนำเสนอการแสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	ตัวชี้วัดคุณลักษณะ
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง	การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม	ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง	ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง

จากตารางที่ 3 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self-esteem)

2. องค์ประกอบด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)

3. องค์ประกอบด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Truth)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness)

ผู้วิจัยนำเสนอผลของการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ตารางที่ 4 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	กิจกรรมที่สอดคล้อง
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง	สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ปันดิน
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย นิทรรศการศิลปะ

ระยะที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ในระยะที่ 2 เป็นการนำเสนอผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง และการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการทดลอง

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง (ชุมชนเกาะกลาง)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างบุคคลต่างวัย ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน จากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Element of cooperative learning) สำหรับพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation)

สำหรับเกณฑ์พิจารณาคะแนน (Analytic rubrics) ระดับความสอดคล้องกับพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย มาก ปานกลาง และน้อย โดยเกณฑ์การให้คะแนนแยกตามองค์ประกอบพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยองค์ และนำองค์ประกอบของคุณลักษณะมารวมกันเป็นคะแนนรวม โดยใช้การแปลผลของค่าที่ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (Best & Kahn, 1993)

2.51-3.00 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับสูง

1.51-2.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

1.00-1.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

การเก็บข้อมูลระหว่างการทดลองในทุกกิจกรรม แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) ข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ประเมินผู้เรียนกลุ่มทดลองระหว่างการดำเนินกิจกรรม
- 2) ข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลองประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต นำเสนอข้อมูลไว้ดังนี้

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความนอบน้อม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.97	0.12	สูง

จากตารางที่ 5 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.12) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.95	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.1	สูง
		0	

จากตารางที่ 6 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.10) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.95$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 7 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.10	สูง

จากตารางที่ 7 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.10) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.13	สูง

จากตารางที่ 8 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.13) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 9 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.95	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนองาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.06	สูง

จากตารางที่ 9 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนเกาะกลาง พบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.06) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.95$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างจากการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม นำเสนอข้อมูลไว้ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	2.99	0.12	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความนอบน้อม	2.98	0.14	สูง
รวม	2.97	0.16	สูง

จากตารางที่ 10 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.16) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปัน

ข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึงพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 11 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.96	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	2.99	0.12	สูง
รวม	2.98	0.13	สูง

จากตารางที่ 11 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.13) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยใน

ระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 12 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.97	0.11	สูง

จากตารางที่ 12 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.11) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 13 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.96	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.11	สูง

จากตารางที่ 13 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.11) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 14 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.99	0.12	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนองาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.08	สูง

จากตารางที่ 14 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน พบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.08) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีมีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

สำหรับข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ประเมินผู้เรียนกลุ่มทดลองระหว่างการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองจากผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม โดยนำเสนอในภาพรวมของการประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ชุมชนเกาะกลาง นำเสนอไว้ดังนี้

ตารางที่ 15 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (การพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	2.97	0.15	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	2.99	0.06	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความนอบน้อม	2.99	0.07	สูง
รวม	2.97	0.14	สูง

จากตารางที่ 15 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.14) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปัน

ข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึงพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 16 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.95	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	2.99	0.06	สูง
รวม	2.98	0.11	สูง

จากตารางที่ 16 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.11) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.95$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยใน

ระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 17 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (การประเมินในภาพรวมของชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.97	0.15	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.94	0.22	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.10	สูง

จากตารางที่ 16 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการทำเนิกร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.10) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.94$, S.D.=0.22) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับ

ที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 18 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.96	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	2.99	0.07	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.12	สูง

จากตารางที่ 18 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.12) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผย

ตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 19 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (การประเมินในภาพรวมของชุมชนเกาะกลาง)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.99	0.06	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.93	0.23	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนอชิ้นงาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.07	สูง

จากตารางที่ 19 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองพบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.07) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.93$, S.D.=0.23) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลอง (ชุมชนปฏิบัติ)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างบุคคลต่างวัย ชุมชนเกาะกลาง จำนวน 20 คน จากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Element of cooperative learning) สำหรับพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation)

สำหรับเกณฑ์พิจารณาคะแนน (Analytic rubrics) ระดับความสอดคล้องกับพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย มาก ปานกลาง และน้อย โดยเกณฑ์การให้คะแนนแยกตามองค์ประกอบพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยองค์ และนำองค์ประกอบของคุณลักษณะมารวมกันเป็นคะแนนรวม โดยใช้การแปลผลของค่าที่ได้ใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ (Best & Kahn, 1993)

2.51-3.00 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับสูง

1.51-2.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง

1.00-1.50 พฤติกรรมความร่วมมืออยู่ในระดับน้อย

การเก็บข้อมูลระหว่างการทดลองในทุกกิจกรรม แบ่งการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) ข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ประเมินผู้เรียนกลุ่มทดลองระหว่างการดำเนินกิจกรรม

2) ข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทดลองประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต นำเสนอข้อมูลไว้ดังนี้

ตารางที่ 20 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความนอบน้อม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.04	สูง

จากตารางที่ 20 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.04) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 21 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.09	สูง

จากตารางที่ 21 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.09) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.17) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 22 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.95	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.07	สูง

จากตารางที่ 22 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.07) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.95$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 23 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.06	สูง

จากตารางที่ 23 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.06) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.17) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 24 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=3)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนองาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.05	สูง

จากตารางที่ 24 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ชุมชนกุฎีจีน พบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.05) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.97$, S.D.=0.17) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างจากการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม นำเสนอข้อมูลไว้ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความอ่อนน้อม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.04	สูง

จากตารางที่ 25 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 23 คน พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.04) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีและมีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 26 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.07	สูง

จากตารางที่ 26 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 23 คน พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.07) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 27 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.08	สูง

จากตารางที่ 27 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 23 คน พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.08) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 28 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.17	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.92	0.26	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.08	สูง

จากตารางที่ 28 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 23 คน พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.08) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.92$, S.D.=0.26) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 29 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.95	0.22	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนองาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.06	สูง

จากตารางที่ 29 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ประเมินโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง ชุมชนกุฎีจีน จำนวน 23 คน พบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.06) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.95$, S.D.=0.22) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความ

คิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

สำหรับข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ประเมินผู้เรียนกลุ่มทดลองระหว่างการดำเนินกิจกรรม ร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองจากผู้เรียนกลุ่มทดลองภายหลังเสร็จสิ้นในแต่ละกิจกรรม โดยนำเสนอในภาพรวมของการประเมินจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ชุมชนกุฎีจีน นำเสนอไว้ดังนี้

ตารางที่ 30 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=26)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการพึ่งพาอาศัย			
ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน			
ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพิงแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน			
การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัย	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านความสามัคคี			
ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกัน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความรักใคร่ผูกพัน			
ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความนอบน้อม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.04	สูง

จากตารางที่ 30 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.04) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแบ่งปัน ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนมีการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 31 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=26)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการติดต่อสื่อสาร			
ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.15	สูง
คุณลักษณะด้านการติดต่อประสานงาน			
การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	2.99	0.07	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสังสรรค์ทางสังคม			
ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์			
ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.96	0.18	สูง
คุณลักษณะด้านการเสริมพลังอำนาจ			
ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.08	สูง

จากตารางที่ 31 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.08) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.18) พบว่า ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 32 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกวีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ)	คะแนนเฉลี่ย (N=26)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ			
ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	2.97	0.15	สูง
คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.93	0.23	สูง
คุณลักษณะด้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม			
ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ			
การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านความร่วมมือระหว่างสมาชิก			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.08	สูง

จากตารางที่ 32 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการทำเนิกร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.08) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือคุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=2.93$, S.D.=0.23) พบว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

ตารางที่ 33 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (การประเมินในภาพรวมของชุมชนกุฎีจีน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน)	คะแนนเฉลี่ย (N=26)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการปรับตัวทางสังคม			
ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	2.97	0.15	สูง
คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง			
ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	2.94	0.21	สูง
คุณลักษณะด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพ			
ขณะร่วมกิจกรรม ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน			
การเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง			
ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
รวม	2.98	0.07	สูง

จากตารางที่ 33 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมินผู้เรียนในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.98$, S.D.=0.07) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการเปิดเผยตนเอง ($\bar{X}=2.94$, S.D.=0.21) พบว่า ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

ตารางที่ 34 แสดงข้อมูลแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (การประเมินในภาพรวมของชุมชนปฏิจัน)

องค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม)	คะแนนเฉลี่ย (N=26)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
คุณลักษณะด้านการมีส่วนร่วม			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการประสานความร่วมมือ			
ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการอภิปราย			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	2.98	0.14	สูง
คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น			
ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัย ในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	2.96	0.19	สูง
คุณลักษณะด้านการนำเสนอชิ้นงาน			
ผู้เรียนใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนองาน	3.00	0.00	สูง
คุณลักษณะด้านการสรุปทเรียน			
ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	3.00	0.00	สูง
รวม	2.99	0.05	สูง

จากตารางที่ 34 แสดงข้อมูลในภาพรวมจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม นำเสนอข้อมูลจากผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกตประเมิน

ผู้เรียนในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรมร่วมกับข้อมูลการประเมินตนเองโดยผู้เรียนกลุ่มทดลองพบว่า

ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=2.99$, S.D.=0.05) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูงและรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการสะท้อนความคิดเห็น ($\bar{X}=2.96$, S.D.=0.19) พบว่า ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับที่ดีแต่มีเกณฑ์ของคะแนนเฉลี่ยในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

การเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังจากการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ (Post-test) จากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย แบ่งข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน สำหรับรายละเอียดของเครื่องมือ มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จำนวน 2 ข้อ

ส่วนที่ 2 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จำนวน 40 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

ตารางที่ 35 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนเกาะกลาง)

ข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	9	45
หญิง	11	55
รวม	20	100.00

ตารางที่ 35 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนเกาะกลาง) (ต่อ)

ข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ช่วงอายุ		
ช่วงอายุ 6-12 ปี	9	45.0
ช่วงอายุ 13-17 ปี	2	10.0
ช่วงอายุ 18-35 ปี	2	10.0
ช่วงอายุ 36-59 ปี	5	25.0
ช่วงอายุ 60-69 ปี	2	10.0
ช่วงอายุ 70-79 ปี	-	-
ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไป	-	-
รวม	20	100.00

จากตารางที่ 35 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนเกาะกลาง) พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 เพศหญิง 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55 โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 36-59 ปี กลุ่มประชากรวัยรุ่นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 13-17 ปี, กลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี และกลุ่มประชากรวัยสูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 10

ตารางที่ 36 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนภูฎีจัน)

ข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	9	39.1
หญิง	14	60.9
รวม	23	100.00

ตารางที่ 36 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนกุฎีจีน) (ต่อ)

ข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ช่วงอายุ		
ช่วงอายุ 6-12 ปี	10	43.5
ช่วงอายุ 13-17 ปี	3	13.0
ช่วงอายุ 18-35 ปี	5	21.7
ช่วงอายุ 36-59 ปี	3	13.0
ช่วงอายุ 60-69 ปี	1	4.3
ช่วงอายุ 70-79 ปี	1	4.3
ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไป	-	-
รวม	23	100.00

จากตารางที่ 36 แสดงข้อมูลผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ (ชุมชนกุฎีจีน) พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน คิดเป็นร้อยละ 39.1 เพศหญิง 14 คน คิดเป็นร้อยละ 60.9 โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 10 คน คิดเป็นร้อยละ 43.5 รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี จำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 21.7 กลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี และกลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 70-79 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 4.3

ผลของการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ (Post-test) ผู้วิจัยใช้แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองทำแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มทดลอง ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเพื่อวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

ตารางที่ 37 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการทดลองจากชุมชนเกาะกลาง

องค์ประกอบของระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	คะแนนเฉลี่ย (N=20)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ความต้องการเป็นพวกพ้อง			
การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย	4.50	0.07	สูง
ทักษะการเข้าสังคม	4.59	0.11	สูง
การรู้จักคุณค่าในตนเอง	4.67	0.13	สูง
รวม	4.59	0.10	สูง
ความต้องการมีอำนาจควบคุม			
ความรับผิดชอบ	4.37	0.15	สูง
ความเชื่อมั่นในตนเอง	4.45	0.19	สูง
รวม	4.41	0.17	สูง
ความต้องการเปิดเผยตนเอง			
ความไว้วางใจ	4.50	0.22	สูง
ความรักใคร่ผูกพัน	4.58	0.10	สูง
ความตระหนักรู้ในตนเอง	4.51	0.08	สูง
รวม	4.53	0.13	สูง

จากตารางที่ 37 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของกลุ่มทดลองจากชุมชนภูมิจีนภายหลังการทดลอง จากองค์ประกอบของระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

1. ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.10) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการเป็นพวกพ้องอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.07)
2. ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.41$, S.D.=0.17) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการมีอำนาจควบคุมอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}=4.37$, S.D.=0.15)

3. ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.53$, S.D.=0.13) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการเปิดเผยตนเองอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.22)

ตารางที่ 38 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการทดลองจากชุมชนภูฎีจีน

องค์ประกอบของระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย	คะแนนเฉลี่ย (N=23)		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
ความต้องการเป็นพวกพ้อง			
การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย	4.46	0.13	สูง
ทักษะการเข้าสังคม	4.51	0.14	สูง
การรู้จักคุณค่าในตนเอง	4.65	0.11	สูง
รวม	4.45	0.13	สูง
ความต้องการมีอำนาจควบคุม			
ความรับผิดชอบ	4.40	0.17	สูง
ความเชื่อมั่นในตนเอง	4.41	0.17	สูง
รวม	4.41	0.17	สูง
ความต้องการเปิดเผยตนเอง			
ความไว้วางใจ	4.50	0.21	สูง
ความรักใคร่ผูกพัน	4.60	0.09	สูง
ความตระหนักรู้ในตนเอง	4.53	0.08	สูง
รวม	4.53	0.13	สูง

จากตารางที่ 38 แสดงข้อมูลด้านระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของกลุ่มทดลองจากชุมชนภูฎีจีนภายหลังการทดลอง จากองค์ประกอบของระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลอง พบว่า

1. ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.45$, $S.D.=0.13$) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการเป็นพวกพ้องอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ($\bar{X}=4.46$, $S.D.=0.13$)

2. ด้านความต้องมีอำนาจควบคุม อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.41$, $S.D.=0.17$) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการมีอำนาจควบคุมอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}=4.46$, $S.D.=0.13$)

3. ด้านความต้องเปิดเผยตนเอง อยู่ในระดับที่สูง ($\bar{X}=4.53$, $S.D.=0.13$) ซึ่งจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านของความต้องการเปิดเผยตนเองอยู่ในระดับที่สูง และรองลงมา คือ คุณลักษณะด้านความไว้วางใจ ($\bar{X}=4.50$, $S.D.=0.21$)

การนำเสนอข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเพิ่มเติม จากชุมชนภูฏีจิ้นและชุมชนเกาะกลางพบว่า ผู้เรียนกลุ่มทดลองมีความต้องการให้จัดกิจกรรมเป็นประจำ โดยเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน ครอบครัวยมีส่วนร่วมในกิจกรรม คาดหวังว่ากิจกรรมในครั้งต่อไปจะมีรูปแบบและความหลากหลายในกิจกรรมมากขึ้น

บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล นำเสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
2. เพื่อศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ระยะที่ 2 การศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การประมวลความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป (Data analysis and conclusion) ประเด็นที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้พัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ผู้วิจัยนำเสนอการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประมวลองค์ความรู้สำหรับใช้พัฒนา กิจกรรม ประกอบด้วย

1) แนวคิดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อการพัฒนาความรู้และประสบการณ์โดยมุ่งสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตจากคำกล่าวที่ว่า “ *มนุษย์แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลาเพราะมนุษย์เรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคมในทุกขณะ* ” (World conference on adult education: UNESCO, 1986)

2) แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการทางสังคมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ประกอบด้วย

2.1) แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) ร่วมกับองค์ประกอบ การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Element of cooperative learning) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนิน ชีวิตประจำวัน 5 ประการ สำหรับพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ประกอบด้วย

- (1) การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

2.2) การพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) เชื่อมโยงกับกระบวนการ การพัฒนาแผนกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1	Plan	:	การวางแผน
ขั้นตอนที่ 2	Do	:	การปฏิบัติ
ขั้นตอนที่ 3	Check	:	การตรวจสอบ
ขั้นตอนที่ 4	Act	:	การพัฒนา

2.3) การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความ ร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

3) กิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะ (Art activities) การพัฒนากิจกรรมศิลปะบนฐานแนวคิดของ John M.Eger (2011) กล่าวว่า “ ศิลปะเสมือนสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลผ่านการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษย์ชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพ ” เนื้อหาสอดคล้องด้านจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

4) การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย (Interpersonal relationships) บนฐานแนวคิดของ (Schutz, 1998) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์เป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันบนความต้องการพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ ที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

จากการประมวลความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยผู้วิจัยนำเสนอการแสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ไว้ดังนี้

ตารางที่ 39 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	ตัวชี้วัดคุณลักษณะ
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง	การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม	ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง	ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง

จากตารางที่ 39 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self-esteem)

2. องค์ประกอบด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)

3. องค์ประกอบด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Truth)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness)

จากการประมวลความรู้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ผู้วิจัยนำเสนอการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ไว้ดังนี้

ตารางที่ 40 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	กิจกรรมที่สอดคล้อง
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง	สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ปันดิน
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย นิทรรศการศิลปะ

เครื่องมือชุดที่ 1 แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

จากตารางที่ 40 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยบนปรัชญาและแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทุกช่วงวัยมีบทบาทต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตการปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ที่มุ่งเน้นถึงการทำงานร่วมกันโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยด้วยระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ภายใต้บริบทของสังคมไทยที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้าใจของประชากรในแต่ละช่วงวัยต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์อันเป็นพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน (Expected behavior) ที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสมกลมกลืนร่วมกันภายใต้บริบทสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

การจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างหลากหลายและทั่วถึงโดยเฉพาะสภาพการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเท่าเทียมกันด้านการศึกษา โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละช่วงวัย กลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่แต่ละคนนั้นมีลักษณะที่เฉพาะ (Unique) ทั้งนี้จากประสบการณ์มนุษย์เป็นผลผลิตในช่วงชีวิตที่ผ่านมาโดยสภาวะความเป็นผู้ใหญ่เป็นส่วนหนึ่งกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuing process) จุดมุ่งหมายการจัดกิจกรรมทางการศึกษาควรตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัยที่มุ่งสอดแทรกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ร่วมกัน อันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

“ Art is the universal language, and that we can open windows for all to see that we are ” จากคำกล่าวของ John M. Eger (2011) ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษย์ชาติดูภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายในเชิงที่สร้างสรรค์ สาระสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกสาขาที่มีมนต์ศรัทธาร่วมกันผ่านการแสดงออก (Expression) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) รวมถึงการยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมกันในกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ร่วมกันและการ

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้นล้วนส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสนปฏิสังสรรค์ทางสังคมร่วมกัน กล่าวคือ ศิลปะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดเอกภาพ(Unity) ประหนึ่งการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ความสมานฉันท์ทั้งในระดับประเทศชาติ สังคม ชุมชนและครอบครัว ศิลปะเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจที่แสดงออกต่อความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างสรรค์ศิลปะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน เสริมสร้างความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะส่งผลให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง ศิลปะเป็นสื่อในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาสแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์เสมือนเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมศิลปะนั้นเอื้อให้เกิดเอกภาพ (Unity) ขึ้นภายใต้บริบทสังคมที่มีความหลากหลาย

ระยะที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การวิจัยในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Designs) แบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลภายหลังจากการทดลอง (The single group post-test only design)

เครื่องมือชุดที่ 2 คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

การเก็บข้อมูลระหว่างการทดลอง โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือชุดที่ 2 คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) ร่วมกับการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มโดยพิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งได้พัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ ประกอบด้วย

1) การพึ่งพาและการเกื้อกูลกัน (Positive interdependence) คือ ลักษณะการจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการสร้างความรู้สึกพึ่งพากันเชิงบวกให้เกิดขึ้นในกลุ่ม ผู้เรียนควรตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มกระบวนการทำงานเพื่อสามารถบรรลุตามเป้าหมาย โดยการกำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกลุ่มมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ดังนั้น สมาชิกแต่ละคนต้องรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนและช่วยเหลือสมาชิกกลุ่ม โดยสมาชิกภายในกลุ่มทุกคนต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนมีเป้าหมายการเรียนรู้จากการมอบหมายและบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน (Face-to-face promotive interaction) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อซักถาม และข้อคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ความไว้วางใจอันเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ร่วมกันและให้กำลังใจกันในการทำงานหรือการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายในกลุ่ม

3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ (Individual accountability and personal responsibility) สมาชิกภายในกลุ่มการเรียนรู้แสดงบทบาทและหน้าที่ต่อความรับผิดชอบต่อภารกิจกรร่วมกันหรือปฏิบัติงานร่วมกันตามที่ได้รับมอบหมาย โดยสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เรียนตามศักยภาพการประเมินผลงานเป็นรายกลุ่มและบุคคล

4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน (Interpersonal relationships skill) การพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างบุคคล ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญหลายประการเช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการปรับตัวทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล ทักษะการประสานความร่วมมือ การสร้างความไว้วางใจเปิดเผยตนเอง เรียนรู้ถึงลักษณะพฤติกรรมที่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผลล้วนส่งผลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม (Group processing) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มถึงการพิจารณาตรวจสอบข้อมูล จากการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่มการประเมินกระบวนการทำงานจากการประเมินพฤติกรรมของสมาชิกผ่านการจัดบันทึกเพื่อการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของกลุ่ม

โดยผู้วิจัยนำเสนอการออกแบบวิธีการและเครื่องมือการประเมินผลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย ไว้ดังนี้

ตารางที่ 41 การออกแบบวิธีการและเครื่องมือประเมินผล

วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การประเมิน
1) การสังเกต 2) การจัดบันทึก	แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย	องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ Brown & Ciuffetelli Parker (2009) และ Siltala (2010) 1) การฟังและเกื้อกูลกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

จากตารางที่ 41 แสดงการออกแบบและวิธีการใช้เครื่องมือสำหรับประเมินผลจากแบบสังเกต พฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการจดบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานการเรียนรู้แบบร่วมมือ Brown & Ciuffetelli Parker (2009) และ Siltala (2010)

เครื่องมือชุดที่ 3 คือ แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

สำหรับการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการทดลอง (Post-test) คือ แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยใช้วัดระดับพฤติกรรมที่แสดงออกด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยโดยผู้วิจัยนำเสนอตารางแสดงองค์ประกอบสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ดังนี้

ตารางที่ 42 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	ตัวชี้วัด
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง	การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม	ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง	ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง

จากตารางที่ 42 แสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดสัมพันธระหว่างบุคคล (Fundamental Interpersonal Relationships Orientation Behavior) (Schutz, 1998) ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) คือแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จำนวน 40 ข้อ ใช้วัดระดับพฤติกรรมที่แสดงออกด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมได้แปลมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลโดยปรับข้อความให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย รวมถึงได้นำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้

สรุปผลการวิจัย

ระยะที่ 1 การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การนำเสนอแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีเนื้อหาสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยและกลุ่มเป้าหมายที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย

ตารางที่ 43 แสดงความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	กิจกรรมที่สอดคล้อง
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง	สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ปันดิน
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย นิทรรศการศิลปะ

ระยะที่ 2 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

จากการทดลองการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ดำเนินการวิจัยใน 2 พื้นที่ ภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างทางด้านถิ่นฐานอาศัยของประชากร คือ ชุมชนเกาะกลาง เขตคลองเตย และภายใต้บริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม คือ ชุมชนกุฎีจีน เขตธนบุรี โดยในแต่ละพื้นที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Designs) แบบทดลองกลุ่มเดียว ศึกษาถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในช่วงระยะเวลาการทดลองกิจกรรมและวัดผลภายหลังจากการทดลอง (The single group post-test only design)

1. ผลการเก็บข้อมูลระหว่างการทดลอง

จากการเก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรม โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือชุดที่ 2 คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจาก การบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งได้พัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน

1.1 การนำเสนอข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย โดยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แสดงข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้เรียนกลุ่มทดลอง (ชุมชนเกาะกลาง) ทั้งหมด 20 คน โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน เพศหญิง 11 คน โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 36-59 ปี กลุ่มประชากรวัยรุ่นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 13-17 ปี, กลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี และกลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 2 คน โดยสามารถสรุปถึงภาพรวมของผู้เรียนกลุ่มทดลองในชุมชนเกาะกลาง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนเกาะกลางส่วนใหญ่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้เรียนกลุ่มทดลอง (ชุมชนกุฎีจีน) ทั้งหมด 23 คน โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน เพศหญิง 14 คน โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 10 คน รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี จำนวน 5 คน กลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี และกลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 70-79 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 1 คน โดยสามารถสรุปถึงภาพรวมของผู้เรียนกลุ่มทดลองในชุมชนกุฎีจีน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนกุฎีจีนส่วนใหญ่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี

ส่วนที่ 2 แสดงข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

การนำเสนอผลการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรมภายในชุมชนเกาะกลาง ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยให้ความร่วมมือต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากองค์ประกอบ การเรียนรู้แบบร่วมมือ ผู้เรียนต่างวัยมีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันโดยมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกัน ผู้เรียนมีการตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัยและการวิเคราะห์กระบวนการทำงานกลุ่มในระดับที่สูงและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่ปรากฏระหว่างการดำเนินกิจกรรม พบว่า

1) ด้านการพึงพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

2) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนพบว่า ค่าเฉลี่ยของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับที่ต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

3) ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความไว้วางใจโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

4) ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการเปิดเผยตนเองของผู้เรียนต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

5) ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านจากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการสะท้อนความคิดเห็นโดยผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ จากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

การนำเสนอผลการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรมภายในชุมชนภูฎิน ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยให้ความร่วมมือต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผู้เรียนต่างวัยมีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันโดยมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกัน ผู้เรียนมีการตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัยและการวิเคราะห์กระบวนการทำงานกลุ่มในระดับที่สูงและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่ปรากฏระหว่างการดำเนินกิจกรรม พบว่า

1) ด้านการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน

2) ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนพบว่า ค่าเฉลี่ยของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับที่ต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน

3) ด้านการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความไว้วางใจโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

4) ด้านการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการเปิดเผยตนเองของผู้เรียนต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน

5) ด้านการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านจากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านการสะท้อนความคิดเห็นโดยผู้เรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพในระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ จากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

จากการนำเสนอผลการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรมภายใน 2 พื้นที่ ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า จากการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมของ 2 พื้นที่ มีความสอดคล้องกันในคุณลักษณะทุกด้านขององค์ประกอบเรียนรู้แบบร่วมมือในระดับที่ดี โดยค้นพบว่า จากการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยใน 2 พื้นที่ มีระดับที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มทดลองจากชุมชนภูผาเงินแสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในระดับที่สูงกว่าคุณลักษณะขององค์ประกอบเรียนรู้แบบร่วมมือในทุกด้านของชุมชนเกาะกลาง

2. ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการทดลอง (Post-test)

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ (Post-test) ผู้วิจัยใช้แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองทำแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยภายหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับรายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

เครื่องมือชุดที่ 3 ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) คือแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ใช้วัดระดับพฤติกรรมที่แสดงออกด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยผู้ตอบเลือกระดับพฤติกรรมที่แสดงออกตามความคิดเห็นของตน แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลฉบับนี้ ผู้วิจัยได้แปลมาจากแบบวัดสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Fundamental Interpersonal Relationships Orientation Behavior) ของ Schutz (1998) โดยปรับข้อความให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย รวมถึงได้นำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้

2.1 การนำเสนอข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

การนำเสนอข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย โดยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แสดงข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้เรียนกลุ่มทดลอง (ชุมชนเกาะกลาง) ทั้งหมด 20 คน โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน เพศหญิง 11 คน โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 45 รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 36-59 ปี กลุ่มประชากรวัยรุ่นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 13-17 ปี, กลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี และกลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 2 คน โดยสามารถสรุปถึงภาพรวมของผู้เรียนกลุ่มทดลองในชุมชนเกาะกลาง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนเกาะกลางส่วนใหญ่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้เรียนกลุ่มทดลอง (ชุมชนกุฎีจีน) ทั้งหมด 23 คน โดยจำแนกตามเพศและช่วงอายุ พบว่า กลุ่มประชากรเป็นเพศชาย 9 คน เพศหญิง 14 คน โดยกลุ่มประชากรวัยเด็กที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ 10 คน รองลงมาคือกลุ่มประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 18-35 ปี จำนวน 5 คน กลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนต้นที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 60-69 ปี และกลุ่มประชากรวัยผู้สูงอายุตอนกลางที่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 70-79 ปี มีจำนวนน้อยที่สุดคือ จำนวน 1 คน โดยสามารถสรุปถึงภาพรวมของผู้เรียนกลุ่มทดลองในชุมชนกุฎีจีน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนกุฎีจีนส่วนใหญ่มีช่วงอายุเฉลี่ยระหว่าง 6-12 ปี

ส่วนที่ 2 แสดงข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

การนำเสนอข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยจากการทดลองจัดกิจกรรมในชุมชนเกาะกลาง ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า ภายหลังจากการทดลองกิจกรรมผู้เรียนกลุ่มทดลองมีระดับสัมพันธภาพในระดับที่สูงและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของผู้เรียนที่ปรากฏภายหลังการดำเนินกิจกรรม พบว่า

1) ด้านความต้องการเป็นพวกพ้องอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการเป็นพวกพ้อง พบว่า ค่าเฉลี่ยของการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเป็นพวกพ้อง

2) ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุมอยู่ในระดับที่สูง เมื่อจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการมีอำนาจควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของความรับผิดชอบมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการมีอำนาจควบคุม

3) ด้านความต้องการเปิดเผยตนเองอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการเปิดเผยตนเอง พบว่า ค่าเฉลี่ยของความไว้วางใจระหว่างผู้เรียนต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเปิดเผยตนเอง

การนำเสนอข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยจากการทดลองจัดกิจกรรมในชุมชนกุฎีจีน ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า ภายหลังจากการทดลองกิจกรรมผู้เรียนกลุ่มทดลองมีระดับสัมพันธภาพในระดับที่สูงและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่ปรากฏภายหลังการดำเนินกิจกรรม พบว่า

1) ด้านความต้องการเป็นพวกพ้องอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการเป็นพวกพ้อง พบว่า ค่าเฉลี่ยของการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเป็นพวกพ้อง

2) ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุมอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการมีอำนาจควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของความรับผิดชอบมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการมีอำนาจควบคุม

3) ด้านความต้องการเปิดเผยตนเองอยู่ในระดับที่สูง เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการเปิดเผยตนเอง พบว่า ค่าเฉลี่ยของความไว้วางใจระหว่างผู้เรียนต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเปิดเผยตนเอง

การนำเสนอข้อมูลจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรมภายใน 2 พื้นที่ พบว่า ภายหลังจากการทดลองกิจกรรมผู้เรียนกลุ่มทดลองมีระดับสัมพันธภาพในระดับที่สูงและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่ปรากฏภายหลังการดำเนินกิจกรรม ระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมของ 2 พื้นที่ มีความสอดคล้องกันในคุณลักษณะทุกด้านขององค์ประกอบการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Schutz, 1998) พบว่า ระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยใน 2 พื้นที่ มีระดับที่แตกต่างกัน คือ ภายหลังจากทดลองกิจกรรมกลุ่มทดลองจากชุมชนกุฎีจีนมีวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในระดับที่สูงกว่าในคุณลักษณะทุกด้านจากองค์ประกอบการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของชุมชนเกาะกลาง โดยสรุปภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรมภายใน 2 พื้นที่ พบว่า ความแตกต่างระหว่างวัยนั้นไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ร่วมกัน จากความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย การเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางสังคม การพึ่งพาอาศัยกันที่มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์และความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะของการประมวลประสบการณ์จากชีวิตประจำวันเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลายระหว่างช่วงวัยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

การอภิปรายผลจากการพัฒนา กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรมในภาพรวมทั้ง 2 พื้นที่ พบว่า การพัฒนา กิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) มีเนื้อหาที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 2) ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้
- 3) มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
- 4) การสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ
- 5) การสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
- 6) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ไปสู่การค้นพบคำตอบร่วมกัน
- 7) การเตรียมความพร้อมจากความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 8) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มจากการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกัน

การเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะจากคำกล่าวที่ว่า “ *Art is the universal language, and that we can open windows for all to see that we are* ” จากคำกล่าวของ John M. Eger (2011) ศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดุจภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายในเชิงที่สร้างสรรค์สาระสำคัญของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกสาขาที่มีมนต์เสน่ห์ร่วมกันผ่านการแสดงออก (Expression) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) รวมถึงการยอมรับและเข้าใจในความแตกต่างของบุคคล การสร้างสรรค์ศิลปะร่วมกันในกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ผู้สร้างสรรค์งานศิลปะได้เรียนรู้จากการอยู่ร่วมกันรู้จักการช่วยเหลือแบ่งปัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนั้นล้วนส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสปฏิสังสรรค์ทางสังคมร่วมกัน กล่าวคือ ศิลปะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดเอกภาพ (Unity) ประหนึ่งการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ความสามัคคีทั้งในระดับประเทศชาติ สังคม ชุมชนและครอบครัว ศิลปะเป็นสื่อกลางในการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางด้านจิตใจที่แสดงออกต่อความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจและอารมณ์ การสร้างสรรค์ศิลปะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เสริมสร้างความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะส่งผลให้เกิดความตระหนักถึง

คุณค่าในตนเอง ศิลปะเป็นสื่อในการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลมีโอกาสแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์เสมือนเป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมที่มีต่อการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมศิลปะนั้นเอื้อให้เกิดเอกภาพ (Unity) ขึ้นภายใต้บริบทสังคมที่มีความหลากหลาย

การพัฒนากิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational learning programme : ILP) สำหรับพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยบนฐานแนวคิดของการจัดการศึกษาตลอดชีวิตตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตามลักษณะอันพึงประสงค์ที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัยที่มุ่งสอดแทรกการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน อันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

การอภิปรายผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) การอภิปรายผลระหว่างการดำเนินกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 2) การอภิปรายผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การอภิปรายผลระหว่างการดำเนินกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การอภิปรายผลระหว่างการดำเนินกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล จากการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในภาพรวมจากการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยให้ความร่วมมือต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ ผู้เรียนต่างวัยมีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันโดยมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันผู้เรียนมีการตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัย และการวิเคราะห์กระบวนการทำงานกลุ่มเป็นอย่างดีและเมื่อสรุปจากคุณลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่ปรากฏระหว่างการดำเนินกิจกรรม พบว่า

1) ผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยมีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันเมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัย พบว่า ค่าเฉลี่ยของการแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียน โดยจากการสังเกตพบว่า การพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มตามช่วงวัยเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมโดยให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม การเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มแนวนิยมแบบบุคลิกภาพ รวมถึงจากความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา และความมุ่งหวังในชีวิต โดยกล่าวได้ว่า การคบเพื่อนสมาชิกร่วมวัยเป็นพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กซึ่งมีความแตกต่างกับการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ดีกว่าผู้เรียนกลุ่มช่วงวัยเด็กเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวโดยมีเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่จึงแสดงออกได้ราบรื่นกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็ก ดังนั้น อุปสรรคที่พบจากการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยนั้นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ความแตกต่างทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคม โดยผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน Erikson's (1950) ยังพบว่า การอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายใต้ชุมชนกฎจิ้นที่มีบริบททางชุมชนที่เก่าแก่อันประกอบด้วยความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางด้านพฤติกรรม เนื่องด้วยระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติในลักษณะของครอบครัวขยายนั้นส่งผลต่อการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนในรูปแบบความสัมพันธ์และผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกรุ่นต่างๆ ในสังคม ระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานต่อการทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของสมาชิกให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้นล้วนส่งผลต่อการปรับตัวเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for inclusion) ตามแนวคิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) ความสามารถในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อการพัฒนาและดำรงซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนเองและผู้อื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเป็นพวกพ้องขึ้นภายในกลุ่ม การแสดงออกถึงความร่วมมือในการเรียนรู้ด้วยการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยในระดับที่ดีกว่าการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายใต้ชุมชนเกาะกลางที่มีบริบททางชุมชนที่แตกต่างกันทางด้านภูมิหลังถิ่นฐานอาศัย เนื่องด้วยระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติในลักษณะของครอบครัวเดี่ยวซึ่งส่งผลต่อการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนในรูปแบบความสัมพันธ์และผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกรุ่นต่างๆ ในสังคม เพราะฉะนั้น ภูมิหลังทางบริบทของชุมชนนั้นมีผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน ดังนั้น ลักษณะการจัดกลุ่มการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการส่งเสริมความรู้สึกพึ่งพากันเชิงบวกให้เกิดขึ้นในกลุ่มควรตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่ม กระบวนการทำงานเพื่อสามารถบรรลุตามเป้าหมาย การกำหนดบทบาทของสมาชิกกลุ่มที่มีต่อความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกลุ่มมีความสัมพันธ์ร่วมกัน การตอบสนองต่อความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่รวมถึงการกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนมีเป้าหมายการเรียนรู้จากการมอบหมายและบทบาท

หน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันควรส่งเสริมให้เกิดการประสานความร่วมมือของกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยจากการจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจผ่านความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นของกลุ่มจากการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (Group goals) นั่นคือ การยอมรับในผลของการกระทำร่วมกันภายในกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับที่ รัตติกาล เจนจิต (2548) ศึกษาวิจัยเรื่องของเล่นพื้นฐานในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดดอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย การพัฒนาของเล่นพื้นบ้านร่วมกับการละเล่นพื้นบ้านบ้านป่าแดดเป็นสื่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชนมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันโดยปราศจากช่องว่างระหว่างวัยของเล่นพื้นบ้านร่วมกับการละเล่นพื้นบ้านทำหน้าที่เป็นสื่อในการเชื่อมโยงให้คนสองวัยทำกิจกรรมร่วมกันและเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสมาชิกในชุมชน จากการศึกษาพบว่า การทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัยวัยนั้นส่งผลต่อทัศนคติที่ดีของกลุ่มเด็กที่มีต่อผู้สูงอายุซึ่งมีทิศทางเดียวกับ Lowenfeld and Brittain (1987) ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมวัยหรือบุคคลต่างวัย การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้สูงอายุกับผู้ร่วมวัยหรือบุคคลต่างวัยเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์อันเต็มไปด้วยไมตรีจิตเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม

2) ผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ค้นพบว่า ค่าเฉลี่ยของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนกลุ่มช่วงวัยเด็กขาดอิสระในการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย โดยจากการสังเกตพบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยของกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยนี้มีการติดต่อสื่อสารกันเฉพาะกลุ่มโดยเฉพาะผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กนั้นเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มโดยเลือกเข้ากลุ่มร่วมกับเพื่อนสมาชิกที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกันเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของเด็กในช่วงวัยนี้ให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม และเนื่องด้วยค่านิยมทางสังคมที่ส่งผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน ค่านิยมต่อตัวบุคคล ความคาดหวังของกลุ่มในสังคมซึ่งยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีมีคุณค่าควรแก่การนำเสนอเป็นแนวทางในการปฏิบัติอันเป็นกรอบแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อสภาพแวดล้อม จากค่านิยมที่ปลูกฝังจากสำนวนไทยโบราณว่า ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน วัฒนธรรมแห่งการแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโสด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิโดยแสดงถึงความเชื่อว่าคุณาวุโสเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยประสบการณ์ ค่านิยมนั้นมีอิทธิพลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลล้วนส่งผลต่อการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กซึ่งขาดอิสระในการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งในส่วนของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยนั้นเป็นการแสดงออกที่เปิดเผยตนเองต่อบุคคลรอบข้าง เสมือนการสร้างความสำเร็จร่วมกันผสานความแตกต่างเข้าไว้ร่วมกันสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อซักถามและข้อคิดเห็น

ร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ความไว้วางใจอันเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายในกลุ่มทั้งนี้การสร้างความสำเร็จจากการเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะการติดต่อสื่อสารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดย สมพร สุทัศนีย์ (2551) กล่าวว่า มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีจิตใจรับรู้ถึงอารมณ์สามารถแสดงออกถึงพฤติกรรมผ่านการติดต่อประสานความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลและ ศิริวรรณบุศย์ (2541) กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจ เพื่อโน้มนำให้บุคคลมีส่วนร่วมขณะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกับ อรุณ รักธรรม (2527) กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์ โดยกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การปฏิบัติงานในองค์การถึงแม้ว่าผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีความสามารถสูงแต่หากบุคลากรนั้นขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จย่อมเป็นไปได้ยาก สามารถอธิบายเพิ่มเติมว่า มนุษย์สัมพันธ์ เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยการเสริมสร้างสัมพันธ์ต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์นั้นต้องอาศัยความรักและความเข้าใจล้วนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ร่วมกัน โดย ทิศนา ขัมมณี (2545) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์ว่าผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นอย่างราบรื่น ไม่เป็นอุปสรรคปัญหาดังนั้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้มาซึ่งความรักใคร่เมตตา ด้วยเหตุนี้ความรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์จึงมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันต่อการดำรงชีวิตประจำวันเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลเกิดความเข้าใจในศิลปะและวิธีการเข้ากับบุคคลอื่นได้ดีและจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้เรียนนั้นเสมือนตำราที่มีชีวิต ประสบการณ์ของผู้เรียน คือ แหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสอดคล้องกับที่ Piaget (1960) มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์ความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะการประมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย การเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย เพื่อนำไปสู่การสร้างความสำเร็จร่วมกันซึ่งสอดคล้องกับที่ ลิขิต ธีรเวคิน (2553) กล่าวว่า “ ความแตกต่างย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสังคม ” หากทุกสรรพสิ่งบนโลกล้วนเหมือนกัน ทุกอย่างล้วนเป็นอุดมคติที่มีความสมบูรณ์เพียงพร้อมปราศจากความแตกต่างในสรรพสิ่งที่ปรากฏ คงมีความหมายเพียงแค่มลทินอันไร้ชีวา หากแต่ในมวลมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพศ ช่วงวัยศาสนาและวัฒนธรรม ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งเป็นเหตุปกติ ทว่าหากการหลอมรวมความแตกต่างเหล่านั้นไว้ร่วมกันอันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์แล้ว นั่นคือ พลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อมวลมนุษย์และสังคมให้พัฒนาต่อเนื่องสืบไปซึ่งแสดงให้เห็นว่าความมุ่งส่งเสริมการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนที่แตกต่างระหว่างช่วงวัยรวมถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกันอันนำไปสู่การเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่น ผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยจากประสบการณ์ของผู้เรียนที่หลากหลายเพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันที่ตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสานกลมกลืนร่วมกันอย่างราบรื่น

3) ผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยมีการตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกันเมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในแต่ด้านของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ พบว่า ค่าเฉลี่ยของ

ความไว้วางใจในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มในระดับที่ต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของ การตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการ ตัดสินใจที่ตอบสนองต่อความรับผิดชอบในส่วนรวมน้อยในระดับที่น้อยตามวุฒิภาวะ คุณวุฒิ และ วิทยุติ เนื่องด้วยทักษะชีวิตของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กยังมีน้อยเมื่อเทียบกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัย ผู้ใหญ่เนื่องด้วยประสบการณ์ที่แตกต่างกันนั้นส่งผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของกลุ่มผู้เรียน ความไว้วางใจ เป็นรากฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย การสร้างความร่วมมือกันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลต่างวัยบนพื้นฐาน ความคาดหวังต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว สมาชิกภายในกลุ่มการเรียนรู้ แสดงบทบาทและหน้าที่ต่อความรับผิดชอบต่อการทำกิจกรรมร่วมกันหรือปฏิบัติงานร่วมกันตามที่ได้ รับมอบหมาย โดยสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือและสนับสนุนผู้เรียนตามศักยภาพการประเมินผลงานเป็น รายกลุ่มและบุคคล จากแนวคิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) ความต้องการมี อำนาจควบคุม (Interpersonal need for control) การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อ ภาพลักษณ์กับบทบาทที่เหมาะสมต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณา บุคคลแบบองค์รวมตามแนวคิดการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ(Schutz, 1998) มนุษย์ นั้นมีความแตกต่างกัน (Individual differences) การแสดงพฤติกรรมสะท้อนถึงความต้องการทาง พฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจ (Motivation) มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพ ต่อความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อันประกอบด้วย ความต้องการเป็นพวกพ้อง(Inclusion) ความ ต้องการที่จะได้รับการยอมรับและการยกย่องจากผู้อื่น และนอกจากนั้นยังต้องการเป็นที่รักของบุคคล อื่น (Affection) ขณะเดียวกันมนุษย์มีความต้องการมีอำนาจเหนือผู้อื่น หรือความต้องการมีอำนาจ ควบคุม (Control) มนุษย์มีความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่น (Openness) จากที่กล่าวมาเป็น ลักษณะของมนุษย์ที่แสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมนุษย์มีรูปแบบ หรือลักษณะเฉพาะต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสำหรับปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนในกลุ่ม ช่วงวัยผู้ใหญ่เน้นแสดงออกเชิงพฤติกรรมได้เหมาะสมกว่าจากประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกันล้วน ส่งผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) สถาบันทางสังคมช่วยขัดเกลาหรือถ่ายทอดความรู้ระเบียบแบบแผนทางสังคมให้แก่สมาชิก ผ่าน กระบวนการทางสังคม ซึ่งวุฒิภาวะสามารถส่งเสริมได้จากการเพาะบ่มจากการแสดงบทบาทเป็น ต้นแบบที่เหมาะสม (Role model) โดยผู้ใหญ่สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลรอบข้าง จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พฤติกรรมสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเป็นการแสดงออกเชิง พฤติกรรมที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในเมื่อครั้งเยาว์วัยจากพื้นฐานชีวิตของมนุษย์ความสัมพันธ์ใน ชีวิตมนุษย์มีส่วนเกี่ยวข้องในครอบครัวแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของมนุษย์เริ่มต้นจากพื้นฐาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว ผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กมีพัฒนาการทางสังคมและนำไปสู่การพัฒนาการ ในด้านอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรม ราชกุมารี เรื่อง “ ตัวมเตี้ยมเลี้ยงเตาะเตาะ ” กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทยที่

ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในบทบาทเป็นผู้อบรมการถ่ายทอดทางสังคมด้านคุณธรรมค่านิยมความดีงามทางวัฒนธรรมไทยแก่เด็กปฐมวัยผ่านการเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจบทบาทที่สำคัญในชุมชนต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก รูปแบบการสอนเพื่อการถ่ายทอดค่านิยมความเชื่อวัฒนธรรมไทยแก่เด็กปฐมวัยอย่างมีคุณภาพ เพราะฉะนั้น การจัดกลุ่มผู้เรียนแบบคละช่วงวัย รวมถึงการศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยที่เกิดขึ้นตามวิถีทางธรรมชาติ

4) ผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยมีการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนเมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในแต่ละด้านของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน พบว่า ค่าเฉลี่ยของการเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน โดยจากการสังเกตพบว่า ยังพบอุปสรรคจากการติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยรวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กโดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวเนื่องกันด้วยระบบการเคารพต่อผู้อาวุโส การเคารพต่อผู้ใหญ่ นั่นคือ ผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กขาดอิสระในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย ไม่กล้าแสดงออกผ่านการสะท้อนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุแต่จะเป็นไปในลักษณะของการรับฟังความคิดเห็นเป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมและค่านิยมที่ถูกบ่มเพาะและปลูกฝังตั้งแต่ในอดีต จากภาพรวมที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมีลักษณะที่สอดคล้องกับการพึ่งพาอาศัยและเกี่ยวเนื่องกันระหว่างผู้เรียนซึ่งเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มตามช่วงวัยเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของเด็กในช่วงวัยนี้จะให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมโดยให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม การเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มแนวนิยมแบบบุคลิกภาพ รวมถึงจากความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา และความมุ่งมั่นในชีวิต โดยกล่าวได้ว่าการคบเพื่อนสมาชิกร่วมวัยเป็นพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กซึ่งมีความแตกต่างกับการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ดีกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวโดยมีเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่จึงแสดงออกได้ราบรื่นกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็ก ดังนั้น อุปสรรคที่พบจากการพึ่งพาอาศัยและเกี่ยวเนื่องกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยนั้นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ความแตกต่างทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคมโดยผู้เรียนช่วงวัยเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริคสัน Erikson's (1950) จากแนวคิดการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) ความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for openness) การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นผ่านการสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย เป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเองการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เกิดจากความเข้าใจในตนเองและเพื่อนสมาชิกต่างวัยจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถการแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของตนต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย

จากความตระหนักรู้ในตนเอง การดำรงซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงการสร้างควมไว้วางใจอันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างควมเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย เป็นลักษณะของมนุษย์ที่แสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมนุษย์มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสำหรับปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างบุคคล ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญหลายประการเช่น ทักษะการติดต่อสื่อสาร ทักษะการปรับตัวทางสังคม ทักษะการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลทักษะการประสานความร่วมมือ การจัดประสบการณ์ทางสังคมมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางบุคลิกภาพของผู้เรียนจากการแสดงออกถึงลักษณะพฤติกรรมการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผลล้วนส่งผลต่อการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมสร้างความร่วมมือนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา เพื่อสร้างความไว้วางใจในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นสอดคล้องต่อการเปิดเผยตนเองแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้เรียน การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและตอบสนองต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับที่วีระพงษ์ กังวานนวกุล (2548) ได้เสนอแนวทางการจัดตั้งโครงการฟื้นฟูของเล่นพื้นบ้าน ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในเวลาต่อมา การนำวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นของเล่นที่มีรูปแบบง่าย ๆ การมีส่วนร่วมในการละเล่นของเด็กได้เติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย ช่วยสานความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญา รวมทั้งความรักและความอบอุ่นให้กับเด็กของเล่นพื้นบ้านเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีคุณค่าต่อความผูกพันระหว่างผู้สูงอายุกับบุตรหลานผ่านของเล่นและการละเล่นที่ร้อยใจไปสู่ใจร้อยความรักความผูกพันของครอบครัว โดยที่กล่าวมานั้นเป็นลักษณะทางกายภาพต่อการจัดสภาพแวดล้อม นอกจากนี้แล้ว การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพ โดยทั่วไปการเรียนการสอนมีองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องกัน 4 ประการคือ ครูผู้สอน ผู้เรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัย โดยครูผู้สอนเป็นจุดเริ่มต้นของการเสริมสร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นเป็นกันเอง จากที่กล่าวมานั้นสอดคล้องกับ ทิศนา แคมมณี (2545) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของมนุษย์สัมพันธ์ว่าผู้ที่มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นอย่างราบรื่นไม่เป็นอุปสรรคปัญหาดังนั้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้คุณได้มาซึ่งความรักใคร่เอ็นดูและด้วยเหตุนี้ความรู้ด้านมนุษย์สัมพันธ์จึงมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันต่อการดำรงชีวิตประจำวันเป็นวิธีการที่ช่วยให้คุณเกิดความเข้าใจในศิลปะและวิธีการเข้ากับบุคคลอื่นได้ดี มนุษย์สัมพันธ์นั้นมีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลช่วยจรรโลงบุคคลและกลุ่มไปในทิศทางเดียวกันมนุษย์สัมพันธ์เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตสอดคล้องกับพุทธสุภาษิตที่ว่า “ วิชาสปรมาญาติ ” คือ ความเป็นกันเองก่อให้เกิดความรู้สึกเสมือนญาติในเรือนตน มนุษย์สัมพันธ์มีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสถาบันทางสังคมซึ่งส่งผลให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นยอมรับในความแตกต่างของบุคคลบนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

5) จากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านจากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม พบว่า การสะท้อนความคิดเห็นระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยมีค่าเฉลี่ยในระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ จากการวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม จากการสังเกตพบว่า ยังพบอุปสรรคจากการติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยรวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กโดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่เกื้อกูลกัน ความอาวุโส รวมถึงเรื่องค่านิยมที่มีต่อการแสดงความเคารพผู้ใหญ่ นั่นคือผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กขาดอิสระในการแสดงออกผ่านการสะท้อนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่และผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้สูงอายุแต่จะเป็นไปในลักษณะของการรับฟังความคิดเห็นเป็นส่วนมาก จากภาพรวมที่กล่าวมานั้นมีลักษณะที่สอดคล้องกับองค์ประกอบความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยแต่ละด้าน การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มถึงการพิจารณาตรวจสอบข้อมูลจากการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือของสมาชิกภายในกลุ่มการประเมินกระบวนการทำงานจากการประเมินพฤติกรรมของสมาชิกผ่านการจดบันทึกเพื่อการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของกลุ่ม เมื่อพิจารณาจากแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) การรวมกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยจำเป็นต้องอาศัยหลักพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามลำดับขั้น ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการเป็นพวกพ้อง ความต้องการมีอำนาจควบคุมความต้องการเปิดเผยตนเอง ตามลำดับ แต่เมื่อกลุ่มสิ้นสุดลงความต้องการที่ถดถอยกลับไปสู่การเปิดเผยตนเอง การมีอำนาจควบคุม และการเป็นพวกพ้องกันตามลำดับ การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและดำรงไว้ซึ่งมิตรภาพความกลมกลืนกันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ดังนั้นการสร้างควมไว้วางใจในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นสอดคล้องต่อการเปิดเผยตนเองแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ผ่านการอภิปรายแลกเปลี่ยนข้อซักถาม และข้อคิดเห็นร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและดำรงไว้ซึ่งมิตรภาพความกลมกลืนกันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ความไว้วางใจอันเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ร่วมกันและให้กำลังใจกันในการทำงานหรือการเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายในกลุ่มทั้งนี้การสร้างควมเข้าใจจากการเรียนรู้ร่วมกันต้องอาศัยทักษะการติดต่อสื่อสารเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งสอดคล้องกับที่ วรรณลักษณ์ เมียนเกิด (2549) ศึกษาวิจัยเรื่องค่านิยมความคาดหวังของผู้สูงอายุและพหุวัย จากการศึกษาวิจัยพบว่า การส่งเสริมให้ผู้สูงอายมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัว โดยกิจกรรมที่มีบุตร บิดามารดา และสมาชิกในครอบครัวร่วมกันเป็นการสร้างความรักใคร่ผูกพันของสมาชิกในครอบครัว เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งมิตรภาพที่ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและตอบสนองต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน

ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลในภาพรวมของการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียน โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลในเชิงเปรียบเทียบผู้เรียนกลุ่มทดลองจากความแตกต่างภายใต้บริบทของชุมชน 2 ชุมชน พบว่าจากการศึกษาผลการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนกุฎีจีน เมื่อสรุปจากตัวชี้วัดคุณลักษณะทุกด้านขององค์ประกอบความร่วมมือของผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนกุฎีจีนแสดงออกถึงพฤติกรรมความร่วมมือในระดับที่ดี มีการพึงพาอาศัยและเกื้อกูลกันโดยมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันผู้เรียนมีการตอบสนองต่อความรับผิดชอบร่วมกันรวมถึงมีการพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัยในระดับที่ดี จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า เมื่อได้ศึกษาในรายละเอียดเพิ่มเติมจากบริบทของชุมชนกุฎีจีนนั้นเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ ประกอบด้วยความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่อุปสรรคในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชน ในขณะที่เดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนเกาะกลางสรุปจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านขององค์ประกอบความร่วมมือของผู้เรียนกลุ่มทดลองจากการศึกษาผลการสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลองในภาพรวมทั้ง 2 ชุมชน มีแสดงออกเชิงพฤติกรรมด้านความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในระดับที่ดีและมีความสอดคล้องต่อกัน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจากตัวชี้วัดคุณลักษณะในทุกด้านจากองค์ประกอบความร่วมมือของผู้เรียนกลุ่มทดลองชุมชนเกาะกลาง พบว่า การอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายใต้ชุมชนกุฎีจีนที่มีบริบททางชุมชนที่เก่าแก่อันประกอบด้วยความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางด้านพหุวัฒนธรรม เนื่องด้วยระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติในลักษณะของครอบครัวขยายนั้นส่งผลต่อการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนในรูปแบบความสัมพันธ์และผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกรุ่นต่างๆ ในสังคม ระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นสถาบันขั้นพื้นฐานต่อการทำหน้าที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของสมาชิกให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้นล้วนส่งผลต่อการปรับตัวเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งสอดคล้องต่อความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for inclusion) ตามแนวคิดการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ(Schutz, 1998) ความสามารถในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อการพัฒนาและดำรงซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนเองและผู้อื่นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเป็นพวกพ้องขึ้นภายในกลุ่ม การแสดงออกถึงความร่วมมือในการเรียนรู้ด้วยการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยในระดับที่ดีว่าการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายใต้ชุมชนเกาะกลางที่มีบริบททางชุมชนที่แตกต่างกันทางด้านภูมิหลังถิ่นฐานอาศัย เนื่องด้วยระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติในลักษณะของครอบครัวเดี่ยว มีลักษณะการดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนในรูปแบบความสัมพันธ์และผูกพันร่วมกันระหว่างสมาชิกรุ่นต่างๆ ในสังคม เพราะฉะนั้น ภูมิหลังทางบริบทของชุมชนนั้นมีผลต่อการแสดงเชิงพฤติกรรมต่อความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชนซึ่งมีความหลากหลายทางด้านประชากร ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สภาพบริบททางสังคมนั้นเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของมนุษย์ ความแตกต่างภายใต้บริบททางสังคมส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมความร่วมมือและนอกจากนี้แล้ว ระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมนั้นส่งผลต่อการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของมนุษย์ รวมถึงการสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วน

หนึ่งของกลุ่มเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้แก่กลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย โดยสรุปได้ว่าจากการทดลองกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะในภาพรวม พบว่า กิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยนั้นช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย เสริมสร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัยจากการใช้ความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัยในระดับที่ดีอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในทุกช่วงวัยด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูลการเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างวัยสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยของบุคคลในสังคมซึ่งเป็นประโยชน์ที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตร่วมกันสู่การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน

การอภิปรายผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

เมื่อนำผลจากการทดลองจัดกิจกรรมมาวิเคราะห์สรุปในภาพรวม พบว่า กิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลในกิจกรรมศิลปะสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย พบว่า ระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของกลุ่มทดลองจากชุมชนเกาะกลางและชุมชนภูฎิจีนภายหลังการทดลอง จากองค์ประกอบของระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลอง จำแนกตามตัวชี้วัดคุณลักษณะ ไว้ดังนี้

1) ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการเป็นพวกพ้อง พบว่า ค่าเฉลี่ยของการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเป็นพวกพ้อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนยังขาดอิสระในการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย อุปสรรคจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย นั่นคือ ผู้เรียนในช่วงวัยเด็กขาดอิสระในการแสดงออกผ่านการสะท้อนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับกลุ่มผู้เรียนกลุ่มผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุแต่จะเป็นไปในลักษณะของการรับฟังความคิดเห็นเป็นส่วนมากซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมและค่านิยมที่ถูกบ่มเพาะและปลูกฝังตั้งแต่ในอดีต โดยผู้เรียนในช่วงวัยเด็กจะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับสมาชิกในช่วงวัยเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากผู้เรียนวัยใหญ่นั้นสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยได้อย่างราบรื่นจากบทบาทและสถานภาพทางสังคมของผู้เรียนช่วงวัยผู้ใหญ่ จากแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) ซึ่งมนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงสัมพันธภาพต่อความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for inclusion) ระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยในการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อการพัฒนาและดำรงซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนเองและบุคคลรอบข้างจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันเป็นพวกพ้องขึ้นภายในกลุ่ม โดยภาพรวมที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า ความไว้วางใจในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นสอดคล้องต่อการเปิดเผยตนเองแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้เรียน การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและตอบสนองต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียน ซึ่ง

สอดคล้องกับ ทฤษฎีพื้นฐานสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Fundamental interpersonal relationships orientations) โดย Schutz (1998) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธภาพของบุคคล มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่เชื่อมโยงสัมพันธภาพต่อความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเพราะฉะนั้นการจัดกิจกรรมโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การดำเนินกิจกรรมร่วมกันภายในกลุ่มเป็นสื่อในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและบุคคลที่มีความต่างวัยและเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสมาชิกในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลต่างวัยช่วยสานสัมพันธ์และเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัยจากการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวโดยมุ่งเน้นความต่อเนื่องเชื่อมโยงเป็นวงจรของทุกช่วงวัย

2) ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม เมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความต้องการมีอำนาจควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของการตอบสนองต่อความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการมีอำนาจควบคุม โดยการแสดงออกต่อความรับผิดชอบในส่วนรวมของผู้เรียนช่วงวัยเด็กมีระดับต่ำตามระดับของวุฒิภาวะ การพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มตามช่วงวัยเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กให้ความสำคัญต่อสัมพันธภาพในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมโดยให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม การเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มแนวนิยมแบบบุคลิกภาพ รวมถึงจากความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา และความมุ่งหวังในชีวิต โดยกล่าวได้ว่า การคบเพื่อนสมาชิกร่วมวัยเป็นพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กซึ่งมีความแตกต่างกับการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้เรียนกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ดีกว่าผู้เรียนกลุ่มช่วงวัยเด็กเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวโดยมีเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่จึงแสดงออกได้ราบรื่นกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็ก ดังนั้น อุปสรรคที่พบจากการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยนั้นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ความแตกต่างทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคม โดยผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน Erikson's (1950) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ผ่านการอบรมทางสังคมซึ่งวุฒิภาวะสามารถส่งเสริมได้จากการเพาะบ่มโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยโดยผู้ใหญ่สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ในแต่ละคนนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวเอง ทั้งนี้เพราะว่า มนุษย์นั้นเป็นผลผลิตของชีวิตที่ผ่านมานอกจากนั้นแล้วสภาวะผู้ใหญ่ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มนุษย์เรียนรู้ต่อการปรับตัวเพื่อสามารถอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นปกติสุขตามแนวคิดสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงสัมพันธภาพที่มีต่อความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for control) ระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยในลักษณะการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสภาพลักษณะกับบทบาทที่เหมาะสมต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่นอัน

เกิดจากการสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและการสร้างความไว้วางใจจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันภายในกลุ่ม โดยทฤษฎีพื้นฐานสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Fundamental interpersonal relationships orientations) Schutz (1998) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธ์ภาพของบุคคล มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ภาพต่อความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนำไปสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางกาย วาจา และใจ เพื่อโน้มนำให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ ความรู้สึกใกล้ชิดเกิดแรงจูงใจในการร่วมมือร่วมใจบรรลุถึงเป้าหมายอันพึงประสงค์อย่างราบรื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ช่วยลดความขัดแย้งด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยมุ่งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การติดต่อสื่อสารที่ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการสร้างแรงจูงใจของบุคคลโดยมีเป้าหมายสร้างความตระหนักแก่บุคคลในสังคมต่อการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เพราะฉะนั้น การจัดกลุ่มผู้เรียนแบบละช่วงวัย รวมถึงการศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาที่ตอบสนองต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัยตามวิถีทางธรรมชาติให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม

3) ด้านความต้องการเปิดเผยตนเองเมื่อพิจารณาจากตัวชี้วัดคุณลักษณะแต่ละด้านของความ ต้องการมีอำนาจควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มมีระดับต่ำกว่าตัวชี้วัดคุณลักษณะด้านอื่นๆ ของความต้องการเปิดเผยตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนมีความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มน้อย การพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มตามช่วงวัยเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมโดยให้ความสำคัญต่อกลุ่มทางสังคม การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่จึงแสดงออกได้ราบรื่นกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็ก ดังนั้น อุปสรรคที่พบจากการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยนั้นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ความแตกต่างทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคม โดยผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริคสัน Erikson's (1950) พบอุปสรรคจากการติดต่อสื่อสารระหว่างเพื่อนสมาชิกต่างวัยรวมถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กโดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยที่เกื้อกูลกันด้วยระบบการเคารพต่อผู้อาวุโส การเคารพต่อผู้ใหญ่ นั่นคือ ผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กขาดอิสระในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย ไม่กล้าแสดงออกผ่านการสะท้อนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุแต่จะเป็นไปในลักษณะของการรับฟังความคิดเห็นเป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นไปตามวัฒนธรรมและค่านิยมที่ถูกบ่มเพาะและปลูกฝังตั้งแต่ในอดีต จากภาพรวมที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนมีลักษณะที่สอดคล้องกับการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนซึ่งเป็นไปในลักษณะของการอิงกลุ่มตามช่วงวัยเนื่องด้วยพัฒนาการทางสังคมของเด็กในช่วงวัยนี้จะให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพในช่วงวัยเดียวกันโดยแสวงหากลุ่มเพื่อนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันด้านของบุคลิกภาพสังคมโดยให้ความสำคัญ

ต่อกลุ่มทางสังคม การเลือกเป็นสมาชิกของกลุ่มแนวนิยมแบบบุคลิกภาพ รวมถึงจากความสนใจ ค่านิยม สติปัญญา และความมุ่งหวังในชีวิต โดยกล่าวได้ว่า การคบเพื่อนสมาชิกร่วมวัยเป็นพฤติกรรมทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กซึ่งมีความแตกต่างกับการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างได้ดีกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็กเนื่องจากเป็นช่วงวัยที่เริ่มใช้ชีวิตครอบครัวโดยมีเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมของผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยผู้ใหญ่จึงแสดงออกได้ราบรื่นกว่าผู้เรียนในกลุ่มช่วงวัยเด็ก ดังนั้นอุปสรรคที่พบจากการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัยนั้นเนื่องด้วยลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ความแตกต่างทางด้านกายภาพ อารมณ์ และสังคมโดยผู้เรียนช่วงวัยเด็กนั้นมีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มเพื่อนร่วมวัยซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติตามทฤษฎีความสัมพันธ์ทางบุคลิกภาพของอีริกสัน Erikson's (1950) จากแนวความคิดเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลของ (Schutz, 1998) ความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for openness) การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อความต้องการเปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นผ่านการสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย เป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเองการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เกิดจากความเข้าใจในตนเองและเพื่อนสมาชิกต่างวัยจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สามารถการแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของตนต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยจากความตระหนักรู้ในตนเอง การดำรงซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ รวมถึงการสร้างควมไว้วางใจอันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างควมเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย เป็นลักษณะของมนุษย์ที่แสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมนุษย์มีรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะต่อการมีปฏิสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงสำหรับปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะทางสังคมผ่านการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างบุคคล การเสริมสร้างลักษณะด้านความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองซึ่งการละเลยพฤติกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นมีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการปรับพฤติกรรมของกลุ่มผู้เรียนร่วมกับการมุ่งเน้นถึงเนื้อหาของกิจกรรมที่สอดคล้องต่อการใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลต่างวัย การรักษาระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและดำรงไว้ซึ่งมิตรภาพความกลมกลืนกันเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม โดยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์ร่วมกัน ต้องอาศัยหลักพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามลำดับขั้น ประกอบด้วย ความต้องการเป็นพวกพ้อง ความต้องการมีอำนาจควบคุม และความต้องการเปิดเผยตนเอง ตามลำดับเมื่อกลุ่มสิ้นสุดลงความต้องการที่ถดถอยกลับไปสู่การเปิดเผยตนเอง การมีอำนาจควบคุมและการเป็นพวกพ้องกันตามลำดับจากแนวคิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Schutz, 1998) ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม การมีปฏิสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมทางสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลซึ่งสะท้อนความต้องการด้านสัมพันธ์ภาพของบุคคลอันนำไปสู่การยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยเพื่อเติมเต็มช่องว่างให้แก่กันของคนต่างวัย

ข้อค้นพบจากการทดลองจัดกิจกรรมในภาพรวมทั้ง 2 พื้นที่ พบว่า การพัฒนากิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน ประกอบด้วย

- 1) มีเนื้อหาที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 2) ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้
- 3) มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
- 4) การสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ
- 5) การสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
- 6) กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ไปสู่การค้นพบคำตอบร่วมกัน
- 7) การเตรียมความพร้อมจากความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
- 8) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มจากการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกัน

การพัฒนา กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยใน กิจกรรมศิลปะสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย สอดคล้องตามพระราช ดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2538) ตรัสว่า “ สังคมใดก็ตามถ้ามีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ด้วยความมุ่งดีเจริญต่อกัน สังคมนั้นย่อมเต็มไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุขน่าอยู่ ” เนื่องด้วยมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมมีชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่มดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยเกี่ยวพันด้วย ระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐาน ของสมาชิกในสังคมต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกช่วงวัยภายใต้บริบทของสังคมไทยที่สอดคล้อง กับสภาพสังคมในปัจจุบันต่อลักษณะโครงสร้างทางประชากรแบบพหุวัย การเตรียมความพร้อมเพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัยที่มุ่งเน้นการ เสริมสร้างความเข้าใจของประชากรในแต่ละช่วงวัยต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมที่ตอบสนองต่อ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตสามารถใช้ชีวิตผสมกลมกลืนร่วมกันภายใต้บริบทสังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่างราบรื่น ร่วมกับการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ผ่านวงจร PDCA Deming (1993) การพัฒนางจรสามารถตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมรวมถึงการศึกษา ผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้และสามารถนำผลที่ได้จาก การตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาขึ้น โดยนำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่ กระบวนการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้อง ต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย โดยนำเสนอผ่านการเชื่อมโยงร่วมกับศาสตร์และศิลป์ในการสอนผู้ใหญ่ซึ่งสอดคล้องต่อธรรมชาติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย ไว้ดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การจัดสภาพการณ์ทางกายภาพให้สอดคล้องต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นถึงการปฏิสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ตัวอย่างเช่น หากต้องการให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันโดยเสรีแล้ว ควรจัดกลุ่มให้เป็นวงกลมหรือผู้เรียนควรถอนเก้าอี้มาวางเป็นวงกลมเพื่อเอื้อต่อการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน ขณะเดียวกันผู้สอนควรปรับเปลี่ยนบทบาทสู่ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มผู้เรียน เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ บรรยากาศแห่งมิตรภาพ การจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในกลุ่มผู้เรียนเพื่อสร้างความเป็นกันเองขึ้นในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์จากการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความผูกพันทางอารมณ์ต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคม

2. การวิเคราะห์ผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยและเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน รวมถึงการศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยที่เกิดขึ้นตามวิถีทางธรรมชาติ การศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย สามารถควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

3. การวางแผนร่วมกัน โดยพิจารณาถึงความสำคัญกับเนื้อหาและกิจกรรมในการเรียนรู้ (Learning Content and Activities) ที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย การวางแผนการดำเนินงานระหว่างผู้เรียนต่างวัยต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย เป็นการกำหนดทิศทางไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย การจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือร่วมใจผ่านความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกัน จากการกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นของกลุ่มจากการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน (Group goals) นั่นคือ การยอมรับในผลของการกระทำร่วมกันภายในกลุ่ม

4. การนำประสบการณ์การเรียนรู้มาใช้ในการเรียนการสอน “ *If Education is Life, then Life is Education* ” ประสบการณ์ของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยนั้นคือตำราที่มีชีวิต ประสบการณ์ของผู้เรียนคือแหล่งความรู้ที่มีคุณค่า การเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัย ความสำคัญของการนำประสบการณ์มาเป็นเทคนิคในการเรียนการสอน ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นแหล่ง

ทรัพยากรที่ทรงคุณค่าต่อการเรียนรู้ โดยผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ในแต่ละคนนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวเอง ทั้งนี้เพราะว่า มนุษย์นั้นเป็นผลผลิตของชีวิตที่ผ่านมา นอกจากนั้นแล้วสถานะผู้ใหญ่ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยนั้นเป็นการแสดงออกที่เปิดเผยตนเองต่อบุคคลรอบข้างเสมือนการสร้างความสำเร็จร่วมกัน ผสานความแตกต่างเข้าไว้ร่วมกันสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย และจากประสบการณ์ที่แตกต่างกันของผู้เรียนนั้นเสมือนตำราที่มีชีวิต ประสบการณ์ของผู้เรียน คือ แหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสอดคล้องกับที่ Piaget (1960) มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์ความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะการประมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย การเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อนำมาใช้ให้สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยการเชื่อมโยงประสบการณ์ความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนซึ่งมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะการประมวลประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสู่กระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย

5 การประเมินผลการเรียนรู้ โดยใช้การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับการสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

6 เวลาในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความพร้อมในการเรียนรู้ของกลุ่มผู้เรียนที่มีผลต่อบทบาทและสถานภาพทางสังคมของกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลาย รวมถึง ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายของช่วงวัยนั้นจำเป็นต้องสร้างความรู้ไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มควรมุ่งเน้นถึงความสำคัญของระยะเวลาควบคู่กับการขับเคลื่อนกระบวนการละลายพฤติกรรมและการนำเนื้อหาที่สอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลต่างวัยอันนำไปสู่การเปิดเผยตนเองแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยซึ่งเป็นผลสะท้อนถึงความรู้สึกรับรู้และเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัยเพื่อนำไปสู่การเติมเต็มช่องว่างระหว่างวัย

7. การจัดกลุ่มผู้เรียนแบบคละช่วงวัย ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ร่วมกันควรคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มผู้เรียนที่มีความหลากหลายในแต่ละช่วงวัยรวมถึงการศึกษาลักษณะเฉพาะของมนุษย์แต่ละช่วงวัย (Selfhood) ตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตมนุษย์ (Lifespan human development) การศึกษาพัฒนาการต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในมิติต่างๆ บนปรัชญาพื้นฐานทางจิตวิทยาที่สอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ต่อการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงวัยที่เกิดขึ้นตามวิถีทางธรรมชาติ การศึกษาพัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัย สามารถ

ควบคุมพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ของรูปแบบการใช้ชีวิตที่เชื่อมโยงกันระหว่างบุคคลรอบข้างจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

8 แนวทางการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ การจัดการเรียนรู้ควรยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะในการแสวงหาความรู้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปฏิบัติ (Active learning) เป็นรูปแบบการสอนที่ใช้ได้กับผู้เรียนทุกระดับทั้งการเรียนรู้แบบรายบุคคลและแบบรายกลุ่มที่มุ่งเน้นถึงความสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์และความต่อเนื่องในการสร้างองค์ความรู้ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนการถ่ายโยงประสบการณ์มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้อันเป็นลักษณะของการประมวลประสบการณ์จากชีวิตประจำวันเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่มีความหลากหลายร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือว่าเป็นวิธีที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับชีวิตรวมถึงทักษะทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสมต่อการจัดการศึกษาร่วมกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

9 การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เชื่อมโยงผ่านประสบการณ์จากการคิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group dynamic) เป็นวิทยาการจัดการศึกษาโดยใช้หลักการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อผู้เรียนร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Basic elements of cooperative learning) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยพัฒนาผู้เรียนการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน จากกรณีศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้ศิลปะเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมนี้ด้วยศิลปะเป็นสื่อกลางที่เชื่อมโยงบุคคลการสื่อความหมายร่วมกันของมนุษยชาติดูภาษาสากลเชื่อมโยงสู่ความเป็นเอกภาพมีความหมายในเชิงที่สร้างสรรค์ จากคำกล่าวที่ว่า “ *Art is the universal language, and that we can open windows for all to see that we are* ” ศิลปะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดเอกภาพ (Unity) ประหนึ่งการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของมนุษย์ในสังคม

10 การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ (Learning environment) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้รวมทั้งสอดคล้องต่อบรรยากาศแห่งสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนรวมถึงการสร้างแรงจูงใจจากการปฏิบัติงานร่วมกัน การจัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในกลุ่มผู้เรียนโดยมุ่งพัฒนาความสัมพันธ์จากการแสดงออกเชิงพฤติกรรมที่เหมาะสมเพื่อโน้มนำไปสู่ความผูกพันทางอารมณ์ต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคมเพื่อสร้างความไว้วางใจ (Trust) และการให้เกียรติผู้เรียน (Respect) การยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม รวมถึงบรรยากาศแห่งความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัยเพื่อโน้มนำไปสู่ความผูกพันทางอารมณ์ต่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ดีต่อการสร้างสถาบันทางสังคม ควรมุ่งเสริมสร้างลักษณะด้านความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มซึ่งจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้มีข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มผู้เรียนกลุ่ม

ทดลอง ซึ่งการละลายพฤติกรรมเพื่อสร้างความคุ้นเคยและไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มนั้นมีความจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการปรับพฤติกรรมของกลุ่มผู้เรียนร่วมกับการมุ่งเน้นถึงเนื้อหาของกิจกรรมที่สอดคล้องต่อการใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยเพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นถึงการใช้ความร่วมมือในกิจกรรมศิลปะระหว่างบุคคลต่างวัย โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรมุ่งเน้นถึงความสำคัญของระยะเวลาในการจัดกิจกรรม การละลายพฤติกรรมนั้นต้องอาศัยระยะเวลาและกระบวนการที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อการสร้างความไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มอันนำไปสู่การเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย สำหรับรูปแบบการนำเสนอกระบวนการกลุ่มกับการรวมกลุ่มทางสังคมที่มีลักษณะครอบคลุมถึงการจัดกิจกรรมสนทนาการ สโมสรร ค่ายพักแรม โดยนำหลักการจัดประสบการณ์ให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกันโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมศิลปะและดนตรี กิจกรรมทัศนศึกษา กิจกรรมค่าย กิจกรรมอาสา กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญต่างๆ สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสภาพแวดล้อมและสังคม ควรมุ่งเน้นถึงการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของผู้เรียน กระบวนการทำงานของกลุ่มสามารถช่วยเสริมสร้างเจตคติและพฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มความเข้าใจเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความสัมพันธ์ในรูปแบบของการดำรงชีวิตนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกช่วงชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและเหมาะสมตามช่วงวัย ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งการเกื้อกูล การหลอมรวมความแตกต่างของมวลมนุษย์เข้าไว้ร่วมกันปรากฏซึ่งความหลากหลายทางศักยภาพของมนุษย์สู่การพัฒนาทุนทางสังคมเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์สู่สังคมคุณภาพ

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญแยกตามสาขาวิชา

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรัรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา

อาจารย์ประจำ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาน์ โกวิทยา

อาจารย์ประจำ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล

อาจารย์ประจำ ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

อาจารย์ประจำ สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ

อาจารย์ ดร.โสมฉาย บุญญานันต์

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร.อินทิรา พรหมพันธุ์

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี และนาฏศิลป์ศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือชุดที่ 1 แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน
3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน

เครื่องมือชุดที่ 2 แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน
3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน

เครื่องมือชุดที่ 3 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพจำนวน 6 ท่าน ประกอบด้วย

1. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 3 ท่าน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน
3. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะ จำนวน 2 ท่าน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือชุดที่ 1 แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC)

ตารางแสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	ตัวชี้วัด
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง	การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม	ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง	ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง

การแสดงองค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย

1) องค์ประกอบด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self-esteem)

2) องค์ประกอบด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self-confidence)

3. องค์ประกอบด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness) ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Truth)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness)

ตารางความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

องค์ประกอบด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล	กิจกรรมที่สอดคล้อง
1. ความต้องการเป็นพวกพ้อง การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย ทักษะการเข้าสังคม การรู้จักคุณค่าในตนเอง	สามเหลี่ยมสัมพันธ์ ปันดิน
2. ความต้องการมีอำนาจควบคุม ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม ศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์
3. ความต้องการเปิดเผยตนเอง ความไว้วางใจ ความรักใคร่ผูกพัน ความตระหนักรู้ในตนเอง	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย นิทรรศการศิลปะ

การแสดงตารางความสอดคล้องระหว่างแผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal relationship) ของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย

สำหรับการจัดกิจกรรมของกลุ่มทดลองประกอบด้วยหัวข้อสาระการเรียนรู้ คือ

สาระการเรียนรู้ที่ 1 ความต้องการเป็นพวกพ้อง ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมสามเหลี่ยมสัมพันธ์
2. กิจกรรมป็นดิน

สาระการเรียนรู้ที่ 2 ความต้องการมีอำนาจควบคุม ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม
2. กิจกรรมศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์

สาระการเรียนรู้ที่ 3 ความต้องการเปิดเผยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) : กิจกรรมสะท้อนมุมมองแห่งตน
2. กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) : กิจกรรมสะท้อนมุมมองต่างวัย
3. นิทรรศการศิลปะ

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล แยกตามสาระการเรียนรู้ ดังนี้

สาระการเรียนรู้ที่ 1 ความต้องการเป็นพวกพ้อง

กิจกรรม	ค่า IOC	20-KR
สามเหลี่ยมสัมพันธ์	1	0.6903
ป็นดิน	1	0.6853

สาระการเรียนรู้ที่ 2 ความต้องการมีอำนาจควบคุม

กิจกรรม	ค่า IOC	20-KR
แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม	1	0.6773
กำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน	1	0.6858

สาระการเรียนรู้ที่ 3 ความต้องการเปิดเผยตนเอง

กิจกรรม	ค่า IOC	20-KR
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน	1	0.6724
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย	1	0.6887
นิทรรศการศิลป์	1	0.6244

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล

กิจกรรม	ค่า IOC	20-KR
สามเหลี่ยมสัมพันธ์	1	0.6903
ป็นดิน	1	0.6853
แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม	1	0.6773
กำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน	1	0.6858
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน	1	0.6724
ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย	1	0.6887
นิทรรศการศิลป์	1	0.6244
รวม	1	0.6748

จากตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ ดังนั้นสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้ทั้งหมด สำหรับค่าความเชื่อมั่น (KR-20) มีค่าเท่ากับ 0.6748 ซึ่งถือว่าแผนการจัดกิจกรรมที่พัฒนาสำหรับการวิจัยในครั้งนี้มีความน่าเชื่อถือในระดับที่สูง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือชุดที่ 2 แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

การตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity)

ตารางการออกแบบวิธีการและเครื่องมือประเมินผล

วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	เกณฑ์การประเมิน
1) การสังเกต 2) การจดบันทึก	แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย	องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ Brown & Ciuffetelli Parker (2009) และ Siltala (2010) 1) การฟังและเกื้อกูลกัน 2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน 3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ 4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน 5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

การเก็บข้อมูลระหว่างการดำเนินกิจกรรม โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือชุดที่ 2 คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจาก การบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งได้พัฒนาองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Brown & Ciuffetelli Parker (2009) และ Siltala (2010) ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน 5 ประการ

ตารางแสดงข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบ
การเรียนรู้แบบร่วมมือ

องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ	ตัวชี้วัด
1. การฟังพหุอาศัยและเกื้อกูลกันผู้เรียน	การฟังพหุอาศัย การเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน การแบ่งปัน ความสามัคคี ความรักใคร่ผูกพัน
2. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน	การติดต่อสื่อสาร การติดต่อประสานงาน การปฏิสังสรรค์ทางสังคม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเสริมพลังอำนาจ
3. การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ	ความรับผิดชอบ ความไว้วางใจ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม การพัฒนาบุคลิกภาพ ความร่วมมือระหว่างสมาชิก
4. การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน	การปรับตัวทางสังคม การเปิดเผยตนเอง ความเชื่อมั่นในศักยภาพ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน การเห็นคุณค่าในตนเอง

ตารางแสดงข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบ
การเรียนรู้แบบร่วมมือ (ต่อ)

องค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ	ตัวชี้วัด
5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม	การมีส่วนร่วม การประสานความร่วมมือ การอภิปราย การสะท้อนความคิดเห็น การนำเสนอชิ้นงาน การสรุปบทเรียน

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคล
ต่างวัย

ข้อคำถาม	ค่า IOC
1	1
2	1
3	1
4	1
5	1
6	1
7	1
8	1
9	1
10	1

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย (ต่อ)

ข้อคำถาม	ค่า IOC
11	1
12	1
13	1
14	1
15	1
16	1
17	1
18	1
19	1
20	1
21	1

จากตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ ดังนั้นข้อคำถามทั้งหมดสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้ทั้งหมด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือชุดที่ 3 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

การตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of consistency : IOC) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ค่าความเชื่อมั่น KR-20 ของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson Method) เพื่อตรวจสอบความเที่ยง (Reliability)

ตารางแสดงข้อคำถามจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
1	ฉันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างอิสระ					
2	ฉันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
3	ฉันรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างตั้งใจ					
4	ฉันสื่อสารร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยถ้อยคำที่เหมาะสม					
5	ฉันติดต่อประสานงานร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างราบรื่น					
6	ฉันหยิบยื่นไมตรีจิตให้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
7	ฉันชอบพบปะกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
8	ฉันมีอิทธิพลที่ดีต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
9	ฉันเป็นมิตรกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
10	ฉันสื่อสารกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ					
11	ฉันภาคภูมิใจในศักยภาพแห่งตน					
12	ฉันกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์					
13	ฉันเคารพในความแตกต่างของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
14	ฉันได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งจากเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
15	ฉันตัดสินใจแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์รอบตัวโดยพิจารณาด้วยหลักของเหตุผลอย่างรอบคอบ					
16	ฉันรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
17	ฉันเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม					

ตารางแสดงข้อคำถามจากแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (ต่อ)

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
18	ฉันเคารพต่อกฎระเบียบและปฏิบัติตามกติกาข้อตกลงของกลุ่ม					
19	ฉันเป็นคนตรงต่อเวลา					
20	ฉันมีความมุ่งมั่นในการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
21	ฉันสามารถทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง					
22	ฉันปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดลอมใหม่ได้ดี					
23	ฉันมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
24	ฉันสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองเสมอ					
25	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
26	ฉันแบ่งปันประสบการณ์เรียนรู้แก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
27	ฉันสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม					
28	ฉันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ					
29	ฉันยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยของเพื่อนสมาชิก					
30	ฉันเชื่อมั่นและยอมรับในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
31	ฉันเอาใจใส่ต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเอื้ออาทร					
32	ฉันเคารพต่อเพื่อนสมาชิกที่อาวุโสอย่างน้อย					
33	ฉันให้กำลังใจแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
34	ฉันเป็นที่พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
35	ฉันกล้าขึ้นชมและร่วมยินดีต่อผลสำเร็จในกิจกรรมกลุ่ม					
36	ฉันตั้งใจปฏิบัติงานให้ลุล่วงตามเป้าหมายของกลุ่ม					
37	ฉันให้ความร่วมมือกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยขณะปฏิบัติงาน					
38	ฉันร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความสมัครใจ					
39	ฉันให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
40	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication in relationships)

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
1	ฉันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างอิสระ					
2	ฉันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
3	ฉันรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างตั้งใจ					
4	ฉันสื่อสารร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยถ้อยคำที่เหมาะสม					
5	ฉันติดต่อประสานงานร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างราบรื่น					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 1 การสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication in relationships)

ข้อคำถาม	ค่า IOC	20-KR
1	1	0.5903
2	1	0.6053
3	1	0.5801
4	1	0.6246
5	1	0.6268

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

	ข้อความคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
6	ฉันหยิบยื่นมิตรใจให้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
7	ฉันชอบพบปะกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
8	ฉันมีอัยยาศัยที่ดีต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
9	ฉันเป็นมิตรกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
10	ฉันสื่อสารกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 2 ทักษะการเข้าสังคม (Social skill)

ข้อความคำถาม	ค่า IOC	20-KR
6	0.8	0.5991
7	0.8	0.6261
8	0.8	0.6024
9	0.8	0.6104
10	0.8	0.6017

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self – esteem)

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
11	ฉันภาคภูมิใจในศักยภาพแห่งตน					
12	ฉันกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์					
13	ฉันเคารพในความแตกต่างของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
14	ฉันได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งจากเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
15	ฉันตัดสินใจแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์รอบตัวโดยพิจารณาด้วย หลักของเหตุผลอย่างรอบคอบ					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)

ตัวชี้วัดที่ 3 การรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self – esteem)

ข้อคำถาม	ค่า IOC	20-KR
11	1	0.6224
12	1	0.5864
13	1	0.6053
14	1	0.5881
15	0.8	0.6242

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control)

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

	ข้อความ	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
16	ฉันรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ที่ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
17	ฉันเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม					
18	ฉันเคารพต่อกฎระเบียบและปฏิบัติตามกติกาข้อตกลงกลุ่ม					
19	ฉันเป็นคนตรงต่อเวลา					
20	ฉันมีความมุ่งมั่นในการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control)

ตัวชี้วัดที่ 1 ความรับผิดชอบ (Responsibility)

ข้อความ	ค่า IOC	20-KR
16	1	0.6101
17	1	0.6498
18	1	0.6568
19	1	0.6556
20	1	0.6457

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – confident)

	ข้อความ	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
21	ฉันสามารถทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง					
22	ฉันปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ดี					
23	ฉันมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
24	ฉันสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองเสมอ					
25	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self – confident)

ข้อความ	ค่า IOC	20-KR
21	0.8	0.6568
22	0.8	0.6248
23	0.8	0.6603
24	0.8	0.6434
25	0.8	0.6424

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Trust)

	ข้อความ	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
26	ฉันแบ่งปันประสบการณ์เรียนรู้แก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
27	ฉันสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม					
28	ฉันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ					
29	ฉันยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยของเพื่อนสมาชิก					
30	ฉันเชื่อมั่นและยอมรับในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 1 ความไว้วางใจ (Trust)

ข้อความ	ค่า IOC	20-KR
26	1	0.5987
27	1	0.5874
28	1	0.6793
29	1	0.6742
30	1	0.6132

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้าง
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
31	ฉันเอาใจใส่ต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเอื้ออาทร					
32	ฉันเคารพต่อเพื่อนสมาชิกที่อาวุโสอย่างนอบน้อม					
33	ฉันให้กำลังใจแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
34	ฉันเป็นที่พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
35	ฉันกล้าชื่นชมและร่วมยินดีต่อผลสำเร็จในกิจกรรมกลุ่ม					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 2 ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

ข้อคำถาม	ค่า IOC	20-KR
31	1	0.6287
32	1	0.5987
33	1	0.6214
34	1	0.6219
35	0.8	0.6427

ตารางแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จากองค์ประกอบของการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness)

	ข้อความคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		5	4	3	2	1
36	ฉันตั้งใจปฏิบัติงานให้ลุล่วงตามเป้าหมายของกลุ่ม					
37	ฉันให้ความร่วมมือกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยขณะปฏิบัติงาน					
38	ฉันร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความสมัครใจ					
39	ฉันให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
40	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ด้านความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

ตัวชี้วัดที่ 3 ความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness)

ข้อความคำถาม	ค่า IOC	20-KR
35	0.8	0.6427
36	1	0.6264
37	1	0.5923
38	1	0.6043
39	1	0.5804
40	0.8	0.6134

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับ
สัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ข้อคำถาม	ค่า IOC	20-KR
1	1	0.5903
2	1	0.6053
3	1	0.5801
4	1	0.6246
5	1	0.6268
6	0.8	0.5991
7	0.8	0.6261
8	0.8	0.6024
9	0.8	0.6104
10	0.8	0.6017
11	1	0.6224
12	1	0.5864
13	1	0.6053
14	1	0.5881
15	0.8	0.6242
16	1	0.6101
17	1	0.6498
18	1	0.6568
19	1	0.6556
20	1	0.6457
21	0.8	0.6568
22	0.8	0.6248
23	0.8	0.6603

ตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และค่าความเชื่อมั่น (KR-20) แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย (ต่อ)

ข้อคำถาม	ค่า IOC	20-KR
24	0.8	0.6434
25	0.8	0.6424
26	1	0.5987
27	1	0.5874
28	1	0.6793
29	1	0.6742
30	1	0.6132
31	1	0.6287
32	1	0.5987
33	1	0.6214
34	1	0.6219
35	0.8	0.6427
36	1	0.6264
37	1	0.5923
38	1	0.6043
39	1	0.5804
40	0.8	0.6134

จากตารางแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ ดังนั้นข้อคำถามทั้งหมดสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือวิจัยได้ทั้งหมด สำหรับค่าความเชื่อมั่น (KR-20) มีค่าเท่ากับ 0.6205 ซึ่งถือว่าแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยฉบับนี้มีความน่าเชื่อถือในระดับที่สูง

แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

คำชี้แจง

1. แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้แปลมาจาก Schutz (1998) โดยปรับข้อคำถามให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยรวมถึงได้นำมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้

2. แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลฉบับนี้ใช้วัดระดับพฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยโดยผู้ตอบเลือกระดับพฤติกรรมตามความคิดเห็นของตน

3. แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยฉบับนี้ ประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสำหรับผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย

ส่วนที่ 2 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัย จำนวน 40 ข้อ โดยผู้ตอบเลือกคำตอบที่ตรงกับพฤติกรรมของตนเองมากที่สุดเพียงคำตอบเดียวใส่ตัวเลขที่หมายถึงคำตอบให้ตรงกับข้อคำถาม

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลจากการติดต่อสื่อสารเป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์อันเป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ซึ่งสะท้อนต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันต่อการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมบนความต้องการอันเป็นผลมาจากพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ที่ส่งผลมาจากการติดต่อสื่อสารผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลอันเป็นคุณลักษณะของการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ประกอบด้วย

1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลต่อการเข้าร่วมปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างสมาชิกต่างวัยเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย ทักษะการเข้าสังคม การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม

3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ อันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
--

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ 1. () ชาย 2. () หญิง

อายุ 1. () ช่วงอายุ 6-12 ปี 2. () ช่วงอายุ 13-17 ปี
 3. () ช่วงอายุ 18-35 ปี 4. () ช่วงอายุ 36-59 ปี
 5. () ช่วงอายุ 60-69 ปี 6. () ช่วงอายุ 70-79 ปี
 7. () ช่วงอายุ 80 ปีขึ้นไป

ส่วนที่ 2 แบบวัดระดับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

ตอนที่ 1 ความหมายของตัวเลขที่เป็นคำตอบ คือ

- 1 สำหรับข้อคำถามที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ตอบ น้อยที่สุด
- 2 สำหรับข้อคำถามที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ตอบ น้อย
- 3 สำหรับข้อคำถามที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ตอบ ปานกลาง
- 4 สำหรับข้อคำถามที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ตอบ มาก
- 5 สำหรับข้อคำถามที่ตรงกับพฤติกรรมของผู้ตอบ มากที่สุด

	ข้อคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		1	2	3	4	5
1	ฉันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างอิสระ					
2	ฉันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
3	ฉันรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างตั้งใจ					
4	ฉันสื่อสารร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยถ้อยคำที่เหมาะสม					
5	ฉันติดต่อประสานงานร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างราบรื่น					
6	ฉันหยิบยื่นไมตรีจิตให้กับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
7	ฉันชอบพบปะกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

	ข้อความคำถาม	ระดับสัมพันธภาพ				
		1	2	3	4	5
8	ฉันมีอิทธิพลที่ดีต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
9	ฉันเป็นมิตรกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
10	ฉันสื่อสารกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเหมาะสมตามกาลเทศะ					
11	ฉันภาคภูมิใจในศักยภาพแห่งตน					
12	ฉันกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์					
13	ฉันเคารพในความแตกต่างของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
14	ฉันได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งจากเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
15	ฉันตัดสินใจแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์รอบตัวโดยพิจารณาด้วยหลักของเหตุผลอย่างรอบคอบ					
16	ฉันรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
17	ฉันเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม					
18	ฉันเคารพต่อกฎระเบียบและปฏิบัติตามกติกาข้อตกลงกลุ่ม					
19	ฉันเป็นคนตรงต่อเวลา					
20	ฉันมีความมุ่งมั่นในการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
21	ฉันสามารถทำสิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง					
22	ฉันปรับตัวเข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมใหม่ได้ดี					
23	ฉันมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
24	ฉันสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเองเสมอ					
25	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
26	ฉันแบ่งปันประสบการณ์เรียนรู้แก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
27	ฉันสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม					
28	ฉันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ					
29	ฉันยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยของเพื่อนสมาชิก					
30	ฉันเชื่อมั่นและยอมรับในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

	ข้อความ	ระดับสัมพันธภาพ				
		1	2	3	4	5
31	ฉันเอาใจใส่ต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างเอื้ออาทร					
32	ฉันเคารพต่อเพื่อนสมาชิกที่อาวุโสอย่างนอบน้อม					
33	ฉันให้กำลังใจแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย					
34	ฉันเป็นที่พึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ					
35	ฉันกล่าวชื่นชมและร่วมยินดีต่อผลสำเร็จในกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					
36	ฉันตั้งใจปฏิบัติงานให้ลุล่วงตามเป้าหมายของกลุ่ม					
37	ฉันให้ความร่วมมือกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยขณะปฏิบัติงาน					
38	ฉันร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความสมัครใจ					
39	ฉันร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยจนบรรลุเป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม					
40	ฉันสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย					

ส่วนที่ 3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

นายวสุ สุกุรัตน์

(ผู้วิจัย)

แบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

คำชี้แจง

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบสังเกตพฤติกรรมความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในฉบับนี้ จากการนำองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของ Brown & Ciuffetelli Parker (2009) และ Siltala (2010) ประกอบด้วย

- (1) การฟังและการเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

แบบสังเกตพฤติกรรมการร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย

ผู้ประเมิน

วันที่

เดือน

พ.ศ.

กิจกรรม

1. การพึ่งพาคือและเกื้อกูลกันระหว่างผู้เรียนต่างวัย

	เกณฑ์คะแนน (3)	เกณฑ์คะแนน (2)	เกณฑ์คะแนน (1)	คะแนน
1) การพึ่งพาคือ	ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยสม่ำเสมอ	ผู้เรียนให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย (ต่างคนต่างงาน)	
2) การเกื้อกูลระหว่างผู้เรียน	ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความเอื้ออาทร	ผู้เรียนเป็นที่พึ่งพาคือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่สามารถเป็นที่พึ่งพาคือแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย	
3) การแบ่งปัน	การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยอย่างสม่ำเสมอ	การแบ่งปันข้อมูลร่วมกันระหว่างสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ไม่แบ่งปันข้อมูลระหว่างสมาชิกต่างวัย (ต่างคนต่างงาน)	
4) ความสามัคคี	ผู้เรียนมีความสามัคคีระหว่างปฏิบัติงานร่วมกัน	ผู้เรียนไม่มีความสามัคคีแต่สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้	ผู้เรียนไม่มีความสามัคคีไม่สามารถปฏิบัติงานร่วมกันได้	
5) ความรักใคร่ผูกพัน	ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยด้วยความอบอุ่น	ผู้เรียนเคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในบางครั้ง	ผู้เรียนไม่เคารพต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย	

2. การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียนต่างวัย

	เกณฑ์คะแนน (3)	เกณฑ์คะแนน (2)	เกณฑ์คะแนน (1)	คะแนน
1) การติดต่อสื่อสาร	ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันอย่างเป็นกันเอง	ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนพูดคุยและปรึกษากันน้อยมาก (ต่างคนต่างทำงาน)	
2) การติดต่อประสานงาน	การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่น	การติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยเป็นไปอย่างห่างเหิน	พบอุปสรรคในการติดต่อประสานงานกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
3) การปฏิสังสรรค์ทางสังคม	ความแตกต่างระหว่างวัยไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยดำเนินไปอย่างราบรื่น	ผู้เรียนพบอุปสรรคจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	ความแตกต่างระหว่างวัยเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
4) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์	ผู้เรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
5) การเสริมพลังอำนาจ	ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรม	ผู้เรียนสนับสนุนให้เพื่อนสมาชิกต่างวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนตัดสินใจด้วยตนเองไม่ข้องเกี่ยวกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยต่างทำงาน	

3. การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ

	เกณฑ์คะแนน (3)	เกณฑ์คะแนน (2)	เกณฑ์คะแนน (1)	คะแนน
1) ความรับผิดชอบ	ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น รับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่ได้รับ มอบหมาย	ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบในการ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	ผู้เรียนขาดความรับผิดชอบในการ ปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย	
2) ความไว้วางใจ	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	
3) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม	ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ เพื่อนสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับ เพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่ จำเป็น	ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตาม ลำพัง	
4) การพัฒนาบุคลิกภาพ	การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม ตามกาลเทศะอันควร	การแสดงภาพลักษณ์ที่เหมาะสม บางครั้ง	การแสดงภาพลักษณ์ที่ไม่เหมาะสม	
5) ความร่วมมือระหว่างสมาชิก	ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม กิจกรรม	ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม กิจกรรมบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ไม่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วม กิจกรรม	

4. การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัย

	เกณฑ์คะแนน (3)	เกณฑ์คะแนน (2)	เกณฑ์คะแนน (1)	คะแนน
1) การปรับตัวทางสังคม	ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับสมาชิกต่างวัยอย่างเป็นกันเอง	ผู้เรียนพบปะสังสรรค์กับสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่พบปะสังสรรค์กับสมาชิกต่างวัย (แยกกันเป็นกลุ่ม)	
2) การเปิดเผยตนเอง	ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยในทุกโอกาส	ผู้เรียนเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ผู้เรียนไม่เปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพ	ขอร่วมกิจกรรมผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองเพื่อนสมาชิกต่างวัยเสมอ	ขอร่วมกิจกรรมผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของเพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้ง	ขอเข้าร่วมกิจกรรมผู้เรียนไม่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
4) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนต่างวัย	เข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยอย่างราบรื่น	อยู่รวมกันเฉพาะกลุ่ม	ขอแยกตัวอยู่ตามลำพัง	
5) การเห็นคุณค่าในตนเอง	กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	แสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้งเท่าที่จำเป็น	ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น	

5. การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

	เกณฑ์คะแนน (3)	เกณฑ์คะแนน (2)	เกณฑ์คะแนน (1)	คะแนน
1) การมีส่วนร่วม	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัยในบางครั้ง	ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามลำพัง	
2) การประสานความร่วมมือ	ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนไม่ให้ความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกต่างวัย	
3) การอภิปราย	ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัยบางครั้ง	ผู้เรียนไม่ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนสมาชิกต่างวัย	
4) การสะท้อนความคิดเห็น	ร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นเห็นระหว่างสมาชิกต่างวัยในบรรยากาศแห่งมิตรภาพ	ร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกต่างวัยบ้างที่จำใจเป็น	ไม่ให้ความร่วมมือในการสะท้อนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกต่างวัย	
5) การนำเสนอชิ้นงาน	ใช้ภาษาที่เหมาะสมตามกาลเทศะในการนำเสนอชิ้นงาน	ใช้ภาษาที่เหมาะสมต่อการนำเสนอชิ้นงาน	พบข้อบกพร่องในการใช้ภาษา	
6) การสรุปบทเรียน	ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	ผู้เรียนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอนบ้างที่จำใจเป็น	ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้สอน	

**แผนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

คำชี้แจง

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผู้วิจัยพัฒนากิจกรรมจากการพัฒนาเรียนรู้แบบปฏิบัติโดยใช้ขั้นตอนการเรียนรู้ PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009 and Siltala, 2010) ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคมร่วมกับแนวคิดการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (Schutz, 1998) ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ดังนี้

สำหรับการจัดกิจกรรมของกลุ่มทดลองประกอบด้วยหัวข้อสาระการเรียนรู้ คือ

- สาระการเรียนรู้ที่ 1** ความต้องการเป็นพวกพ้อง (Interpersonal need for Inclusion)
สาระการเรียนรู้ที่ 2 ความต้องการมีอำนาจควบคุม (Interpersonal need for Control)
สาระการเรียนรู้ที่ 3 ความต้องการเปิดเผยตนเอง (Interpersonal need for Openness)

สาระการเรียนรู้ที่ 1 ความต้องการเป็นพวกพ้อง ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมสามเหลี่ยมสัมพันธ์
2. กิจกรรมปั้นดิน

สาระการเรียนรู้ที่ 2 ความต้องการมีอำนาจควบคุม ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนบางกอกน้อย
2. กิจกรรมศิลปะเพื่อมวลชน : กำแพงศิลป์

สาระการเรียนรู้ที่ 3 ความต้องการเปิดเผยตนเอง ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

1. กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) : กิจกรรมสะท้อนมุมมองแห่งตน
2. กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) : กิจกรรมสะท้อนมุมมองต่างวัย
3. นิทรรศการศิลปะ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย หมายถึง การจัดประสบการณ์เรียนรู้จากการพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียน บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติร่วมกับองค์ประกอบการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างวัยที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม และการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายของช่วงวัย

บุคคลต่างวัย หมายถึง กลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายของช่วงวัย ประกอบด้วย กลุ่มประชากร 3 รุ่นที่อาศัยอยู่ร่วมกันภายในครอบครัวหรือสังคม สำหรับการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนประชากรเข้ากลุ่มทดลอง กำหนดเกณฑ์จากประชากรโดยแบ่งออกเป็นกลุ่มเยาวชนมีคุณลักษณะที่ครอบคลุมจากประชากรวัยเด็กตอนกลางถึงวัยรุ่น มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 9-24 ปี กลุ่มผู้ใหญ่มีคุณลักษณะที่ครอบคลุมประชากรวัยผู้ใหญ่ตอนต้นถึงวัยผู้ใหญ่ตอนปลาย มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 25-60 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุมีคุณลักษณะที่ครอบคลุมตั้งแต่ประชากรวัยผู้สูงอายุ มีอายุเฉลี่ยตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

กิจกรรมศิลปะ หมายถึง การจัดประสบการณ์ทางสุนทรีย์จากการพัฒนาการกิจกรรมศิลปะ บนฐานแนวคิดการพัฒนาการเรียนรู้แบบปฏิบัติที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพจากการเรียนรู้แบบกลุ่มสัมพันธ์ โดยมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมดังนี้ คือ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และเทคนิคสื่อผสม

สัมพันธภาพระหว่างบุคคล หมายถึง การแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลจากการติดต่อสื่อสารเป็นพฤติกรรมทางสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์อันเป็นผลให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ซึ่งสะท้อนต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกันต่อการดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมบนความต้องการอันเป็นผลมาจากพื้นฐานความผูกพันทางอารมณ์ที่ส่งผลมาจากการติดต่อสื่อสารผ่านการแสดงออกเชิงพฤติกรรมของบุคคลอันเป็นคุณลักษณะของการเริ่มต้นมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ประกอบด้วย

1) ความต้องการเป็นพวกพ้อง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลต่อการเข้าร่วมปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างสมาชิกต่างวัยเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย ทักษะการเข้าสังคม การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่างวัยที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) ความต้องการมีอำนาจควบคุม หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน การได้รับความไว้วางใจต่อการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการตอบสนองต่อความรับผิดชอบ สามารถควบคุมพฤติกรรมที่มีต่อการแสดงออกถึงบทบาทและหน้าที่อย่างเหมาะสม

3) ความต้องการเปิดเผยตนเอง หมายถึง การแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย การเปิดเผยตนเองต่อเพื่อนสมาชิกในสถานการณ์ต่างๆ ความตระหนักรู้ในตนเอง ความไว้วางใจ อันเป็นผลมาจากความรักใคร่ผูกพันซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัย

กำหนดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (ชุมชนเกาะกลาง)

กำหนดการวันที่ 17 มิถุนายน 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
15.30 – 17.30 น.	สามเหลี่ยมสัมพันธ์

กำหนดการวันที่ 18 มิถุนายน 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
15.30 – 17.30 น.	ป็นดิน

กำหนดการวันที่ 19 มิถุนายน 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย

กำหนดการวันที่ 20 มิถุนายน 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	กำแพงศิลป์
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	กำแพงศิลป์
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	กำแพงศิลป์

กำหนดการวันที่ 21 มิถุนายน 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	กำแพงศิลป์
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	กำแพงศิลป์
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	นิทรรศการศิลป์

กำหนดการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (ชุมชนเกาะกลาง)

กำหนดการวันที่ 1 กรกฎาคม 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
15.30 – 17.30 น.	สามเหลี่ยมสัมพันธ์

กำหนดการวันที่ 2 กรกฎาคม 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
15.30 – 17.30 น.	ปั้นดิน

กำหนดการวันที่ 3 กรกฎาคม 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนกุฎีจีน
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย

กำหนดการวันที่ 4 กรกฎาคม 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	กำแพงศิลป์
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	กำแพงศิลป์
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	กำแพงศิลป์

กำหนดการวันที่ 5 กรกฎาคม 2558

เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้
10.00 – 12.00 น.	กำแพงศิลป์
12.00 – 12.50 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 – 15.00 น.	กำแพงศิลป์
15.00 – 15.15 น.	พักรับประทานของว่าง
15.15 – 17.15 น.	นิทรรศการศิลป์

**แผนกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 1

ความต้องการเป็นพวกพ้อง

กิจกรรมที่ 1

สามเหลี่ยมสัมพันธ์

ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลจากการเข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย (Social interaction) อันเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย การสื่อสารร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication in relationships) ทักษะการเข้าสังคม (Social skills) และการรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self – esteem)

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมสามเหลี่ยมสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่องแม่สีในวงจรสีร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับทักษะทางสังคม

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับพัฒนาการเรียนรู้อยู่โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย กลุ่มละ 10 คน

จำนวน 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสีแดง สมาชิกกลุ่มรับมอบสีแดงจากผู้วิจัย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสีเหลือง สมาชิกกลุ่มรับมอบสีเหลืองจากผู้วิจัย

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสีน้ำเงิน สมาชิกกลุ่มรับมอบสีน้ำเงินจากผู้วิจัย

(3) ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการใช้อุปกรณ์ในกิจกรรม ดังนี้

(3.1) ผู้วิจัยจัดเตรียมผ้าดิบสำหรับใช้วาดรูปวงจรัส

(3.2) ผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ให้ผู้เรียนกลุ่มทดลอง คือ สีเทียน พู่กัน

(3.3) ผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ส่วนกลางสำหรับใช้ร่วมกัน คือ ภาชนะ

ใส่น้ำสำหรับล้างพู่กัน ผ้ากันเปื้อน

2.2) ชั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียดการผสมสีในวงจรสี ไว้ดังนี้

(1.1) สีชั้นที่ 1 ในวงจรสี คือ สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงิน

(1.2) สีชั้นที่ 2 ในวงจรสี คือ สีที่เกิดจากการผสมกันระหว่างแม่สีในอัตราส่วนที่เท่ากัน ได้แก่ สีแดงผสมกับสีเหลืองได้สีส้ม สีแดงผสมกับสีน้ำเงินได้สีม่วง และสีเหลืองผสมกับสีน้ำเงินได้สีเขียว

(1.3) สีชั้นที่ 3 ในวงจรสี คือ สีที่เกิดจากการผสมกันระหว่างสีชั้นที่ 1 กับสีชั้นที่ 2 ในอัตราส่วนที่เท่ากัน ได้แก่ สีแดงผสมกับสีส้มได้สีส้มแดง สีแดงผสมกับสีม่วงได้สีม่วงแดง สีแดงผสมกับสีเขียวได้สีน้ำตาล สีเหลืองผสมกับสีส้มได้สีเหลืองส้ม สีเหลืองผสมสีม่วงได้สีม่วงเหลือง สีเหลืองผสมสีเขียวได้สีเขียวเหลือง สีน้ำเงินผสมสีส้มได้สีม่วงแดง สีน้ำเงินผสมสีม่วง ได้สีม่วงน้ำเงิน สีน้ำเงินผสมกับสีเขียวได้สีน้ำเงินเขียว

(2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการร่างภาพสามเหลี่ยมรูปสมมาตรลงบนผ้าดิบ

(3) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการผสมสีในวงจรสีลงบนผ้าแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(4) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ชั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้เรียนกลุ่มทดลองร่างภาพสามเหลี่ยมรูปสมมาตรลงบนผ้าดิบ

(2) ผู้เรียนกลุ่มทดลองลงสีบนภาพร่างภาพสามเหลี่ยมรูปสมมาตร

(3) ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการลงสีบนภาพร่างภาพสามเหลี่ยม

(4) กำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองระบายสีชั้นที่ 1 ในวงจรสี คือ สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงิน แสดงรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสีแดง สมาชิกกลุ่มสีแดงระบายสีแดงลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานของตนเองให้เรียบร้อย จากนั้นให้สมาชิกกลุ่มสีแดงหมุนเวียนระบายสีแดงลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานให้กับสมาชิกกลุ่มสีเหลืองและกลุ่มสีน้ำเงิน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสีเหลือง สมาชิกกลุ่มสีเหลืองระบายสีเหลืองลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานตนเองให้เรียบร้อย จากนั้นให้สมาชิกกลุ่มสีเหลืองหมุนเวียนระบายสีเหลืองลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานให้กับสมาชิกกลุ่มสีแดงและกลุ่มสีน้ำเงิน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสีน้ำเงิน สมาชิกกลุ่มสีน้ำเงินระบายสีน้ำเงินลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานของตนเองให้เรียบร้อย จากนั้นให้สมาชิกกลุ่มสีน้ำเงินหมุนเวียนระบายสีน้ำเงินลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานให้กับสมาชิกกลุ่มสีเหลืองและกลุ่มสีแดง

(5) กำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองระบายสีขั้นที่ 2 ในวงจรัส คือ สีที่เกิดจากการผสมกันระหว่างแม่สีในอัตราส่วนที่เท่ากัน ได้แก่ สีแดงผสมกับสีเหลืองได้สีส้ม สีแดงผสมกับสีน้ำเงินได้สีม่วง และสีเหลืองผสมกับสีน้ำเงินได้สีเขียว สำหรับการเริ่มต้นผสมสีขั้นที่ 2 ให้เริ่มต้นจากการระบายสีที่อ่อนกว่าเสมอจากนั้นให้ระบายทับด้วยคู่สี แสดงรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มสีแดง สมาชิกกลุ่มสีแดงระบายสีแดงลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานของตนเองให้เรียบร้อย จากนั้นให้สมาชิกกลุ่มสีน้ำเงินหมุนเวียนระบายสีน้ำเงินทับลงบนสีแดงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานจะปรากฏเป็นสีม่วง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสีเหลือง สมาชิกกลุ่มสีเหลืองระบายสีเหลืองลงในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานของตนเองให้เรียบร้อย จากนั้นให้สมาชิกกลุ่มสีแดงหมุนเวียนมาระบายสีแดงทับลงบนสีเหลืองในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานจะปรากฏเป็นสีส้ม

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสีน้ำเงิน สมาชิกกลุ่มสีน้ำเงินระบายสีน้ำเงินหมุนเวียนมาระบายสีน้ำเงินลงบนสีเหลืองในช่องสามเหลี่ยมรูปสมมาตรในชิ้นงานจะปรากฏเป็นสีเขียว

(6) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยใช้วิธีการสังเกตจากการจดบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาองค์ประกอบพื้นฐานต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม

2.4) ขั้นตอนการตรวจสอบ

(1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียน กลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียด ดังนี้

- (1) การฟังพาและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 1

ความต้องการเป็นพวกพ้อง

กิจกรรมที่ 2

ป็นดิน

ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลจากการเข้าร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย (Social interaction) อันเป็นผลให้เกิดความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย ประกอบด้วย การสื่อสารร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย (Communication in relationships) ทักษะการเข้าสังคม (Social skills) และการรู้จักคุณค่าในตนเอง (Self – esteem)

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมป็นดิน ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการป็นดินเหนียวรูปทรงเรขาคณิต กิจกรรมป็นดิน คือ การผสมค้ำระหว่างแป้งป็นและการป็นดินมีความหมายที่สอดคล้องตามหลักของพุทธปรัชญา กล่าวว่ ความสุขจากการแบ่งป็น คือ การส่งต่อความสุขมอบแก่เพื่อนมนุษย์ การปรับสมดุลร่างกายเข้าสู่ธรรมชาติจากการสัมผัสสอุณหภูมิของดินและผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเข้าสู่หลักทางมนุษยปรัชญาผ่านกระบวนการทางสุนทรียภาพ

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับ

พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธ์ภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัยให้นั่งล้อมเป็นวงกลม
- (3) ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการใช้อุปกรณ์ในกิจกรรม ดังนี้
 - (3.1) ผู้วิจัยจัดเตรียมดินเหนียวกับผู้เรียนกลุ่มทดลอง
 - (3.2) ผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ให้ผู้เรียนกลุ่มทดลอง คือ ผ้ากันเปื้อน

2.2) ขั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียดการปั้นดิน

(2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการปั้นดิน

(3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ขั้นตอนการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองนั่งจับมือล้อมเป็นรูปวงกลม และให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองหลับตา

(2) ผู้วิจัยจัดเตรียมดินเหนียวส่งต่อให้กับผู้เรียนกลุ่มทดลองส่งมอบดินต่อให้กับเพื่อนสมาชิก ผู้วิจัยอธิบายถึงการแบ่งปันความสุข การส่งต่อความสุขมอบแก่เพื่อนสมาชิกต่างวัย

(3) ผู้เรียนกลุ่มทดลองนวดดิน ขณะนวดดินกำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองหลับตานวดดินด้วยสองมือทำสมาธิปรับสมดุลร่างกายสู่ธรรมชาติจากการสัมผัสอุณหภูมิของดิน

(4) ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองนวดดินเป็นรูปทรงกลมขนาดเท่าฝ่ามือ จากนั้นให้ส่งต่อดินในฝ่ามือให้เพื่อนสมาชิกโดยวนทางซ้ายมือของผู้เรียนกลุ่มทดลอง ผู้เรียนกลุ่มทดลองรับรู้จากการสัมผัสถึงความแตกต่างของอุณหภูมิในดินของเพื่อนสมาชิกกลุ่มทดลอง

(5) ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองปั้นดินเป็นรูปทรงที่สะท้อนถึงตนเอง และเพื่อนสมาชิกต่างวัยโดยให้อิสระในการปั้นดินแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(6) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

2.4) ขั้นตอนการตรวจสอบ

(1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียน กลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียด ดังนี้

- (1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 2

ความต้องการมีอำนาจควบคุม

กิจกรรมที่ 3

แกะรอยศิลปะและวัฒนธรรม

ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน (Self - confident) ได้รับความไว้วางใจการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม (Responsibility) สามารถควบคุมพฤติกรรมต่อการแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้จากการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริษัทในชุมชน

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)
- 3) เอกสารประกอบการเรียนรู้

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอด

ชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

- 1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล
- 2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

- 1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้
- 2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบละช่วงวัย
- (3) ผู้วิจัยจัดเตรียมเอกสารประกอบการเรียนรู้มอบแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

2.2) ขั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยและผู้นำชุมชน พาผู้เรียนกลุ่มทดลองนำชมและสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริบทในชุมชน

2.3) ขั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยและผู้นำชุมชน พาผู้เรียนกลุ่มทดลองนำชมและสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริษัทในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองสามารถแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างอิสระ
- (2) ผู้เรียนจดบันทึกข้อมูลทางภูมิปัญญาท้องถิ่นลงในเอกสารประกอบการเรียนรู้จากการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริษัทในชุมชน
- (3) ผู้วิจัยร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้กับผู้เรียนกลุ่มทดลองสะท้อนความคิดจากการรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานกิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริษัทในชุมชน
- (4) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

2.4) ขั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินงานระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่

การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียนกลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียดดังนี้

- (1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 2

ความต้องการมีอำนาจควบคุม

กิจกรรมที่ 2

กำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

ระยะเวลา 12 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งตน (Self - confident) ได้รับความไว้วางใจการยอมรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม (Responsibility) สามารถควบคุมพฤติกรรมต่อการแสดงออกถึงบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน การประมวลความรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้วิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ ผ่านการแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านกระบวนการสุนทรียภาพลงบนกำแพงชุมชน

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย

2.2) ขั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการทางสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการร่างภาพแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ขั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริบทในชุมชนผ่านการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมภายใต้อัตลักษณ์ของบริบทในชุมชนเป็นหัวข้อสำหรับกิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชนแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยรวบรวมความคิดเห็นจากผู้เรียนกลุ่มทดลอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ผ่านการสำรวจศิลปะและวัฒนธรรม ภายใต้อัตลักษณ์ของบริบทในชุมชน ผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองร่วมกันสร้างข้อสรุปพร้อมนำเสนอเป็นภาพร่างสำหรับกิจกรรมกำแพงศิลป์

(3) ผู้เรียนกลุ่มทดลองนำภาพร่างมาขยายแบบตามมาตราส่วนโดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อสร้างภาพร่างลงบนกำแพงที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้

(4) ผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองปฏิบัติงานโดยใช้ความร่วมมือในการลงสีรองพื้นลงบนกำแพงที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้

(5) ผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองปฏิบัติงานโดยใช้ความร่วมมือระบายสีแต่งสถานที่จนเสร็จจุล่งตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

(6) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ขั้นตอนการตรวจสอบ

(1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้

จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียน กลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียด ดังนี้

- (1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 3

ความต้องการเปิดเผยตนเอง

กิจกรรมที่ 1

ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ระยะเวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคคลต่างวัย เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยอันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness in relationships) ความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแสดงออกที่บุคคลเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness) การรับรู้ถึงเจตคติแห่งตน การเข้าใจและยอมรับในศักยภาพแห่งตนอันนำไปสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อความสัมพันธ์เชิงบวกเป็นคุณลักษณะที่บุคคลแสดงออกถึงการยอมรับและการไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Trust)

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับ

พัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2) การพัฒนา กิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธ์ภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย กลุ่มละ 10 คน

(3) ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการใช้อุปกรณ์ในกิจกรรม ดังนี้

(3.1) ผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษสำหรับใช้วาดรูป

(3.2) ผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ส่วนกลางสำหรับใช้ร่วมกัน ประกอบด้วย

อุปกรณ์วาดเขียน พู่กัน สี ภาชนะใส่สี ผ้ากันเปื้อน

2.2) ชั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการร่างภาพจากการสังเกตลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลผ่านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ชั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย กลุ่มละ 10 คน กำหนดให้ผู้เรียนนั่งล้อมเป็นวงกลมเพื่อสะดวกต่อการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม
- (2) ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสะท้อนความคิดเห็นถึงอุปนิสัยส่วนตัวของสมาชิกแต่ละคน เป็นการแสดงออกที่เปิดเผยถึงตัวตนแก่เพื่อนสมาชิก รวมถึงลักษณะทางกายภาพ จุดเด่นและจุดด้อย การแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลผ่านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์
- (3) ผู้เรียนกลุ่มทดลองร่วมมือกับสมาชิกในกลุ่มปฏิบัติงานให้เสร็จสมบูรณ์ ล่วงตามเป้าหมายข้อตกลงของกลุ่ม
- (4) ผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอผลงานกลุ่มแลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ชั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียน กลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียด ดังนี้

- (1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 3

ความต้องการเปิดเผยตนเอง

กิจกรรมที่ 2

ภาพเล่าเรื่อง : ภาพสะท้อนมุมมองต่างวัย

ระยะเวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคคลต่างวัย เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยอันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness in relationships) ความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง (Photovoice) ภาพสะท้อนมุมมองแห่งตน ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการแสดงออกที่บุคคลเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness) การรับรู้ถึงเจตคติแห่งตน การเข้าใจและยอมรับในศักยภาพแห่งตนอันนำไปสู่การแสดงออกเชิงพฤติกรรมต่อความสัมพันธ์เชิงบวกเป็นคุณลักษณะที่บุคคลแสดงออกถึงการยอมรับและการไว้วางใจต่อการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Trust)

3. สื่อการเรียนรู้

- 1) เครื่องฉายภาพ (Projector)
- 2) คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับ

พัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2) การพัฒนา กิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธ์ภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลอง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย กลุ่มละ 10 คน
- (3) ผู้วิจัยกำหนดเงื่อนไขสำหรับการใช้อุปกรณ์ในกิจกรรม ดังนี้

(3.1) ผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษสำหรับใช้วาดรูป

(3.2) ผู้วิจัยจัดเตรียมอุปกรณ์ส่วนกลางสำหรับใช้ร่วมกัน ประกอบด้วย

อุปกรณ์วาดเขียน พู่กัน สี ภาชนะใส่สี ผ้ากันเปื้อน

2.2) ขั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) ผู้วิจัยสาธิตขั้นตอนการร่างภาพจากการสังเกตลักษณะทางกายภาพของบุคคลที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลผ่านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์
- (3) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกันภายในกลุ่ม

2.3) ขั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

- (1) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย กลุ่มละ 10 คน กำหนดให้ผู้เรียนนั่งล้อมเป็นวงกลมเพื่อสะดวกต่อการปฏิสังสรรค์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม
- (2) ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนกลุ่มทดลองได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสะท้อนความคิดเห็นถึงอุปนิสัยส่วนตัวของสมาชิกแต่ละคน เป็นการแสดงออกที่เปิดเผยถึงตัวตนแก่เพื่อนสมาชิก รวมถึงลักษณะทางกายภาพ จุดเด่นและจุดด้อย การแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของบุคคลผ่านการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์
- (3) ผู้เรียนกลุ่มทดลองร่วมมือกับสมาชิกในกลุ่มปฏิบัติงานให้เสร็จสมบูรณ์ ล่วงตามเป้าหมายข้อตกลงของกลุ่ม
- (4) ผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอผลงานกลุ่มแลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ขั้นการตรวจสอบ

- (1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง
- (2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียน กลุ่มทดลอง แสดงรายละเอียด ดังนี้

- (1) การฟังพาดและเกื้อกูลกัน
- (2) การมีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริมกันระหว่างผู้เรียน
- (3) การตอบสนองต่อความรับผิดชอบ
- (4) การพัฒนาทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน
- (5) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่ม

**แผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล**

สาระการเรียนรู้ที่ 3

ความต้องการเปิดเผยตนเอง

กิจกรรมที่ 3

นิทรรศการศิลปะ

ระยะเวลา 2 ชั่วโมง

1. จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้โดยสามารถแสดงออกถึงภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างบุคคลต่างวัย เปิดเผยตนเองต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ การสร้างความเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างระหว่างวัยอันเป็นผลมาจากความตระหนักรู้ในตนเอง (Self – awareness in relationships) ความไว้วางใจ (Trust) ซึ่งนำไปสู่ความรักใคร่ผูกพัน (Affection)

2. เนื้อหาสาระ

กิจกรรมนิทรรศการศิลปะผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นถึงการเผยแพร่ผลงานศิลปกรรมผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียภาพสู่สาธารณชน

3. สื่อการเรียนรู้

คอมพิวเตอร์ (Computer)

4. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนสำหรับใช้จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติขั้นตอนการพัฒนาการเรียนรู้วงจร PDCA cycle (Deming, 1993) ร่วมกับองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ พัฒนาผู้เรียนด้านการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะทางสังคม (Brown & Ciuffetelli Parker, 2009) และ (Siltala, 2010) สำหรับพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย การพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างช่วงวัย (Intergenerational Learning Programme) สำหรับพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยมีขั้นตอนการดำเนินการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 PLAN : การวางแผน

1) ผู้วิจัยกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพฤติกรรม (Behavior or Performance objectives) ของผู้เรียนกลุ่มทดลองสอดคล้องต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

2) การพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลต่างวัย บนฐานแนวคิดการจัดการศึกษาตลอดชีวิตที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัย

ขั้นตอนที่ 2 DO : การปฏิบัติ

1) การเสริมสร้างบรรยากาศแห่งสัมพันธภาพ ปรับเจตคติของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มทดลองเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้

2) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน สำหรับเพื่อใช้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

2.1) ขั้นเตรียม แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำเสนอจุดประสงค์การเรียนรู้เชิงพฤติกรรมแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยจัดกลุ่มผู้เรียนกลุ่มทดลองแบบคละช่วงวัย ผู้เรียนกลุ่มทดลองร่วมกันจัดเตรียมผลงานศิลปกรรมผ่านนิทรรศการศิลปะ

2.2) ขั้นสอน แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้วิจัยอธิบายขั้นตอนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) ผู้วิจัยมอบหมายภาระงานแก่ผู้เรียนกลุ่มทดลองโดยใช้ความร่วมมือในการคัดเลือกผลงานศิลปกรรมที่ภาคภูมิใจเพื่อนำเสนอสู่สาธารณชน

2.3) ขั้นการปฏิบัติ แสดงรายละเอียดไว้ดังนี้

(1) ผู้เรียนกลุ่มทดลองคัดเลือกผลงานศิลปกรรมจัดเตรียมผลงานนำเสนอผ่านนิทรรศการศิลปะ

(2) ผู้เรียนกลุ่มทดลองแลกเปลี่ยนและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกันนำเสนอ

ผลงานสำหรับจัดเตรียมผลงานศิลปกรรมเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน

(3) การวิเคราะห์กระบวนการกลุ่มผู้วิจัยตรวจสอบ โดยวิธีการสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) โดยพิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.4) ขั้นตอนการตรวจสอบ

(1) การอภิปราย ขั้นตอนการตรวจสอบผลการดำเนินงานกลุ่มจากผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองนำเสนอชิ้นงาน และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นร่วมกับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลอง

(2) การสรุปบทเรียน ดำเนินการสรุปบทเรียนและประเมินการทำงานกลุ่มโดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson learned) เพื่อสะท้อนความคิดเห็น (Reflective thinking) เป็นขั้นตอนการรวบรวมความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนอภิปรายข้อมูลการดำเนินกิจกรรมระหว่างผู้วิจัยและผู้เรียนกลุ่มทดลองเพื่อสร้างข้อสรุปร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 Check : การตรวจสอบ

ผู้วิจัยตรวจสอบประเมินแผนการจัดการจัดกิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล รวมถึงการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงานจากการดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 4 ACT : การพัฒนา

ขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมการศึกษาออกศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการตรวจสอบประเมินแผนการจัดการจัดกิจกรรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น นำข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบสู่การพัฒนาแผนการจัดการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (Continuous improvement) ให้สอดคล้องต่อการวางแผนดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป

5. การประเมินผลการเรียนรู้

ผู้วิจัยตรวจสอบโดยวิธีสังเกตจากการบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนกลุ่มทดลอง (Participant observation) พิจารณาจากองค์ประกอบการเรียนรู้แบบร่วมมือของผู้เรียนกลุ่มทดลอง

ภาคผนวก ค
จดหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

จดหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย มีดังนี้

1. จดหมายขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย
2. จดหมายขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศษ 0512.6(2791.10)/58- ๘726 วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา

ด้วย นายสุ สกฤตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัชต์ สุปัญญา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป (เบอร์โทรศัพท์ต่อนิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)
 รองคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/58-**5727** วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวานี โกวิทยา

ด้วย นายวสุ สกฤรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ภาควิชาการศึกษาดลตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม
 การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง
 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ สุปัญญา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้
 ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป
 (เบอร์โทรติดต่อนิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
 ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนวานิตย์ สงคราม)
 รองคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/58- ๒๗๒๘ วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล

ด้วย นายวสุ สกฤรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดอกชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ สุปัญญา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป (เบอร์โทรติดต่อ นิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)
 รองคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศษ 0512.6(2791.10)/58- ๘729 วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ

ด้วย นายวสุ สกุลรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาดอกชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุบัญญัติ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป (เบอร์โทรติดต่อนิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รองคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/58- ๘๗30 วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.โสมฉาย บุญญานันต์

ด้วย นายสุ สกฤตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม
 การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง
 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระมิตร สุปัญญา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้
 ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป
 (เบอร์โทรติดต่อ นิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
 ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รองคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน งานหลักสูตรและการจัดการเรียนฯ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ โทร. 82681-2 ต่อ 612
 ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/58- 5731 วันที่
 เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ ดร.อินทิรา พรหมพันธุ์

ด้วย นายวสุ สกุรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
 ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม
 การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง
 สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุบัญญัติ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้
 ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป
 (เบอร์โทรติดต่อ นิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com)

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
 ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)
 รองคณบดี

ที่ ศบ 0512.6(2791.10)/58- 2724

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตธนบุรี

ด้วย นายวสุ สกุลรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรฉัตร สุปีญโญ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือวิจัย โดยการจัดกิจกรรมในพื้นที่ เขตธนบุรี ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2558 ถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2558 ทั้งนี้ นิสิตจะได้ประสานงานใน รายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รองคณบดี

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 612

เบอร์โทรติดต่อนิสิตผู้วิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com

ที่ ศร 6512.6(2791.10)/58- 5725

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

พฤษภาคม 2558

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตคลองเตย

ด้วย นายวสุ สกุรัตน์ นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ในระหว่างช่วงการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ ผลของการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัยในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้าง สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัชต์ สุปัญญา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้ นิสิตขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยและทดลองใช้เครื่องมือวิจัย โดยการจัดกิจกรรมในพื้นที่ เขตคลองเตย ระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2558 ถึงวันที่ 31 กรกฎาคม 2558 ทั้งนี้ นิสิตจะได้ประสานงาน ในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 612

เบอร์โทรติดต่อนิสิตวิจัย : 099-960-2527 Email : antinthebox@gmail.com

ภาคผนวก ง

บรรยากาศการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนโดยใช้ความร่วมมือระหว่างบุคคลต่างวัย
ในกิจกรรมศิลปะที่มีต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

คัดเลือกประชากรเข้ากลุ่มทดลองจากการประชาสัมพันธ์รับสมัครผู้เข้าร่วมกิจกรรม
ด้วยความสมัครใจ (ชุมชนเกาะกลาง)

ร่วมกันทำความสะอาดกำแพงสำหรับกิจกรรมกำแพงศิลป์ (ชุมชนเกาะกลาง)

กิจกรรมสามเหลี่ยมสัมพันธ์

กิจกรรมสามเหลี่ยมสัมพันธ์

กิจกรรมป็นดิน

กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง

กิจกรรมภาพเล่าเรื่อง

กิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต

กิจกรรมแกะรอยศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนภูเก็ต

นิทรรศการศิลป์

นิทรรศการศิลป์

นิทรรศการศิลป์

กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

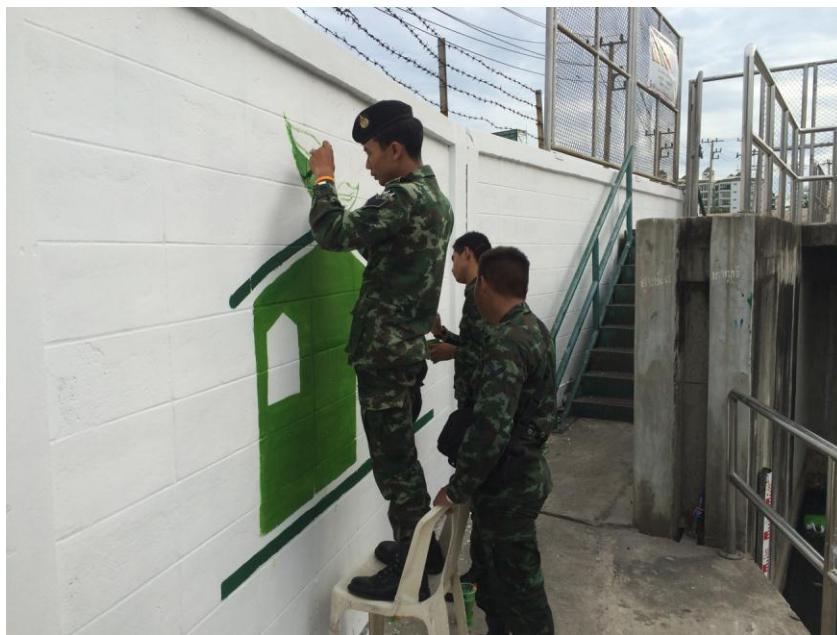
กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

กิจกรรมกำแพงศิลป์ : ศิลปะเพื่อมวลชน

รายการอ้างอิง

- Adams, D. M., & Hamm, M. (1994). *New designs for teaching and learning*. San Francisco: CA: Jossey-Bass Inc.
- Brown, & Ciuffetelli. (2009). *Foundational methods: Understanding teaching and learning*. Toronto: Pearson Education.
- Cartwright, & Zander. (1968). *Group dynamic*. Harper & Row: Business & Economics.
- Cropley and Dave. (1978). *Lifelong education and the training of teacher*. Hamburg Germany: Unesco Institute for Education.
- David W. Johnson and Roger T. Johnson. (1974). *Instructional goal structure: Cooperative, competitive or individualistic* Review of Education.
- David W. Johnson and Roger T. Johnson. (1975). *Learning together and alone, cooperation, competition and individualization*. Englewood Cliffs: NJ: Prentice-Hall.
- David W. Johnson and Roger T. Johnson. (1984). An Educational Psychology Success Story: Social Interdependence Theory and Cooperative Learning. from [online] Education Researcher <http://edr.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/5/365> (July 28, 2014)
- David W. Johnson and Roger T. Johnson. (1991). *Learning together and alone*. New Jersey: Prentice Hall.
- Deming, W. E. (1993). *The New Economics for Industry, Government and Education*. Boston: Ma: MIT Press.
- Erikson's, E. (1950). *Childhood and society (1st ed.)*. New York: Norton.
- Freud, S. (1940). *An outline of Psychoanalysis*: W.W. Norton & co., 1969.
- Hilke, E. V. (1990). *Cooperative Learning*. Indiana: Library of Congress.
- John M. Eger. (2011). *Explaining the Universe: Why Arts Education and Science Education Need Each other*: online <https://artsed411.wordpress.com/tag/john-m-eger/>.
- Kagan, S. (1990). *The structural approach to cooperative learning*: Educational Leadership.

- Lewin, K. (1945). *The research Center for Group Dynamics at Massachusetts Institute of Technology: Sociometry*.
- Lowenfeld, V., & Brittain. (1987). *Creative and mental growth*. New Jersey: Macmillan Publishing Company.
- McKinney, S. (2008). *CSU learning skill: Your link to success: Writing a literature review*:
http://www.csu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0005/82796/LitReview.pdf (July 23, 2014).
- Miles, W. R. (1952). *Journal of Experimental Psychology*. Washington D.C.: National Academy of Sciences.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. (1993). *Curriculum: Foundations, principles, and theory (2nd ed.)* Allyn and Bacon.
- Piaget, J. (1960). *The Moral Judgment of the Child*. Illinois: The Free Press.
- Pinquart M., Wenzel S., & Sorensen S. (2000). *Changes in attitudes among children and elderly adults in intergenerational group work*: Educational Gerontology.
- Schutz, W. C. (1958). *FIRO: A Three Dimensional Theory of Interpersonal Behavior*. New York: NY: Holt, Rinehart and Winston.
- Schutz, W. C. (1998). *The Human Element: Productivity, Self-Esteem and the Bottom Line*. San Francisco: CA: Jossey Bass.
- Siltala, R. (2010). *Innovativity and cooperative learning in business life and teaching*: University of Turku.
- Slavin, R. E. (1990). *Cooperative Learning*. New Jersey: Prentice Hall.
- Stanley, J. C., & Hobkins, K. D. (1972). *Educational and Psychological Measurement and Evaluation*. Englewood Cliffs: N.J.: Prentice Hall.
- Sullivan, H. S. (1947). *Conceptions of Modern Psychiatry*. Washington D.C.: William A. White Psychiatric Foundation.
- Thorndike. (1912). *Education*: MacMillan.
- UNESCO. (1985). *World conference on adult education*. Paris: UNESCO.
- Whitley, Duncan, McKenzie, & Sledjeski. (1976). *From time to time: a record of young children's relationships with the aged*: Gainesville: P.K. Yonge Laboratory school, College of Education, University of Florida

- เพ็ญแข ประจันปัจจนิก และคณะ. (2542). รายงานการวิจัยในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “ตัวมดเต็มเลี้ยงเตาะเต๊ะ” กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในครอบครัวไทย. กรุงเทพมหานคร: (ม.ป.ท.).
- โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว. (2554). โครงการศูนย์ ๓ วัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว: [ออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.saiyairak.com/Project/๓_center.aspx (24 พฤศจิกายน 2557).
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2552). หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการสอนในรูปแบบสื่อประสม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://mus.ac.th/0503765/unit2/index.html> (17 ตุลาคม 2557).
- กรมวิชาการ. (2544). เอกสารชุดเทคนิคการจัดการเรียนรู้อันมีผู้เรียนสำคัญที่สุด : เรียนรู้แบบร่วมมือ. กรุงเทพมหานคร: โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท. 2551.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2556). สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพมหานคร: สุตรไฟศาล.
- คานธีชา บุญยาว. (2554). การออกแบบกิจกรรมศิลปะเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2531). องค์ประกอบศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2549). ศิลปะเพื่อมวลมนุษย (Art for all). กรุงเทพมหานคร: แพลนพรีนติ้ง.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2554). ศิลป์ : ยิน ยล สัมผัส. กรุงเทพมหานคร: พอร์แมท แอส โซซิเอทส์.
- ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2550). บทบาทของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมและวิธีการปฏิบัติตามแนวทางของ Active Learning.
- ทิตนา แคมมณี. (2545). กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานและจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: นิซินแอดเวอร์ไทซิ่ง กรุ๊ป.

- ประเวศ วะสี. (2543). สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูปสุขภาพ
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา. (2542). "บทความพระไตรปิฎก" อ้างอิงมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตติกาล เจนจัด. (2548). ของเล่นพื้นฐานในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและการ
สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดดอำเภอแม่สรวย
จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นาน
มีบุ๊ค พับลิเคชันส์ จำกัด.
- รุ่งรัตน์ ผลสวัสดิ์. (2554). ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวทางการเรียนรู้
แบบร่วมมือที่มีต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของเยาวชนพิการทางร่างกาย: วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลลิตา จิตต์การุญ. (2553). การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการและคนไม่พิการ
ผ่านสื่อกิจกรรมค่ายศิลปะเพื่อมวลมนุษย *Art For All*: วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,
สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). ความขัดแย้งและการแก้ปัญหา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วรรณลักษณ์ เมียนเกิด. (2549). ค่านิยม ความคาดหวังของผู้สูงอายุและพหุวัย. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรรณรัตน์ อภินันท์กุล. (2548). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนตามแนวคิดนีโอ
ฮิวแมนนิสเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่ประสบ
ความสำเร็จตามกฎแห่งความสำเร็จของ โนโปลีเยน ฮิลล์: วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต,
สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราภรณ์ ตระกูลสฤณี. (2549). การทำงานเป็นทีม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2527). ทักษะศิลปศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ต้นอ่อน แกรมมี.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สันติศิริการพิมพ์.
- วิลาวัลย์ คัดทะจันทร์. (2551). การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้และทักษะสายใยระหว่างวัยผ่าน
วัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมเสริมสร้างสังคมของเด็กวัยอนุบาลที่มีต่อผู้สูงอายุ:

วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา. (2545). ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างอุปนิสัย 7 ประการตามแนวคิดของ สตีเฟน อาร์ โควี สำหรับเยาวชนตอนปลายโดยใช้หลักการของนีโอฮิวแมนนิส และจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน: วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีระพงษ์ กังวานนวกุล. (2548). พิพิธภัณฑ์บ้านป่าแดด ของเก่าเล่นได้ ตายายทำเอง: [ออนไลน์] แหล่งที่มา

http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_document.php?id=573 (6 ตุลาคม 2557)

ศิริวรรณบุศย์, พ. (2541). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลป์ พีระศรี. (2553). ศิลปะสงเคราะห์ พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี.

สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2553). คุณค่าผู้สูงอายุ ภาพสะท้อนมุมมองจากคนสองวัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2556). การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร สุทัศนีย์. (2551). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งคุรุสภา.

สำนักงานการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2557). [ออนไลน์] แหล่งที่มา

http://stat.bora.dopa.go.th/stat/y_stat57.html (18 พฤศจิกายน 2557).

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2556). นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2547-2556. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553-2583. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2548). บันทึก สมศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).

- สุภาพ วาดเขียน. (2553). การวัดและประเมินผลทางพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2543). ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21.
กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). การจัดการศึกษานอกระบบโดยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อส่งเสริมการศึกษา
ตลอดชีวิต เอกสารในโครงการส่งเสริมการแต่งตำราของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2551). การศึกษานอกระบบเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. นนทบุรี: สุโขทัย
ธรรมมาธิราช.
- องค์การเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. (2548). [ออนไลน์] แหล่งที่มา
[http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Itemid=](http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Itemid=59)
[59](http://www.bic.moe.go.th/th/index.php?option=com_content&view=article&id=204&Itemid=59) (28 ตุลาคม 2557).
- อรุณ รักธรรม. (2527). หลักมนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- อารี สันหวี. (2543). พหุปัญญาและการเรียนแบบร่วมมือ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แว่นแก้ว.
- อารี สุทธิพันธุ์. (2533). ประสบการณ์สุนทรียะ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นอ้อ.
- อุ้นตา นพคุณ. (2543). การศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นายวสุ สกุรัตน์ เกิดเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2527 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประติมากรรม ภาควิชาวิจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ปีการศึกษา 2549 และได้เข้าศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคต้นปีการศึกษา 2556

